

ENIGHET GER STYRKA

Finlands Svenska Andelsförbund 80 år

Bengt Wallén

ENIGHET GER STYRKA

En kortfattad historik över
den finlandssvenska andelsrörelsens verksamhet
från separationen från Pellervo till "återföreningen"
i en värld av genomgripande förändringar

sammanställd av
Bengt Wallén

1919–1999

INNEHÅLL

Förord.....	3
Inledning.....	4
Andelsverksamheten startar i landet	5
<i>Sällskapet Pellervos uppkomst, Lagen om andelsverksamhet , "De svensksinnade"</i>	
Finlands Svenska Andelsförbund grundas	8
<i>Separationen från Pellervo, Hållbar administration, Utskott och delegationer, De första åren, När Centrallaget Enigheten kom till, Kötthandeln med i bilden</i>	
Verksamheten på 1920- och 1930-talet	13
<i>Den första perioden 1920-27, Juridisk konsultation, Centrallagsfrågan, Svensk centrallånekassa aktuell, Den andra perioden 1927-38, Tidskriftsfrågan, Livlig verksamhet, Ragnar Lauréns insats, Läget år 1938</i>	
Krigstiden, 1940- och 1950-talet	19
<i>"Enighet ger styrka", Rekordantal medlemsandelslag, Medlemsandelsslagen minskar, Ordförandeskiften – förhållandet till producentrörelsen – Seminariet "Våra Frågor", Lagen om andelslag - nya uppgifter, Frågeställningar, Tidskriftsfusion år 1959</i>	
Utvecklingen på 1960-talet.....	26
<i>Nya ledare- nya utmaningar, Revisionsverksamheten, Livlig diskussion, Verksamheten i vågskålen, Jubileum befäste samhörighet, Ökat rationaliseringsbehov, Labor i kläm</i>	
Förändringar på 1970-talet.....	31
<i>Effektiverad verksamhet, Vid den sjätte milstolpen</i>	
Organisationsbilden förändras	34
<i>Andelsförbundet på 1980-talet – Accelererad omdaning i branscherna - Handelslagen och lantbrukshandeln saneras, Andelsbankerna klarar krisen, Historisk mejerifusion, Dramatik i köttbranschen, Äggbranschen värst utsatt, Optimism i grönsaksbranschen, Övriga andelslag ökar</i>	
Andelsförbundets "Bremer" tillbaka till Pellervo	41
<i>Samarbete med Pellervo och SLC, Ekonomin stabiliseras - 1990- talets aktiviteter</i>	
Konklusion.....	44
<i>De förtroendevalda i nyckelställning, Landskapsvis utveckling</i>	
Framtidsperspektiv	46
<i>Kooperationen och framtiden, Mjuka värden vinner terräng, Förnyelsen av lagen om andelslag (AndL)</i>	
Andelsförbundets förtroendevalda och funktionärer 1920-1999	49
Tabeller	53
<i>Tabell 1. Medlemsföretag, antalet medlemsföretag 1919-1999, Tabell 2. Antalet medlemmar i medlemsföretagen 1919-1998, Tabell 3. Finansieringen av Andelsförbundets verksamhet 1920-1998 (1000 mk), Tabell 4. Förteckning på samtliga medlemsföretag med anslutningsår, utträde m.m.</i>	
Källförteckning, förkortningar	60
Verksamhetsidé för Finlands Svenska Andelsförbund	61

Förord

Då Johan Lindberg och undertecknad i november 1998 av Finlands Svenska Andelsförbund fick i uppdrag att skriva en historik i skriftform över den finlandssvenska andelsrörelsens 80-åriga verksamhet visste vi inte att Johan skulle drabbas av en svår sjukdom. Han kanske anade det själv då han föreslog att vi skulle inleda arbetet först efter midsommar i år. Den 8 april gick Johan Lindberg bort. Han hann aldrig skriva ned sina tankar om den Kooperation som låg hans hjärta så nära.

Då jag åtog mig att skriva historiken ensam visste jag, att det var en utmanande och samtidigt intressant uppgift. Utmanande därför att Johan Lindberg och jag hade planerat att beskriva utvecklingen inom de olika andelsbranscherna litet mera ingående än i de tidigare utgivna jubileumsskrifterna. Att uppgiften blev svårare än jag trodde beror närmast på att materialet är omfattande och händelserna under de senaste decennierna så genomgripande att det inte är alldeles lätt att få ut det väsentliga i kortfattad form. Andelsförbundets protokoll - den första tiden skrivna delvis som diskussionsprotokoll - och årsberättelser från de första decennierna innehåller uppgifter, som i tidigare historiker och översikter ofta behandlats knapphändigt. Inte heller denna historik behandlar detta material uttömmande. Min avsikt har varit att beskriva händelserna med den tyngd de kan tänkas ha haft för Andelsförbundet och för andelsverksamhetens utveckling i svenskbygden.

Av källmaterialet kan Uno Forss bok "Vår andelsverksamhet" och tidskriften Lantmän och Andelsfolks årgångar 1927-1999 speciellt nämnas. Vid beskrivningen av utvecklingen inom branscherna och Andelsförbundets förhållande till Sällskapet Pellervo har Pellervos 100-årshistorik, som utkom i april 1999, varit till ovärderlig nytta. Mina samtal med aktiva och f.d. ledare i olika branscher, framförallt med Åke Stenström, som innehaft ledande befattningar inom SOK-rörelsen och är en "kännare" av Andelsförbundet sedan 1950-talet, har tillfört mig bakgrundsmaterial, som jag värdesätter högt. Ett tack även till Rainer Mattsson och Per-Erik Lindström, som vänligen har granskat manuskriptet.

I Andelsförbundets ledande organ, fullmäktige och styrelsen, har som det framgår, medverkat många personer, framstående ledare i sin respektive bransch eller i flera branscher. Det har inte varit möjligt att berätta om vad alla dessa finlandssvenska kooperatörer uträttat och betytt för Andelsförbundet. En del av dem, som kan betraktas som märkesmän och framförallt förbundets ordförande, har fått mera spaltutrymme då de i hälsningstal och artiklar ofta behandlat frågor av betydelse för andelsverksamheten.

På Andelsförbundet hedersplaketter och förtjänstmedaljer finns avbildat ett vårdträd, som symboliserar Finlands svenska andelsrörelse. Trädets rötter förgrenar sig till svenskbygderna i Österbotten, Åboland, Nyland och Åland, vilket anges med länsvapnen. Därtill finns kring trädets stam ett band, som bär sentensen "Enighet ger styrka". De tre orden "Enighet ger styrka" är framom andra den finlandssvenska andelsrörelsens motto och gyllene ord, som anger sammanhållningens betydelse medan bandet symboliserar såväl stadga som föreningslänk. Det var sålunda ganska logiskt att välja de tre gyllene orden till rubrik för denna skrift.

Det var länge vanligt att förkorta Finlands Svenska Andelsförbund till FSA. Den finlandssvenska arbetarrörelsen började använda samma förkortning. För att undvika missuppfattning i media gick man då, på initiativ av Rainer Mattsson, i slutet av 1970-talet över till att förkorta förbundets namn med Andelsförbundet, som även används i denna historik. Övriga förkortningar framgår av sidan 60.

Mina nästan 40-åriga kontakter med Andelsförbundet, dels som anställd och dels som viceordförande och ordförande i styrelsen, har gett mig impulser till och motivation att skriva denna historik.

Helsingfors i oktober 1999

Bengt Wallén

Inledning

Andelsverksamheten i vårt land firade ett historiskt jubileum då Sällskapet Pellervo den 2 oktober 1999 fyllde 100 år. Samtidigt har det gått över 80 år sedan Finlands Svenska Andelsförbund grundades vid den "första svenska andelskongressen" i Vasa den 12-13 juli 1919.

Orsaken till att en självständig takorganisation på språklig grund blev aktuell var ett direkt behov av en sammanhållande svenskspråkig organisation för att bedriva upplysning i andelsverksamhet i svenskbygden och för att betjäna det ökande antalet svenska andelslag. Det ledde till att den svenska sektorn vid Pellervo "separerade" och en del dramatik kom att utspelas då Andelsförbundet grundades, liksom när centralaffären för andelsmejerierna i svenskbygden startade något år tidigare.

De första åren var arbetsdryga, händelserika och skickelsediga, men nödvändiga för att den

finlandssvenska andelsrörelsen skulle kunna etablera sig. När Andelsförbundet år 1993 igen inledde ett intimare samarbete med Pellervo blev denna "återförening" inte lika dramatisk men även föranledd av ett direkt behov.

Andelsförbundets verksamhet kan indelas i perioder, som rätt väl följer de olika decennierna. Större förändringar i förbundets ledning och yttre faktorer har i någon mån påverkat periodindelningen. Under de olika perioderna behandlas dels förbundets egen verksamhet och dels utvecklingen i branscherna.

Den kooperativa lagstiftningen behandlas i tre avsnitt, allteftersom lagarna ändrats. Resultatet av Andelsförbundets verksamhet sammanfattas i en konklusion, som även försöker analysera den finlandssvenska andelsrörelsens nu-läge. Framtidsfrågorna är inte lätta om än perspektiven i dag är extra intressanta.

*Hedersordförande kommerserådet
Ragnar Laurén. Fullmäktige- och
styrelseordförande 1927-1943, sty-
relsemedlem 1923-1952.
Porträtt målat av konstnären K.
Rein år 1956*

Andelsverksamheten startar i landet

Andelsverksamheten eller Kooperationen i Finland uppkom under en tid då det rådde ekonomiska och samhällseliga missförhållanden i landet. En första antydning om kooperativ samverkan kunde man skimra på 1860-talet. På allvar slog dock Kooperationen, som startade i England på 1840-talet, igenom i vårt land först vid sekelskiftet.

Inom de svenskspråkiga landskapen vaknade andelsverksamheten tidigt till liv. I Helsingfors startade år 1889 Helsingfors Allmänna Konsumtionsförening, som var föregångare till Andelslaget Varuboden. I Kronoby bildades det första andelsmejeriet, Broända andelsmejeri, år 1891 och i Nyland började år 1897 Jordbrukarnas konsumtionsförening Labor, senare Centralandelslaget och därefter Centrallaget Labor, sin verksamhet. Ett faktum är dock att organiserad andelsverksamhet i vårt land uppstod först då Sällskapet Pellervo på Hannes Gebhards initiativ kom till år 1899 och då Lagen om andelsverksamhet blev antagen år 1901.

Sällskapet Pellervos uppkomst

"Sällskapet Pellervo föddes under den stora sorgens, de stora väckelsernas och de stora förhoppningarnas vår 1899." Så beskrev filosofiedoktor Hannes Gebhard, andelsrörelsens mest centrala pådrivare, Pellervos tillblivelse. Det anses att Gebhards möte med folkskolinpektör Mikael Soininen på Lehijärvis strand i Hattula är legendariskt. Då uttalades Kooperationens födelseord. Det sägs att de två herrarna diskuterade den aktuella frågan om "ryssarnas onda avsikter" d.v.s. att verkställa det kejserliga februarimanifestet av år 1899. Genom detta manifest ville ryssarna beröva oss de i vår grundlag garanterade nationella rättigheterna. Det ledde till att man i vida medborgarkretsar diskuterade februarimanifestet och dess följder. Folket väcktes till nationell samlings, man sände bl.a. till kejsaren den "stora adressen", som 500 000 medborgare undertecknade. Man ansåg det speciellt viktigt att folkets allmänna bildningsnivå skulle höjas. Genom andelsrörelsen trodde man sig kunna bygga upp en sådan skyddsmur kring den fin-

ländska kulturen som ingen statsmakt kunde splittra.

Gebhard var en sträng och kall vetenskapsman. Han såg i de kooperativa idéerna en möjlighet att framförallt höja jordbrukarnas livsvillkor. Genom studier utomlands lärde han sig känna Kooperationens positiva möjligheter, liksom även orsaker till dess misslyckanden. Gebhard var ute efter att finna riktiga och ändamålsenliga former för hur andelsrörelsen skulle kunna införas i vårt land. Just före februarimanifestet utkom hans banbrytande verk "Maanviljelijän yhteistoiminnasta ulkomailia".

Ur denna bok togs idén om att bilda en ideell centralorganisation enligt irländskt mönster. Den finska organisationsmodellen blev centralstyrd uppifrån och nedåt liksom den fenno-mana folkbildningen. Man ville koncentrera funktioner och olika grupper under en gemensam stororganisation. Resultatet syntes i stora finska andelsföretag (SOK, Valio, Hankkija, Centralkreditanstalten), som grundades i början av 1900-talet. T.o.m. internationellt sett ansågs Finlands andelsrörelse till en början vara exceptionellt enhetlig. Gebhards ideal var att rörelsens enighet skulle vara total och alla "splittrande intressen" skulle skjutas i bakgrunden.

Så blev fallet även under en följd av år, tills tudelningen av handelslagsrörelsen, tills det svenskspråkiga andelsfolket gjorde sig självständigt och tills det för kreatursförsäljningsandelslagen grundades en centralaffär, Finlands Kreaturscentrallag, mot Pellervos vilja. Schismerna med lantbrukssällskapen tärde på Gebhards krafter till den grad att han år 1918 beslöt lämna Pellervo, där han verkat som VD och direktionsordförande sedan starten. Av de olika "separationerna" har tudelningen av handelslagen år 1916 varit mest uppmärksammas då den kom att återspegla den politiska maktkampen i landet. SOK-rörelsen delades upp i två läger, en landsbygdsdominerad, konservativ kärna av handelslagsrörelsen och en arbetardominerad, s.k. framstegsvänlig utbrytar-grupp, kallad OTK-rörelsen.

Sällskapet Pellervo konstituerades den 2 oktober år 1899. Sällskapet var till en början två-

språkigt. Det dominerades av personmedlemmar från alla samhällsklasser, även om det var en klick bildade i Helsingfors, professorer, senatorer och andra topptjänstemän, som i början drev Kooperationen framåt. Andelsverksamheten spred sig enligt de riktlinjer Gebhard uttalat på Lehjävistranden: "först går individerna samman ortvis, sedan måste lokalandelslagen, för att ha framgång, skapa hela landet omfattande centralaffärer, som i sin tur som kraftiga ekonomiska inrättningar verkar tillbaka till lokalandelslagen".

Lagen om andelsverksamhet

År 1898 skrev vicehäradshövding Axel Granström, domare på Åland och sedermera senator, i sin bok "Om kooperativa självhjälpsföreningar" ett särskilt kapitel om behovet av en lag om andelsverksamhet. Bl.a. detta ledde till att senaten år 1899 tillsatte en lagkommitté att förbereda lagen om andelsverksamhet. Till kommittén hörde hovrättsrådet Julian Serlachius som ordförande, Axel Granström och Hannes Gebhard. Kommittéarbetet var något ovanligt. För att slutligt granska betänkandet och lagförslaget kallade Axel Granström herrarna Serlachius och Gebhard till sitt hem på domarbostället i Jomala på Åland. "Där vi bodde och arbetade flitigt, än i domhavandes arbetsrum, än ute i skogen vid stränderna av vackra vatten" såsom Gebhard skrev.

Lagen om andelsverksamhet blev vederbörligt godkänd den 10 juli 1901. Axel Granström hade utformat betänkandet och själva lagtexten. (enligt Pellervos historik var det Julian Serlachius). Granström skrev även förklaringarna till den av Pellervo utgivna första upplagan av "Lag om andelsverksamhet". Den kooperativa lagstiftningen har sålunda en stark åländsk förankring och de finlandssvenska insatserna på detta område har senare ytterligare förstärkts.

"De svensksinnade"

I Pellervos utmärkta, nästan 700 sidor omfattande 100-årshistorik, skriven av ett fyra personers forskarteam, finns det ett stycke kallat De svensksinnade (Ruotsinmieliset). Vid första anblicken verkar denna rubrik något sökt. Vid en närmare studie av historikens övriga inne-

håll med dess beskrivning av framförallt finskhetssträvandena i Kooperationen faller rubriken rätt bra in i sammanhanget.

Då Pellervo började sin upplysningsverksamhet uppstod det bland den finstalande befolkningen en stark hänförelse för andelsidén. Kooperationen på finskt håll gick efter sekelskiftet framåt med en snabbhet som snart gjorde den till en mäktig faktor på många av samhällslivets områden. Finlandssvenskarna däremot visade en betydande misstro mot denna form av samverkan, även om de första andelslagen eller företagen som verkade enligt andelsprinciperna grundades tidigt.

Det svala intresset för andelsverksamhet i svenskbygden berodde inte på att Pellervo i sitt nydaningsarbete skulle ha förbisett de svenska områdena. Pellervo hade ju i sin tjänst en svenskspråkig konsulent och sällskapet utgav en svensk upplaga av andelstidskriften Pellervo. Det fanns emellertid få svenska ledande personer, som under rörelsens första tider hade förståelse och intresse för andelsrörelsens sak. Då svenskar ofta ledde privata företag och svenskspråkiga "storbönder" även stod i spetsen för lantbrukssällskapen såg man den nya företagsformen och det nya upplysningsarbetet som en konkurrent. Att andelsidén vann sympatier även hos svenskskolkets intellektuella i Helsingfors och ute i bygderna bevisar ett plock av några namn ur Pellervos medlemsförteckning den 31 december år 1900: senator Leo Mechelin, prof. I. A. Heikel, prof. E. A. Homén, överste Hugo Standertskjöld, jur.dr. Axel Lille, generaldirektör Fr. Salzman, greve G. Ph. Creutz, Malmgård, Pernå, friherre Edvard Hisinger, Fagervik, Ingå, godsägare K. A. Wasastjerna, Strömma, Kimito, kyrkoherde Johannes B. Lagus, Korsnäs, possessionat Alfred Sjöberg, Pörtom, vicehäradshövding Lorenzo Kihlman, Vasa, kommunalrådet C.Fr. Junnelius och kommerserådet Fredrik von Rettig, Åbo. De hade kunnat samla svenskskolket under "andelsrörelsens fana", men det sades att "de voro av allmänna värv strängt upptagna herrar."

I Pellervos första styrelse invaldes i varje fall flera betydande finlandssvenskar som lantbruksrådet Johannes Cygnaeus, lantbruksrå-

det J.G. Bergbom (Labors första VD), professor Gösta Grotenfelt och professor, friherre R.A. Wrede, vilka alla var starkt intresserade av att andelsrörelsen skulle utvecklas även i svenskbygderna.

De tre förstnämnda s.k. Labors män lämnade tyvärr sällskapet styrelse redan år 1901 på grund av en konflikt mellan Pellervo och Labor. Konflikten gällde närmast sättet för hur Labor skulle omvandlas till ett andelsföretag.

Friherre R.A. Wrede liksom friherre Otto Wrede, som kom in i styrelsen från år 1904, räknades som trogna förkämpar för Pellervo. Det sades att det var "en speciellt stor lycka" för den riksomfattande idéns framgång att dessa uppskattade, begåvade och bildade personer hade fått med i rörelsens ledning. Tack vare Pellervos upplysningsverksamhet på svenska ökade antalet andelslag småningom även i svenskbygderna.

Situationen då Kooperationens födelseord uttalas. Hannes Gebhards möte med folkskolinspektör Mikael Soininen på Lehijärvis strand i Hattula i februari 1899. Albert Gebhards målning från 1927.

Finlands Svenska Andelsförbund grundas

Då de svenska andelslagen saknade enhetlighet och organiserat samarbete började man dryfta andelsverksamheten vid lantbrukssällskapens möten och andra sammankomster. Svenska Lantbrukssällskapens i Finland Förbund upptog andelsfrågan till diskussion på sina årsmöten åren 1913, 1914 och 1916. På förslag av fil.mag. Frans Salovius, VD för Centralandelslaget Labor, bildades år 1916 Svenska Andelsdelegationen för att i samarbete med Sällskapet Pellervo befrämja andelsverksamheten bland Finlands svenska "lantbefolkning".

Pellervos ledning godkände inte helt arrangementet men tillät i alla fall sin konsulent, agronom Ruben Bremer, att fungera som sekreterare för Svenska Andelsdelegationen. Andelsdelegationen verkade till år 1919, då friherre Eric v. Troil, ordförande i Österbottens Svenska Lantbrukssällskap, på Svenska Lantbrukssällskapens Förbunds årsmöte i Åbo väckte förslag om att bilda en från Sällskapet Pellervo fristående, självständig sammanslutning.

Detta var upptakten till den "första svenska andelskongressen" i Vasa den 12-13 juli 1919 där 40 finlandssvenska andelsföretag mötte upp. En av frågorna vid kongressen – "Hur långt önska de svenska andelslagen gå vid andelsverksamhetens uppdelning på språklig grund"? – ledde till en lång och tidvis hetsig debatt.

En del delegationsmedlemmar drev på frågan om att bilda ett svenskt centrallag för konsumtionsandelslagen. Inom lantbrukssällskapen och producentandelslagen talade man för ett sådant svenskt centrallag, men på handelslagshåll, som ju närmast berördes av frågan, motsatte man sig. Man ville inte bryta förbindelserna med det riksomfattande centrallaget (SOK).

Däremot var man beredd att, såsom en svensk broderorganisation till Sällskapet Pellervo, bilda ett eget ideellt förbund. Detta ledde sålunda till att Finlands Svenska Andelsförbund grundades vid andelskongressen. Till interimsstyrelsen på fem ordinarie medlemmar och två suppleanter valdes: John Wiklén, Frans Salovius, D.E. Westerlund, Johannes Storbjörk och

Georg von Wendt som ordinarie och V. Willberg och V. Eriksson som suppleanter. Professor Georg von Wendt valdes till Andelsförbundets första ordförande och folkskolläraren August Rosendahl till förbundets första sekreterare. De stiftande medlemsandelslagen och dess representanter ingår i tabell 4. Där ingår även förbundets samtliga 297 medlemmar i alfabetisk ordning under historiens lopp.

"Andelsförbundets tillkomst är en märkessten i vårt svenska framstegsarbete."

Georg v. Wendt 1919

I november 1919 inlämnades förbundets ansökan om inregistrering till socialstyrelsen, som enligt en resolution den 16.1.1920 införde Finlands Svenska Andelsförbund i föreningsregistret under nr 290. Andelskongressens ordförande, folkskolläraren John Wiklén från Pörtom, som invaldes i förbundets interimsstyrelse, fick aldrig bevittna förbundets inregistrering, då han avled i oktober 1919.

*Professor Georg von Wendt.
Ordförande 1919-1927*

På det första årsmötet den 20-24 april 1920 valdes sedan den första ordinarie styrelsen, som bestod av: professor Georg von Wendt, ordförande, fil.mag. Frans Salovius, agronom A.A. Norrgård, lantbrukare Johannes Storbjörk och John Franzén samt som suppleanter direktör Hugo Dahl och lärare J.E. Björkvall.

Separationen från Pellervo

På Pellervo anade man att den svenskspråkiga andelsverksamheten skulle gå sina egna vägar, och man utsåg en kommitté bestående av Wrede, Serlachius och Hedvig Gebhard, Hannes Gebhards hustru, som var svenskspråkig, att bedriva svenskspråkig andelspropaganda. Kommittén utsågs även för att de svenska lantbrukssällskapen i Borgå hade grundat Svenska Andelsdelegationen som ett från Pellervo fristående organ. Man ansåg det "naturligt att svenskarna inte kunde driva någon sak inom ett organ, där fennomanerna hade en så stor övermakt som inom Pellervo".

Trots dessa påståenden var separeringen från Pellervo, lika litet som den tidigare nämnda Labortvisten, en språkfråga. Detta framgår tydligt i det utlåtande som beredningsutskottet vid andelskongressen i Vasa gav: "Andelsverksamheten på svenskt håll har icke nått den utveckling, som önskvärt vore och vartill de naturliga förutsättningarna ingalunda saknas, där arbetet bedrivs på ett tillräckligt effektivt och för den svenskspråkiga befolkningens egenart fullt ändamålsenligt sätt." Detta kan åter ske genom bildandet av ett fristående och till sitt arbetssätt självständigt andelsförbund.

Detta är icke separeringslusta utan fastmer omtanke om andelsrörelsens utveckling och blomstring. Svenskfolket skall i ett eget förbund känna sig fullt tillfreds och därigenom kunna föra andelsidén till det mål, som den bör kunna nå. Genom ett dylikt steg nå de svenska kooperatörerna en ställning, som gör dem jämställda med de finska. Samtidigt nås ett fruktbringande meningsutbyte och samarbete till fromma för hela Kooperationens utveckling."

I en doktorsavhandling vid statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors Universitet på 1960-talet om andelsrörelsens uppdelning av Kyösti Suonoja konstaterades även att de svenska andelslagens utträde ur Pellervo inte var förenat med maktstrider, utan att det skedde genom vänskapliga överenskommelser. Den praktiska följden av andelskongressens beslut att bilda ett fristående svenskt andelsförbund blev att Pellervo indrog sin svenska konsulent från den 1 september 1919, vilket ledde till att Ruben Bremer övergick i Labors tjänst. Under

år 1920 beslöt Pellervo vidare indra den svenska upplagan av tidskriften Pellervo.

*Ruben Bremer, agronom,
seketerare 1927-1938*

I tidskriftens sista nummer (12/1920) uttalades dock en förhoppning om samarbete inom landets andelsverksamhet "till välsignelse för vårt land och folk". Att denna förhoppning infriats visar det goda samarbete som under årens lopp utvecklats mellan Andelsförbundet och Pellervo.

Hållbar administration

Redan från starten gick Andelsförbundet in för en organisationsmodell med årsmöte, fullmäktige (fr.1923) och styrelse. Förbundets sekreterare fungerade som verksamhetsledare och hade till sin hjälp ett ekonomiutskott. Senare ändrades detta till styrelsens arbetsutskott.

Fullmäktige bestod till år 1930 av åtta ordinarie medlemmar och åtta suppleanter. Styrelsen bestod de första åren av fem ordinarie medlemmar och två suppleanter. Från år 1925 ökades antalet ordinarie medlemmar till sex och suppleanterna till tre.

Fr.o.m. år 1931 företogs en nyordning varefter fullmäktiges medlemsantal kunde variera mellan 18 och 36. Längre var medlemsantalet 25, ökade sedan till 28 för att på 1980-talet igen minska till 18.

Styrelsemedlemmarnas antal har varierat från tre till sex (3-6) och suppleanternas antal från två till fem (2-5). Sedan år 1947, då sekreterarbefattningen ändrats till verkställande direktör, blev förbundets VD självskriven medlem av styrelsen ända fram till år 1993, varefter VD fungerat som föredragande och sekreterare.

Fr.o.m. år 1993 har fullmäktige avskaffats, då medlemsandelslagens antal kraftigt minskat och verksamheten kunnat bedrivas med en

enklare administration. Styrelsemedlemmar-
nas antal minskades från sex till fem.

Utskott och delegationer

Inom Andelsförbundets fullmäktige bildade de personer som hörde till respektive bransch utskott eller delegationer, som bl.a. drog upp riktlinjer för verksamheten. Delegationerna drog ofta upp strategier och tog initiativ till flera betydande projekt inom respektive bransch.

På senare tid förlorade dock delegationerna sin betydelse som vägvisare för utvecklingen. Struktumvandlingen i branscherna har gjort att framtidsstrategierna dras upp inom respektive företags egna organ. Utskottens och delegationernas betydelse för utvecklingen under flera decennier, såsom det kommer att framgå, kan dock inte underskattas. En kort resumé över de viktigaste utskottens och delegationernas verksamhet kan vara på sin plats:

Andelsmejeridelegationen tillsattes år 1923 efter det ordföranden för mejeriutskottet professor G.A. Bredenberg hade refererat frågan: Hur bör ett intimare samarbete mellan landets svenska mejeriförbund ordnas? Prof. Bredenberg, som var initiativtagare till Södra Finlands Mejeriförbund och anlätades som sakkunnig i många frågor fungerade som mejeriutskottets ordförande ända till år 1943. Utskottet hade länge tre medlemmar, G.A. Bredenberg, Ragnar Laurén och förbundets sekreterare.

Den betydligt större andelsmejeridelegationen bestod av centrallagens (Enigheten, ÅCA), de tre mejeriförbundens (ME, SFM och Ålands Mejeriförbund) och mejeriskolans representanter. Mejeriutskottet och -delegationen tog initiativ till många viktiga utvecklingsprojekt i mejeribranschen. Det främsta var Svenska Teoretiska Mejeriskolan, som år 1938 flyttade från Gamlakarleby till ett nytt skolhus i Vasa, där man förutom mejerister även började utbilda ostmästare. Andelsförbundet var något av en "fadder" för denna utbildning.

Handelslagsutskottet som även tillsattes redan år 1923 började kallas delegation först år 1958. Den drivande kraften inom handelslagsutskottet var Hjalmar Bernhards, VD i Varuboden 1921-51. Han var även ordförande i det utskott, som tog ställning till avtalet mellan Andelsförbundet och SOK år 1922. *Handelslags-*

delegationen tog initiativ till flera aktiveringar i förbundets verksamhet och även i frågor som berörde handelslagen och deras samarbete. Då det i delegationen satt representanter för handelslagen, SOK och Labor var den ett lämpligt forum att behandla framförallt samarbetsfrågor. I delegationen löstes också konflikter med de producentkooperativa företagen. Ofta inkallades utomstående sakkunniga till delegationens möten.

*Frans Salovius, lantbruksråd,
viceordförande 1920-1922,
styrelsemedlem 1927-1940,
VD i Labor.*

Andelskasseutskottet bestående av Johannes Storbjörk (ordf.), Alfred Maans och förbundets sekreterare blev permanent år 1928, då det framgick att andelskassorna önskade förbundets bistånd och ledning i sin ideella verksamhet. Att utskottet blev permanent betydde att det sammanträdde två gånger per år. Snart kallades även Centralkreditanstaltens (ACA:s) representanter till mötena. År 1938 började utskottet kallas *andelskassedeleigationen*, som bl.a. hade befogenhet att i eget namn företräda de svenska andelskassorna i landet. Verksamheten aktiverades, vilket bl.a. ledde till att två svenska andelskasseförbund, ett i södra Finland och ett i Österbotten grundades. Småningom minskade andelskassedeleigationens betydelse. På 1970-talet aktiverades verksamheten, vilket ledde till ökad uppslutning av andelsbanker i Andelsförbundet.

År 1932 tillsattes ett särskilt *ägghandelsutskott*. Under tidigare år hade andelsmejeriutskottet fungerat som en slags expertnämnd för de andra producentkooperativa branscherna. I det första ägghandelsutskottet invaldes Johannes Storbjörk (ordf.), Elsa Bondsdorff, Viktor Troberg och Sven Hollsten. Följande år blev ÖÄC:s VD Uno Backman ordförande för utskottet, som började kalla sig delegation i slutet på 1950-talet. *Ägghandelsdelegationen* hade främst betydelse som kontaktorgan till

övriga branscher då det gällde att avgöra en del konflikter och konkurrensfrågor. Andelsförbundets konkreta insatser för äggkooperationens start och utveckling var betydande.

Kött Handelsutskottet, senare *andelsslakteridelegationen*, startade år 1941. Verksamheten låg nere under krigsåren. Sedan ÖK startat år 1944 aktiverades verksamheten inom delegationen. Den s.k. köttkonflikten mellan de PKC anslutna andelsslakterierna och Karjakunta diskuterades flitigt inom Andelsförbundets organ och ledde inte heller till konflikter på finlandssvenskt håll. SOK t.ex. accepterade att Andelsförbundet tog parti för andelsslakterierna och PKC.

År 1945 grundades ett *fiskhandelsutskott* då fiskandelslagen, främst i Österbotten, saknade en ideell centralorganisation, inom vars krets fiskhandelsns frågor och andra ekonomiska frågor, som stod fiskarna nära, kunde dryftas. Till fiskhandelsutskottet kallades representanter för fiskandelslagen och fiskeriförbunden i de fyra landskapen. Som det framgår i denna historik gjordes en hel del för andelsverksamhetens främjande bland fiskarna. Den geografiska splittringen och de övriga ekonomiska förutsättningarna har dock inte gynnat kooperativ fiskhandel.

Det fanns några utskott som arbetat under kortare perioder och sporadiskt som t.ex. *spannmålsutskottet* och *skogshandelsutskottet*. Det sistnämnda kallade sig även *skogshandelsdelegation* under ett par decennier då kooperativa skogshandelsfrågor var aktuella.

De första åren

Det nybildade Finlands Svenska Andelsförbund gjorde det möjligt att samla den finlands-svenska andelsrörelsen till en fruktbar samverkan. Till de frågor man genast från början hade att ta itu med på uppdrag av Andelskongressen hörde bl.a.

- 1) den svenska andelsundervisningen
- 2) att grunda ett centrallag för svenskbygdens andelsmejerier
- 3) att utveckla andelskasserörelsen samt frågan om
- 4) att utge en egen tidskrift

Styrelsen gick med stor energi in för att lösa dessa frågor och kunde även snart notera

framgångar. Också medlemsanslutningen tog fart. Redan vid utgången av det första hela verksamhetsåret hade förbundet 61 finlands-svenska medlemsandelslag.

Andelsförbundets medlemskår dominerades från början av de neutrala till CHF (SOK) och Allmänna Handelslagsförbundet anslutna handelslagen. Av Andelsförbundets 40 stiftande medlemsandelslag var sålunda 30 handelslag. Som ett resultat av Andelsförbundets verksamhet grundades i början på 1920-talet flera andelslag och centrallag i svenskbygden.

Smörexportlaget Enigheten, som grundats år 1917 ombildades tillsammans med Österbottens Kreaturslag år 1922 till en centralaffär, Centrallaget Enigheten. Ålands Centralandelslag igen startade år 1922. Södra Finlands Mejeriförbund inledde sin verksamhet år 1923. Snart grundades även ett antal andelskassor som ett resultat av Andelsförbundets upplysningsverksamhet. År 1928 startade de första lokala äggandelslagen och Österbottens Äggcentrallag kom till år 1931.

När Centrallaget Enigheten kom till

Mejeribranschen har länge varit den enda andelsbransch som haft en självständig finlands-svensk centralaffär. Då Centrallaget Enigheten dessutom ekonomiskt sett har varit av livsviktig betydelse för Andelsförbundet kan det vara lämpligt att redogöra för den dramatik, som utspelades när centralaffären kom till. När det blev aktuellt att grunda Andelsförbundet var det av betydelse att det fanns en svensk centralaffär.

Enighetens förhistoria går tillbaka till år 1906, då Mejeriförbundet Enigheten grundades av 17 andelsmejerier i svenska Österbotten. Mejeriförbundets verksamhet gick ut på att befrämja den organisatoriska och tekniska utvecklingen. Marknadsföringen, närmast smörhandeln, låg i händerna på privata uppköpare och givetvis på Smörexportaffären Valio, som grundats år 1905. (I detta sammanhang kan det noteras att Ålands Mejeriförening grundades redan år 1895 som veterligen den första mejerisammanslutningen i landet).

Det dröjde till år 1916 innan Mejeriförbundet Enigheten tog risken att överta en privat smörförmedlingsaffär, som år 1917 av 10 andels-

mejerier ombildades till Smörexportlaget Enigheten, som började sin verksamhet den 1.1.1918.

Det nystartade svenska exportandelslaget gillades inte av Pellervo och Valio, som dessutom hade att kämpa med en annan konkurrent, Voinvientiosuuskunta Oma, som de sydösterbottniska mejerierna hade startat redan år 1912. Tidskriften Pellervo uppmanade i mars 1916 österbottningarna att "icke lyssna till de röster som höjas för en egen exportaffär bland Enighetens mejerier." Ett sådant företag skulle leda till en ohjälplig splittring av krafterna och till försvagande av Finlands mejeriers gemensamma strävanden både utåt och inåt. Det skulle bryta mot kärnpunkten i Valios program: enhetsprincipen. Andelslaget "Oma", som försökte sig på dylika affärer gjorde ett snöpligt fiasko. Måhända kunde de svenska österbottniska mejerierna hålla längre tillsammans, men ekonomisk framgång kan de ej påräkna." Centrallaget Enighetens första VD Ragnar Laurén skrev i Lantmän och Andelsfolk nr 6 1938: "För att förstå det motstånd planen på ett svenskt smörcentrallag väckte måste man erinra sig den av Pellervo och andelsfolket i allmänhet omfattade principen att andelsverksamheten bör hållas fullkomligt neutral såväl i politiskt som i socialt och religiöst avseende (Gebhard i mars 1917 i "Pellervo"). Politisk neutralitet avsåg även språklig neutralitet.

Valio hade tillkommit på Pellervos tillskyndan och varje annan tanke än ett samgående med detta företag var ett brott mot en av kooperationens bärande idéer. Utvecklingen gick i en annan riktning. Ålänningarna som i 1916 års Pellervo sattes som föredöme för österbottningarna, då de mangrant anslutit sig till Valio, har samlats till ett eget centrallag (ÅCA år 1922). Svenskarna i Österbotten, Åboland och Nyland hava lystrat till det klingande namnet Enigheten. De upprörda rösterna har tystnat. Många av motståndarna från 1916 och 1917 hava för länge sedan blivit Enighetens varmaste vänner. Valio och Enigheten komma väl och vänskapsfullt tillrätta med varandra. Vad andelsmännen kring Pellervo hade svårt att förstå var att de som kallades "falska profeter" och "ulvar i fårakläder", då de predikade nöd-

vändigheten av en svensk sammanslutning, knappast ens tänkte sig att det skulle innebära någon påtaglig ekonomisk fördel för de svenska mejerierna.

Frågans kärnpunkt låg djupare än så. Strävandena bottnade i en önskan att rå om ett eget företag, där husbondeväldet utövades av österbottningarna själva. Samtidigt måste de "falska profeterna" ha hyst förhoppningen att ett eget svenskt smörcentrallag skulle bli ett stöd och ett värn för den finlandssvenska befolkningen. Redan ett par år efter starten beviljade Enigheten den för dåtida förhållanden icke obetydliga summan av 37 000 mk för finlandssvenska ändamål."

Kötthandeln med i bilden

Ungefär samtidigt som Smörexportlaget Enigheten inledde sin verksamhet bildades i svenska Österbotten en annan centralorganisation, Österbottens Kreaturslag m.b.t., med uppgift att förmedla tvångsleveranser av kött och levande djur till den i landet förlagda ryska militären. Då Enigheten år 1919 flyttade in i den av Österbottens Kreaturslag ägda fastigheten i Vasa, uppstod inom de båda andelslagen planer på ett närmare samarbete. Planerna ledde till att vartdera andelslaget upplöstes och verksamheten överläts till det nybildade Centrallaget Enigheten m.b.t., som inledde sin verksamhet den 1.1.1922. Mejerierna ställde sig till en början rätt negativt till det nya företaget. Efter ett svagt resultat under det första året nedlades köttavdelningen.

Centrallaget flyttade till Helsingfors, flera mejerier anslöt sig och verksamheten kunde igen bedrivas med framgång. När Centrallaget Enigheten kom till kan Andelsförbundets insats närmast ses som initiativtagare genom att frågan om en ombildning av Smörexportlaget till ett centrallag behandlades vid den första svenska andelskongressen i Vasa år 1919.

Då man bedömer det arbete som utfördes för att åstadkomma ett självständigt svenskt centrallag i mejeribranschen bör man komma ihåg, hur svårt och direkt "omöjligt" det var att få till stånd något liknande inom de andra andelsbranscherna.

Verksamheten på 1920- och 1930-talet

Andelsförbundets verksamhet under de två första decennierna kan lämpligen indelas i två perioder. Under den första perioden, 1920-27, under professor Georg von Wendts ordförandeskap, gällde det att under starkt varierande konjunkturer följa upp de frågor som kom upp på de första andelskongresserna. Den andra perioden, 1928-38, under Ragnar Lauréns ordförandeskap, var även konjunkturbetonad, men samtidigt skedde en kraftig uppbyggnad och konsolidering av den finlandssvenska andelsrörelsen.

Den första perioden 1920-27

Finlands Svenska Andelsförbund började sin verksamhet under en utpräglad högkonjunktur. Förbundet vann så gott som omedelbart officiellt erkännande både i hemlandet och utomlands.

Då Pellervo hade ett mycket gott förhållande till statsmakten hade detta förbund allt från starten lyft ett ansevärt statsbidrag. Detta minskade under krigsåren, men kunde igen, när Kyösti Kallio år 1918 var chef för lantbrukskommissionen, höjas. Man erhöll, förutom direkt bidrag, s.k. mejerilån och pengar för torparområdena. För år 1919 lyckades Andelsförbundets ordförande även utverka ett statsanslag för Andelsförbundet på 24 000 mk, som senare höjdes till 36 000 mk per år. Nämnas kan att medlemsavgifterna totalt de första 10 åren rörde sig mellan 7 000 och 30 000 mk. År 1922 erhöll Andelsförbundet medlemskap i den Internationella Kooperativa Alliansen. Arbetet ute i bygderna inriktades främst på instruktions- och upplysningsarbete genom konsulenter och kurser. Kursverksamheten har hört till en av Andelsförbundets viktigaste verksamhetsformer.

I början var det fråga om s.k. andelsdagar, där en omfattande propaganda bedrevs för att få andelsidén känd i bygderna. År 1920 bevistades dessa dagar av inemot 2000 personer. Upplysningsarbetet leddes av sekreteraren August Rosendahl, en hängiven tjänsteman som med enastående entusiasm ägnade sig åt sina mångskiftande uppgifter.

August Rosendahl,
folkskollärare,
sekreterare 1919-1927

Juridisk konsultation

Då antalet nybildade andelslag var stort och då myndigheterna fordrade utlåtanden av Andelsförbundet om de nya andelslagens stadgar var det nödvändigt att skaffa juridisk hjälp. Sålunda engagerades ingen mindre än häradshövdingen och friherren Ernst von Born för uppdraget. Han stod för den juridiska rådgivningen åren 1921-30. Han blev även invald i styrelsen, där han under flera år var viceordförande. Ernst von Born, ordförande för svenska folkpartiet åren 1934-45 och 1955-56, inrikesminister och justitieminister under krigsåren, är den mest kända politikern, som verkat inom Andelsförbundet. Inom Pellervo har partipolitiken spelat en större roll än inom Andelsförbundet. Först var det samlingspartiet, gammelfinnarna och de konstitutionella, som dominerade. På 20-talet kom agrarförbundet alltmer in i bilden i Pellervo. Bl.a. har J.K. Paasikivi, Väinö Tanner och Kyösti Kallio innehaft betydande poster inom Pellervo.

Efterkrigstidens högkonjunktur gav Andelsförbundet medel inte enbart för dess konsultativa och ideella arbete. Under några år kunde förbundet, förutom sekreterare och kanslipersonal, avlöna fyra distriktskonsulenter och därjämte i samarbete med Svenska Folkakademin i Malm underhålla ett andelsinstitut enligt det initiativ, som togs av Andelskongressen i Vasa. Vid institutet utbildades personal för andelsföretagen. Då denna verksamhet dock ledde till en konflikt med SOK upphörde andelsinstitutet efter att ha verkat i några år.

Centrallagsfrågan

Andelsförbundets första ordförande, Georg von Wendt, var professor i husdjurslära, känd vetenskapsman och politiker. Han kom in i riksdagen år 1919 som kandidat i södra valkretsen i Österbotten. Han bidrog bl.a. aktivt till att nationalitetsparagrafen infördes i regeringsformen. Han var en erfaren kooperatör.

Samtidigt var han de stora planernas och projektens man. Han sade, att huvudavsikten med att han blev ordförande i Andelsförbundet var att hitta en lösning på frågan "ett svenskt centrallag, i vilket konsument- och producentintressena kunde sammangå". Som tidigare nämnts kunde de svenska handelslag, som hörde till SOK, inte godkänna ett sådant centrallag. De som var intresserade av ett svenskt centrallag hade närmast tänkt sig att Labor skulle överta denna uppgift. Labor hade ju redan ett stort antal medlemmar bland handelslagen genom att det levererade lantbruksmaskiner och förnödenheter till dem. Man tänkte sig sålunda att genom lämpliga stadgeändringar göra Labor till en centralorganisation, från vilken de svenska handelslagen kunde få hela sitt varubehov täckt. Idén stötte dock på flera bakslag. Det största var lågkonjunkturen, som drabbade landet före medlet av 20-talet. Speciellt Labor led kurs- och kreditförluster och måste inskränka en hel del av sin verksamhet.

På grund av Andelsförbundets engagemang i centrallagsfrågan försämrades relationerna till SOK så att detta centrallag inte ville stöda Andelsförbundets verksamhet. Efter omfattande underhandlingar ingicks den 17 november 1922 följande överenskommelse: (texten återges här i originalversion) "Mellan Finlands Svenska Andelsförbund å ena sidan samt Centrallaget för Handelslagen i Finland m.b.t. och Allmänna Handelslagsförbundet r.f. å andra sidan har denna dag träffats följande överenskommelse:

1. Finlands Svenska Andelsförbund, Centrallaget och Allmänna Handelslagsförbundet bedriva alla kooperativt upplysnings- och instruktionsarbete, men handelslagens affärstekniska instruktion och funktionärernas fackutbildning tillhör Centrallaget.

2. Då iakttagande av de allmänna kooperativa principerna är en förutsättning för handelslagens framgång, iakttagar Finlands Svenska Andelsförbund i likhet med Centrallaget och Allmänna Handelslagsförbundet dem i sin verksamhet, varvid avseende tillbörligen fästes vid neutralitetsprincipen.
3. Enär det är förenligt med handelslagens fördel, att deras inköp fås centraliserade, arbeta Finlands Svenska Andelsförbund, Centrallaget och Allmänna Handelslagsförbundet därhän, att handelslagen med avseende å sina inköp av konsumtionsvaror iakttaga trohet gentemot Centrallaget."

Överenskommelsen mötte till en början kraftig kritik, framförallt kunde Labor inte godkänna den tredje punkten. Då underhandlingar inte ledde till något resultat anmälde Labor om utträde ur Andelsförbundet. Ordförande von Wendt hotade i sin tur att avgå, om inte Labor skulle återta sin utträdesanmälan. Efter ytterligare förhandlingar mellan alla tre parter kom man till, att Labors handel med konsumtionsvaror endast utgjorde en obetydlighet - den förekom endast i Borgå och Lovisa - medan Labor på andra områden kunde ha stor nytta av Andelsförbundet. Labor återtog slutligen sitt beslut att utträda ur förbundet och erhöll representation i Andelsförbundets styrelse och fullmäktige. Det kunde, som vi ser, gå rätt dramatiskt till under det "glada" 20-talet.

Svensk centrallånekassa aktuell

På andelsdagarna betonades vikten av att öka antalet svenska andelskassor. Den första svenska andelskassan, Buskas andelskassa i Kimito, grundades visserligen redan år 1904 men fick endast få efterföljare. En orsak till detta var att de finska andelskassorna till en början bedrev en stark finshetspolitik och sparbänkerna fick sålunda lättare fotfäste i svenskbygderna. Andelsförbundet bidrog dock konkret till att ett stort antal nya andelskassor grundades på 20-talet. T.ex. år 1925 gjorde sekreteraren ett "korståg" till Österbotten tillsammans med Centralkreditanstaltens revisor agronom Åke Lönnberg. Resultatet blev att 13 andelskassor grundades mellan Sideby och Nedervetil. Åren 1920-30 ökade de svenska

andelskassorna från 6 till 53. Antalet andelskassor minskade sedan något på 30-talet, då endel kassor grundats med för små verksamhetsområden.

På 20-talet tänkte man sig även en självständig central för det ökade antalet svenska andelskassor. Man uppgjorde förslag till stadgar för en centrallånekassa, "Svenska Finlands Kreditandelslag", och ordförande von Wendt reste t.o.m. till USA för att vinna stöd bland de inflyttade amerikafinlänarna för det påtänkta kreditandelslaget. Lågkonjunkturen satte dock stopp även för dessa planer.

Georg von Wendt avsåg sig sitt ordförandeskap i januari.1927. Han hade låtit invälja sig i Elantos representantskap och blev utsatt för angrepp i tidningspressen. Många ansåg, att det hade legat närmare till hands att han som ordförande i Andelsförbundet hade invalts i Andelslaget Varubodens förvaltningsråd. En orsak var även de angrepp som riktades mot sekreteraren, vilka ledde till en omställning även på denna post. Georg von Wendt tilldelades Andelsförbundets första hederstecken i guld. Han hade i alla fall varit den representativa person förbundet behövde under en svår tid.

Den andra perioden 1928-38

Början av den andra perioden, särskilt år 1928, utgjorde i flera avseenden en vändpunkt i Andelsförbundets historia. Ledningen och verksamheten övertogs nu till stor del av nya krafter och tidskriftsfrågan löstes på ett för Andelsförbundet fördelaktigt sätt.

Till ordförande efter Georg von Wendt utsågs Centrallaget Enighetens VD Ragnar Laurén, som tillträdde som t.f. under 1927. Han kom in i styrelsen år 1923, verkade som ordförande till år 1943 och därefter ännu som viceordförande till år 1952. Till ny sekreterare antogs från den 1.11.1927 agronom Ruben Bremer, som varit svensk konsulent vid Pellervo och verkat som den svenska Andelsdelegationens sekreterare. Efter Andelsförbundets tillkomst trädde han i Labors tjänst och då han även fungerade som redaktionssekreterare i tidskriften Odal mannen hade han hela tiden god kontakt med verksamheten inom Andelsförbundet.

" Kooperationen har skapat enighet och samarbete, där förut tvedräkt, split och misstänksamhet varit rådande. Den har varit den väg, som bör beträdas, där större uppgifter föreligga, än vad den enskilde mäktar med. Den har varit bygden till välsignelse och kraftigt medverkat till det ekonomiska välstånd, som vi nått under det senaste kvartssekket."

Oskar Nix 1928

vid Andelsförbundets årsmöte i Pjälax

År 1928 inrättades en post som bokföringskonsulent och revisor och på den posten anställdes konsulent Kurt Ekberg, en trotjänare, som blev vida känd och uppskattad genom sitt arbete i bygderna.

En annan trotjänare var kanslisten, fru Jaldi Nyström, som från 1920 tjänade Andelsförbundet ända till år 1950 och som speciellt under år 1927 klarade av ruljansen, trots att förbundet under större delen av året var utan sekreterare.

Snart fick Andelsförbundet även en ny juridisk konsult då vicehäradshövding Arnold Stenvall efterträdde Ernst von Born år 1931. År 1934 anställde Andelsförbundet en konsulent i "andelsverksamhet", Uno Hanses, som arbetade inom förbundet i fyra år.

Tidskriftsfrågan

Svenska lantbrukssällskapens i Finland förbund började år 1919 utge Tidskrift för Finlands svenska lantmän (år 1933 ändrades namnet till Tidskrift för Lantmän) och följande år kom man ut med en andra tidskrift, Odal mannen, som blev organ även för Finlands Svenska Andelsförbund. Alltsedan Andelsförbundets start hade förbundet behov av en informationskanal för upplysning och rådgivning i kooperativa frågor. Lantbrukssällskapet ville dock inte överlåta Odal mannen helt åt Andels-

förbundet. Från hösten 1921 tog samarbetet med Odalmannen dock fastare form, då agronom Ruben Bremer engagerades som redaktionssekreterare för den del av Odalmannen som bar namnet "Andelsbladet". Bremer hade tidigare medverkat i tidskriften Pellervo och i Tidskrift för Finlands svenska Lantmän.

Då Ragnar Laurén blev ordförande i Andelsförbundet betonade han betydelsen av en egen svensk andelstidskrift i Andelsförbundets regi. Efter "långa och spännande" förhandlingar med Svenska Lantbrukssällskapens Förbund och Sällskapet Pellervo, som sades ha planer på att återuppliva svenska Pellervo, fick Laurén sin röst hörd. Odalmannens namn ändrades till Lantmän och Andelsfolk. Ruben Bremer utsågs till denna "första" LoA:s chefredaktör och redaktionssekreterare, poster som han skötte ända till år 1946. Ett villkor för LoA från Svenska Lantbrukssällskapens Förbunds sida var att tidskriften skulle kvarstå som organ även för detta förbund. I redaktionsutskottet erhöll Svenska Lantbrukssällskapens Förbund, Centrallaget Enigheten och Andelskassornas Centralkreditanstalt varsin representant. Åren 1936 utgav Andelsförbundet - för att öka informationen till äggproducenterna - en specialtidskrift "Hönsgården", på initiativ av prof. Nils Westermarck. Denna tidskrift utkom i tre år för att senare återuppträda som bilaga i LoA.

"Andelsverksamhet är självverksamhet och ett värn för andlig och materiell frihet. Andelsrörelsen kom till vid en tidpunkt, då nedärvda fri- och rättigheter trampades i stoftet av satrapklackar. Må andelsverksamhetens belackare icke glömma detta."

Ragnar Laurén i LoA 1936
(satrap = tyrannisk ståthållare)

Livlig verksamhet

Förutom den normala verksamheten - konsultationer, konsulentarbete, revisioner och möten - bedrev förbundet en omväxlande verksamhet. Det var fråga om mejeridagar, kurser för tröskverksskötare, för andelskassornas bokförare och för handelslagens personal, rörande jordbruksprodukter och -förnödenheter. Förbundet publicerade statistik över andelslagens verksamhet och bidrog med statistiskt material till utställningar m.m. Förbundet utgav kooperativ litteratur, konsumenten uppgjorde en uppmärksam utredning om den framstegsvänliga, d.v.s. den socialistiska andelsrörelsens, frammarsch i svenskbygden m.m.

År 1928 inledde de två första äggandelslagen i svenskbygden i Esse och Purmo sin verksamhet, som en följd av den agitationsverksamhet Andelsförbundet bedrivit för äggproduktion och kooperativ ägghandel. Andelsmejerierna var även intresserade av äggmottagning och äggförsäljning. Kimito Andelsmejeri var först i detta avseende år 1928. Mejerierna upphörde dock snart med ägghandel i större skala, då disponenten för Esse Äggandelslag, Uno Backman, år 1931 grundade Österbottens Äggcentrallag för att packa och marknadsföra äggen från äggandelslagen, som bildades i de flesta kommuner i svenska Österbotten.

Andelsförbundet utarbetade mönsterstadgar för äggandelslagen, motböcker för äggleverantörerna, månadssammandrag och kassamemorier. Uno Backman, som studerat hönskötsel i Amerika i början på 20-talet och sedan organiserat äggproduktionen i Pedersörebygden, blev vald till ÖÄC:s första VD, en post han besatte ända till år 1968, då sonen Ingmar blev VD. Uno Backman, ofta kallad "Äggbackman", kan betraktas som den kooperativa ägghandelns grundläggare i svenska Österbotten och han var även en stöttepelare inom Andelsförbundet. Hans insatser inom äggbranschen kan väl jämföras med Ragnar Lauréns inom mejeribranschen.

Ungefär samtidigt med äggandelslagen verkade även Andelsförbundet för att ett antal tjur- och galtandelslag liksom tröskverks- och maskinandelslag bildades i svenskbygden. De små telefon- och elektricitetsandelslagen ägnades flera års studier och handledning.

Makilo Fiskeriandelslag var även ett exempel på ett andelslag, som Andelsförbundet "biträdde" med förrättningar och uppdrag på 20-talet. Sedan år 1928 ordnades förbundets årsmöten på olika orter inom verksamhetsområdet, ofta i samband med lantbrukssällskapens sommar-möten. Senare - under flera decennier - kombinerades årsmötena med mejeriförbundens sommarmöten.

År 1931 invaldes i fullmäktige rektor Elsa Bondsdorff, den första kvinna, som suttit med i förbundets ledande organ. Hon var rektor för Högvalla seminarium och företrädde andelskassesektorn, till en början som suppleant. Från 1933 blev hon ordinarie i fullmäktige, där hon var med ända till år 1948. Hon var den första ordföranden inom Södra Finlands Andelskassförbund, grundat år 1941, och var även förvaltningsrådsmedlem i ACA och ACF. Jämte Hedvig Gebhard var hon på 30-talet den enda förtroendevalda kvinna på s.k. Pellervonivå i landet.

År 1931 avled en märkesman inom finlands-svensk andelsrörelse, magister D.E. Westerland, medlem av förbundets interimsstyrelse år 1919. År 1932 avled en annan märkesman, kommunalrådet Oskar Nix, viceordförande i förbundets fullmäktige åren 1920-31.

Förhållandet till Pellervo var under 30-talet stabilt. Sekreteraren skriver i LoA nr 12/32: "Dessa två broderföreningar, Pellervo och Finlands Svenska Andelsförbund, arbeta vardera för samma sak, i främsta rummet lantbefolkningens ekonomiska förkovran. Det ligger därför nära till hands att göra jämförande betraktelser. För den som följt med hur kooperationen utvecklats i svenskbygden, bör det vara tillfredsställande att se, hur denna nyttiga rörelse, trots boskillnaden till det yttre mellan svenskt och finskt, likväl företer genomgående likheter. Vi svenskar ha självfallet rört oss i relativt små förhållanden och därför också ytligt betraktat uppnått mindre framträdande resultat. I stället ha vi i vår trånga krets fullt lika effektivt som finnarna förmått följa utvecklingen på olika gebit och i förhållande till befolkningens mängden ha de svenska andelslagen väl förmått hävda sin ställning. Man kan konstatera att Finlands svenskar icke numera visa brist

på fallenhet för den ekonomiska samverkan, som kallas andelsverksamhet".

Oscar Nix, kommunalråd, fullmäktiges viceordförande 1920-1931.

Ragnar Lauréns insats

Den person som gjorde en avgörande insats för att befästa kooperationens ställning i svenskbygden var Andelsförbundets ordförande, direktör Ragnar Laurén. Han talade varmt för andelsverksamheten inom alla branscher. Han var VD för Centrallaget Enigheten åren 1922-55 och förutom ordförandeskapet i Andelsförbundet var han med i ledningen för Labor, Varuboden, ÖK, Svensk-Finland m.fl. Han var mannen som fick ekonomin i skick där han engagerades. Han lade grunden till Enighetens export på 20-talet. Han grundade Mejeriaktiebolaget Milka i Vasa år 1935, som ett dotterbolag till Centrallaget, och han tog initiativ till att Milka år 1946 ombildades till Mejeriandelslaget Milka. Man kan säga att Ragnar Laurén var för Enigheten och Andelsförbundet det som F.M. Pitkäniemi (VD i Valio åren 1908-44) var för Valio och Pellervo.

" Ett andelslag kan ej avyttras åt första bästa spekulant, dess andelar kunna icke utan ledningens begivande överlåtas åt vem som helst."

Ragnar Laurén 1936

År 1936 sammanfattade Ragnar Laurén i en ledare i LoA nr 1 på ett utomordentligt sätt det som hänt sedan Andelsförbundets start: "Finlandssvensk andelsverksamhet har i allmänhet gjort föga väsen av sig. De mål man ställt upp

har sällan varit himlastormande. Med nykter saklighet har dock i det tysta utförts ett arbete, som visat sig vara aktningsvärt. Svenska handelslag finns i alla kommuner. Svenska andelsmejerier är till ett antal av 80 spridda över hela svenskbygden. Antalet äggandelslag är betydande, andelskassor finns på de flesta orter och smärre andelslag såsom skogsförsäljnings-, telefon- och elandelslag, tröskverks-, tjur- och kraftandelslag m.m. betjänar bygdens folk. Härtill kan vi ytterligare tillägga våra svenska centralaffärer: Labor, Enigheten, Ålands Centralandelslag och Österbottens Äggcentrallag.

Våra andelslag är en tillgång av stor betydelse. Något tvivelsmål om vem som äger andelslagen kan aldrig uppstå. De ägs av de bönder och svenska män som befolkar svenskbygden."

Läget år 1938

År 1938 var i många avseenden ett märkesår för andelsverksamheten i svenskbygden. Centrallaget Enigheten firade sitt 20-årsjubileum och kunde notera ökade mjölmängder och en stark utveckling på medlemsmejerierna, som ökat från 12 till 56.

Ett annat stort evenemang var Centralandelslaget Labors 40-årsjubileum. Labor, det första kooperativa företaget i landet i sin bransch, i handeln med spannmål och jordbruksförnödenheter, kämpade med stora svårigheter under lågkonjunkturerna. På 30-talet svängde utvecklingen i positiv riktning. År 1938 var Labor största förmedlingsaffär i landet på spannmålsmarknaden och hade 945 medlemmar, av dem 813 enskilda medlemmar och 132 kollektiva.

Även för handelslagen var slutet av 1930-talet gynnsamt. Framgången för handelslagen ledde till att de privata köpmännen gick ut i en annonskampanj mot dem, dock med klen resultat.

Andelskassorna arbetade på svenskt håll även mera målmedvetet och började samarbeta landskapsvis. Genom Centralkreditanstaltens aktieemission tog andelskassorna i landet över aktiemajoriteten i centralbanken, som tidigare legat i statens händer.

I svenska Österbotten hade ägghandeln organiserats kooperativt på ett föredömligt sätt. Tillverkning och anskaffning av hönsfoder skedde genom äggcentralaget, som blev en betydande avnämare även av fodersäd.

En rätt ny form av andelsverksamhet startade i svenska Österbotten, där Andelslaget Österbottens Skogscentral samlade skogsägarna till gemensamma försäljningar.

Även för Andelsförbundet med dess 180 medlemsandelslag blev året händelserikt. Av kurs- och mötesverksamheten kan speciellt nämnas en kurs för handelslagens funktionärer i Mariehamn och de "svenska mejeridagarna" i Helsingfors. Handboken "Andelsmejeriets bokföring", som utarbetats av Kurt Ekberg, spreds nu i stor skala till mejerierna och kompletterades med en brevkurs. Under året utgavs även en annan handbok, "Handeln med lantbruksförnödenheter", som skrevs av agronom Ragnar Söderholm och fil.mag. W. von Gerich.

Den nya Svenska Mejeriskolan, som Andelsförbundet medverkat till, stod färdig i Vasa och så hade förbundet åtagit sig att fr.o.m. år 1939 börja utge Mejeritidskrift för Finlands svenskbygd. Den viktigaste ekonomiska händelsen var att Andelsförbundet av SOK fick motta en donation på 130 000 mk, varav enligt donators önskemål bildades "Allmänna Handelslagsförbundets litteraturfond". Från tidigare förvaltrade Andelsförbundet en annan fond, "Helsingfors Allmänna Konsumtionsförenings donationsfond, " som bildades år 1921, då konsumtionsföreningen upplöstes och verksamheten övertogs av Andelslaget Varuboden.

Från den 1 september 1938 kan man säga att ett nytt skede i Andelsförbundets verksamhet igen hade påbörjats. Då tillträdde agronom Uno Forss, som bland tre sökande utsågs till ny sekreterare. Ruben Bremer, som skött sekreterarskapet förtjänstfullt och plikttroget, kvarstod som redaktör för Lantmän och Andelsfolk till våren 1946. Genom att dela upp arbetet mellan en sekreterare och en redaktör blev det möjligt för sekreteraren att ha ökad kontakt med medlemsföretagen, som ökat år för år.

Krigstiden, 1940- och 1950-talet

Den nya sekreteraren, Uno Forss, kom under två decennier att leda och utveckla Andelsförbundet. Naturligt nog blev han i början av sin karriär inkallad att försvara fosterlandet. Uno Forss hade efter sin agronomexamen varit sekreterare i Finska Hushållningssällskapet i Åbo. Åren 1935-38 var han landskapsagronom på Åland, med huvudansvar för bl.a. Ålandsutställningen 1936, och ansågs sålunda vara särskilt skickad för sin nya befattning.

"Enighet ger styrka"

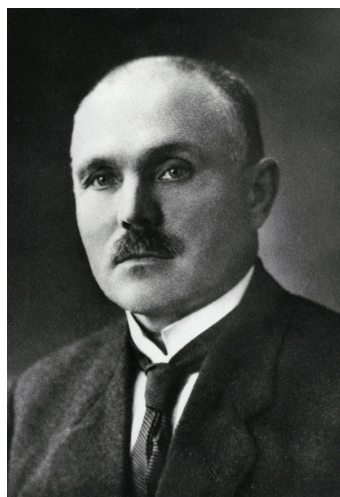
Innan vinterkriget utbröt kunde Andelsförbundet begå sitt 20-års-jubileum den 17 juni 1939 i Vasa. Det var en högtidlig tillställning med uppmärksammade föredrag, många tal med idel lovord, medaljutdelning m.m. Direktör A.H. Stensgård från Sveriges Allmänna Lantbruks-sällskap talade om uppdelningen av kooperationen i Sverige i konsument- och producentkooperation och dess inverkan på jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse. Föredraget var inledningen till en tradition att kalla in festföredragare av klass från Sverige. Det andra föredraget hölls av agronom Ragnar Söderholm. Han hade på uppdrag av Labor, där han var avdelningschef, och Andelsförbundet studerat spannmålshandeln i Sverige.

" Andelsverksamheten utgör en av de viktigaste faktorerna, då det gäller att föra fram vårt folk mot allt större kulturell och ekonomisk blomstring och självständighet."

Frans Salovius 1939,
Förbundets 20-årsjubileum

På årsmötet refererade Söderholm Andelsförbundets spannmålskommittés betänkande, vilket ledde till att ett antal lagerhus för spannmål uppfördes av Labor och handelslagen på många håll i svenskbygden.

På jubileumsmötet tilldelades förbundets mångåriga viceordförande, häradsdomare Johannes Storbjörk, Andelsförbundets förtjänstmärke i guld, ett litet hakkors, som tidigare tilldelats Georg von Wendt, Ernst von Born, Oscar Nix, Frans Salovius, Ragnar Laurén och Ruben Bremer, alla kända för berömvärda insatser inom den finlandssvenska andelsrörelsen.

*Johannes Storbjörk,
häradsdomare, styrelsemedlem 1920-1939,
viceordförande 1931-1939*

Andelsfolket drabbades av en stor förlust då Johannes Storbjörk avled några månader efter jubileumsmötet. Johannes Storbjörk var med om att grunda det första andelsmejeriet, Broända am., i sin hemsocken Kronoby. Det ledde honom in på stiftandet av Mejeriförbundet Enigheten och senare Centrallaget Enigheten. Han räknas jämväl vara banbrytare för handelslags- och andelskasserörelsen i Österbotten. Han innehade, liksom inom Andelsförbundet, ledande poster i styrelser och förvaltningsråd för dessa organisationer, vilka in i det sista hade hans kraftfulla personlighet och samlade förmåga att tacka för en stor del av de uppnådda resultaten. Johannes Storbjörk var åren 1918-1927 medlem av Pellervos delegation, vilket är ganska anmärkningsvärt. Ingen annan av Andelsförbundets förtroendevalda var med i Pellervo förrän samarbetsavtalet med Pellervo ingicks år 1993.

Förutom förtjänstmärket i guld åt Storbjörk ansågs det lämpligt att tilldela förbundets 18 ordinarie fullmäktigemedlemmar och sex funktionärer den nya plaketten som ett minne av

20-års jubileet. Plaketten består av en svart platta av konstmaterial och en medalj,präglad i brons. På medaljen finns avbildat ett vård-träd, som symboliserar Finlands svenska andelsrörelse och som har förbundets namn som omskrift. Trädets rötter förgrenar sig till svenskbygderna i Österbotten, Åboland, Nyland och till Åland. Länsvapnen på medaljen anger detta, vartill bandet kring trädets stam bär sentensen "Enighet ger styrka". Ett slagord, som Ragnar Laurén ofta använde.

Till en början var förtjänstmärket i guld, guld-korset, förbundets förnämsta utmärkelsetecknen, medan plaketten var avsedd för alla dem som i sin dagliga gärning gjort en fullödig insats i andelsrörelsen. År 1952 ändrades dock reglerna för plaketten sålunda, att den blev det förnämsta utmärkelsetecknet och separata förtjänstmedaljer i guld, silver och brons med rödgult band utdelas för 30, 20 respektive 10 års tjänst inom andelsrörelsen. Plaketten utdelas enbart på Andelsförbundets eget initiativ åt personer, andelsföretag och sammanslutningar, medan medaljerna utdelas på ansökan av medlemsföretagen. Hösten 1999 hade 197 plaketter, som numera kallas hedersplaketter och nästan 1 900 medaljer utdelats.

Rekordantal medlemsandelslag

Krigsåren med brist på livsmedel och arbetskraft och åtföljande reglementering satte givetvis sin prägel även på Andelsförbundets medlemsandelslag. Omsättningen sjönk kraftigt och verksamheten blev i många fall förlustbringande. Jämfört med andra branscher i näringslivet överlevde dock andelsrörelsen krigsåren rätt bra. Andelsförbundets medlemsföretag ökade t.ex. från år 1940 till år 1945 från 182 till 192, som var det högsta antalet medlemsföretag i Andelsförbundets historia. Tabell 1 visar utvecklingen av antalet medlemmar från grundandet 1919 till 1999.

År 1940 anslöt sig Ålands Andelsslakteri, ÅAS, som medlem i Andelsförbundet. ÅAS, som startade redan år 1909, var veterligen det första andelsslakteriet i landet. Sydvästra Finlands Andelsslakteri, som var följande, grundades år 1913. ÅAS hade länge haft kontakter med Andelsförbundet, men inte varit medlem i förbundet. Ända sedan 1920-talet, då Andels-

laget Nutrio i Helsingfors och Österbottens Kreaturslag i Vasa var medlemmar under en kortare tid, hade det inte förekommit något andelsslakteri bland förbundets medlemmar. År 1944 bildades Andelslaget Österbottens Kött, ÖK, av det år 1934 grundade Österbottens Kött Ab, och blev medlem i Andelsförbundet.

Då endel handelslag på 1920-talet blev medlemmar i Kreaturscentrallaget, som år 1940 blev Karjakunta och år 1978 Centrallaget OK-Liha, ledde detta till en konflikt mellan producent- och konsumentintressena, varvid andelsslakterierna år 1936 bildade Producenter-nas Köttcentrallag, PKC. Konflikten fortsatte flera decennier och ledde bl.a. till att Karjakunta uteslöts ur Pellervo år 1965.

Andelsförbundet förhöll sig neutralt till köttkonflikten, även om man diskuterade densamma inom kött handelsutskottet och från 1943 även gjorde en överenskommelse med PKC om att LoA också blev organ för den svenska andelsslakterirörelsen i landet. Förutom ÅAS och ÖK samarbetade Andelsförbundet med de tre tvåspråkiga andelsslakterierna: Sydvästra Finlands Andelsslakteri, LSO, Södra Finlands Andelsslakteri och Västra Nylands Andelsslakteri. Den svenska representationen i PKC var rätt stark, då personer som Uno Hildén, Emil Hästbacka, Karl Laurén och Klas Nyström i slutet av 30-talet var medlemmar av förvaltningsrådet. Klas Nyström, VD för ÅAS, och Karl Laurén var medlemmar av Andelsförbundets fullmäktige. Samarbetet med PKC har även senare upprätthållits. Åren 1949-59 var agronom Ragnar Söderholm VD för PKC och känd från sin tid vid Labor.

Beträffande fiskandelslagen hade tidigare endast enstaka fiskandelslag sporadiskt varit med i Andelsförbundet. Åren 1945-46 anslöt sig sju fiskandelslag och år 1946 grundades, med Andelsförbundets medverkan, en centralaffär, Fiskcentrallaget, i Helsingfors. Fiskcentrallaget kämpade dock med ekonomiska svårigheter, bl.a. på grund av Andelslaget Åbolands Fisk. Då svårigheterna år 1948 hopade sig måste Fiskcentrallagets affärsrörelse inställas. Efter det företaget räddats från konkurs av centrallagen fortsatte Fiskcentrallaget närmast som ett förmedlings- och kontaktorgan för fiskandelslagen.

Vid andelsdagarna i Vasa 1943 väcktes frågan om att bilda ett stort skogsandelslag för svenska Österbotten av medlemmarna i Andelslaget Österbottens Skogscentral i Jakobstad och Andelslaget Skogen i Vasa. Frågan vann gehör och 1946 kunde Andelslaget Skogen för hela Österbotten bildas. Det nya andelslaget blev medlem i Andelsförbundet år 1947. Inom övriga landskap gick man in för att

bilda skogsförsäljningsandelslag enligt österbottniskt mönster. I Åboland bildades Åbolands Skogsandelslag, som dock hade rätt liten omsättning. I slutet av 1950-talet väckte sedan Andelslaget Skogens fusion med Osuus kunta Metsäliitto livlig debatt inom Andelsförbundet. Man frågade sig, huruvida fusionen skulle medföra konsekvenser även för andra andelsbranscher.

*Från andelsdagarna 23-24 november 1943 på Stads-
huset i Vasa. På första ra-
den, andra fr.v. ordförande
Henrik Kullberg, direktör
H. Alexandersson från
Slakteriförbundet i Sverige,
agronom Uno Forss, gods-
ägare Ernst Sandell, agro-
log. Joh. Weegar, m.fl.*

Medlemsandelslagen minskar

År 1949 hade Andelsförbundet ännu 183 medlemmar men år 1959 hade antalet medlemsorganisationer sjunkit till 143. Handelslagens medlemsantal var rätt stabilt under denna period. För andelsmejeriernas och äggandelslagens del berodde minskningen på att flera av dessa andelslag upphörde medan minskningen för andelskassornas del närmast berodde på svag uppslutning. Av totalt 40 andelskassor i svenskbygden var år 1959 endast 21 anslutna till Andelsförbundet.

Centrallagen Labor, Enigheten, Ålands Centralandelslag och Österbottens Äggcentrallag befäste sin ställning efter krigsåren, även om endel lönsamhetsproblem förekom. ÖAC var värst utsatt år 1949, då företaget på grund av ökningen i äggproduktionen och den hårda konkurrensen från SOK, OTK och Kesko, led

en brakförlust. Läget för ÖAC var så kritiskt att man dryftade ett samgående med Vientikunta Muna. Då situationen på VM:s håll inte var så mycket bättre hade man dock inget annat val än att fortsätta. Situationen ledde i alla fall till att ett samarbete med VM inleddes år 1951. Det bestod främst i export av ägg men gällde även försäljning på hemmamarknaden, närmast utanför ÖAC:s eget försäljningsområde. Centralandelslaget Labor, vars stadgar beträffande representationen mellan de två medlemsgrupperna ändrades år 1943, inledde därefter ett intimare samarbete med de svenska handelslagen. Inflationsvågen efter krigsåren ställde till med finansieringsproblem för Labor och de övriga centrallagen. Mot slutet av 50-talet såg det dock ljusare ut. Labors namn ändrades år 1957 till Centrallaget Labor.

Ordförandebyten – förhållandet till producentrörelsen

Under krigsåren låg naturligtvis förbundets verksamhet nere. Konsulent Kurt Ekberg fungerade tidvis som t.f. sekreterare. Förbundets kansli, som varit beläget på Kajsaniemigatan 6A, flyttade den 1 juni 1943 till "Enighetens hus" på Unionsgatan 18, där förbundet delade lokal nr 5 med Södra Finlands Mejeriförbund. Under det häftiga luftbombardemanget den 16 februari 1944 över Helsingfors skadades kansliet, fönsterrutor krossades, väggarna raderades och endel möbler, bl.a. två Billnäs skåp skadades. Ekonomiskt var det dock fråga om rätt små skador.

Då Ragnar Laurén avsåg sig återval år 1943 valdes riksdagsmannen och jordbrukaren Henrik Kullberg från Strömfors till ordförande för fullmäktige och styrelsen. Kullberg började sin bana inom Andelsförbundet som konsulent redan på 1920-talet. Han blev invald i fullmäktige år 1928 och verkade som förbundets ordförande till år 1950. Henrik Kullberg var en kompromissernas mästare och ledde skickligt förhandlingarna.

"Legenden om andelsverksamheten som socialiseringstankens framdrivare, den skola vi för all framtid avliva."

Henrik Kullberg 1946

För att avlägsna villfarelsen att andelsverksamheten är en socialistisk företeelse och undergräver den personliga äganderätten betoade Kullberg, att en förnuftigt ledd andelsverksamhet är ett stöd för den borgerliga samhällsordningen, ett medel, genom vilket de ekonomiskt svaga kan göra sin röst hörd och dra nytta av gemensam ekonomisk samverkan.

Kullbergs synpunkter var även riktade mot den vänsterdominerade E-rörelsen, OTK och KK-andelsaffärerna, som genom sin förädlingsindustri, slakterier och mejerier, kraftigt ökade sina inköp från jordbrukarna åren 1939-

46. Det s.k. "mejerikriget" räckte ända till år 1972, innan Valio övertog OTK:s mejerier. Svenskbygdens andelsföretag berördes inte i nämnvärd grad av E-rörelsens aktivering.

Då producentrörelsen (MTK och SLC) efter krigsåren aktiverade sin roll som fackrörelse och avtalspartner var det lämpligt att Henrik Kullberg samtidigt var ordförande för såväl SLC som Andelsförbundet. Han sade år 1950: "Det mest glädjande är att den ekonomiska samlingsrörelse som sker inom jordbruket sker på andelsverksamhetens grund. För Finlands Svenska Andelsförbund bör detta vara en förmån, eftersom Andelsförbundet har till uppgift att sprida kunskapen och kännedomen om andelsverksamheten till allt vidare samhällslager. Producentrörelsen är tvivelsutan en mäktig tidsrörelse som sådan, men utan ett ideellt underlag förmår den ej tränga ned till djupet, medan endast arbete och ande i förening ger bästa möjliga resultat. Därför kan jag inte tro annat än att producentförbundet och andelsförbundet behöver varandra."

På finskt håll betydde producentrörelsens frammarsch att producenterna och agrarförbundet, senare centern, även besatte de ledande platserna inom Pellervo (t.ex. Ihmuotila, Haavisto, Kontio). Det fanns även en s.k. "personunion" mellan den högsta ledningen och centralaffärernas chefer. Inom Andelsförbundet har det inte varit en likadan koppling mellan producentrörelsen och andelsrörelsen. Andelsförbundets ordförande har för det mesta varit företagsledare. När det sedan gällt politisk anknytning har det inte heller varit samma kamp som inom Pellervo. Man kan väl säga att ledningen för Andelsförbundet varit "neutralt borgerlig", med starka band till SFP.

År 1951 valdes kommerserådet Edvin Kaspersson, VD för Labor, till ordförande för Andelsförbundet då Henrik Kullberg på grund av bristande tid inte ville bli återvald. Kullberg utsågs i november 1953 till andra lantbruksminister, men avled plötsligt den 4 december samma år.

År 1947 trädde en stadgeändring i kraft, varvid sekreterarbefattningen ändrades till verkställande direktör, som blev självskriven medlem

av förbundets styrelse. Styrelsen bestod sålunda av fullmäktiges ordförande, som tillika var styrelsens ordförande, VD samt fyra ordinarie medlemmar och tre suppleanter. Följande stadgeändring skedde år 1956, då grunderna för uträkning av medlemsavgifterna ändrades.

Ragnar Laurén lämnade styrelsen år 1953. Han kallades år 1956 till Andelsförbundets hedersordförande, den enda som hittills erhållit denna utmärkelse. Tyvärr avled Ragnar Laurén följande år i en ålder av 67 år. På 1950-talet avled flera av Andelsförbundets märkesmän, som Erik Eriksson "Tjuckarn" (1953), Georg von Wendt (1954) Ruben Bremer (1958) och Frans Salovius (1959).

I sin verksamhet fortsatte Andelsförbundet med att ordna regionala andelsdagar, som var välbesökta. Vid andelsdagarna höll närstående andelsorganisationer och medlemsföretag ofta egna möten, utställningar m.m.

Enligt en överenskommelse med SOK och Labor anställdes år 1945 en konsulent för lantbruksvaruhandeln. Posten innehades en kort tid av agronom Werner Korsbäck, varefter DE Lars Eriksson anställdes. Han lämnade dock Andelsförbundet 1947, då han blev VD för det nybildade Fiskcentrallaget. Som konsulenter verkade därefter agrolog Björn Eklund och agronom Jarl Lindgren.

Under efterkrigstiden började en period av livligt utbyte med Sverige. Man kallade in föredragshållare, t.ex. 1946, då Andelsförbundet höll extra förbundsmöte under Svenska Lantbruksveckan i Helsingfors, var P-H. Sjöblom från Svenska Mejeriernas Riksförening och Sänga-Säby rektor T. Ågren föredragshållare. Andelsförbundet ordnade även exkursioner till och från Sverige för jordbrukare och andelsfolk.

Sedan år 1949 har Andelsförbundet deltagit i Nordens Bondeorganisationers Centralråds, NBC:s, verksamhet. I NBC:s Finlands avdelning var förbundets VD redan på 50-talet viceordförande. och han har även deltagit i NBC:s presidiums möten. Medlemskapet i NBC har betingat en medlemsavgift, som på 50-talet rörde sig kring 15-20.000 mk per år. I gengäld erhöll förbundet goda kontakter till de ledande

personerna inom den nordiska producentkooperationen.

Seminariet "Våra Frågor"

När det gäller kursverksamhet kan inte seminariet "Våra Frågor" förbigås. Den startade år 1954 som en tredagars föreläsningsserie, avsedd för andelslagens förtroendevalda och tjänstemannaledning.

Seminariet anordnades till en början på Svenska Handelshögskolan med flera av Hankens professorer som föreläsare. Man anlätade föreläsare på toppnivå, på senare tid ofta med någon minister bland föredragshållarna. "Våra Frågor" har rönt stort intresse.

I det första seminariet deltog 106 representanter för medlemsandelslagen, ett överraskande stort deltagarantal, som var glädjande, men som förorsakade Andelsförbundet en betydande förlust. Styrelsen, fullmäktige och årsmötet var dock av den åsikten, att kursens ekonomiska förlust väl uppvägdes av den ideella vinst som Andelsförbundet kunde notera. Nämnas kan, att det var kutym med teater- och restaurangbesök mellan kursdagarna. Sålunda besökte man år 1954 den första kvällen Svenska Teatern, där man såg Alexis Kivis "Socksensmakarna" och den andra kvällen var det middag i Runebergssalen på rest. Royal. Svenska Teatern och Royal var under några decennier stamställen för den finlands-svenska andelsrörelsen.

Efter år 1954 har "Våra Frågor" anordnats vartannat år med ett deltagarantal på 60-110. År 1998 hölls sålunda "Våra Frågor" för 23:e gången. I takt med tidens anda hålls seminariet numera på en dag.

Lagen om andelslag - nya uppgifter

Ett av de föredrag som drog deltagare till första "Våra Frågor" var professor Curt Olssons föreläsning "Den nya andelslagen". Lagen om andelslag antogs av riksdagen den 28 maj 1954 och trädde ikraft den 1 januari 1955. Den gamla "Lagen om andelsverksamhet" hade då varit i kraft i 53 år. Under denna tid ändrades den bara två gånger, 1918 och 1927. Den gamla lagen var både ändamålsenlig och lättfattlig. År 1944 tillsattes dock en kommitté för att utarbeta ett nytt lagförslag, som inte var lika

lättfattligt och som inte innebar någon genomgripande rättslig reform. Då Curt Olsson deltog som sekreterare i lagarbetets slutskede var det ganska naturligt att Andelsförbundet utnyttjade hans sakkunskap.

Curt Olssons bok "Lagen om andelslag", som utgavs på Andelsförbundets förlag, blev en bestseller och inte minst ett effektivt redskap för andelsföretagens förtroendevalda, funktionärer och medlemmar. Boken redogör och kommenterar på ett begripligt sätt innehållet i den nya lagen. Det är sålunda inte svårt att förstå att Finlands Juristförbund, med Andelsförbundets medgivande, år 1964 utgav boken i finskspråkig version. Den nya lagen har ändrats år 1981 och år 1989 och står nu inför ändringar, som även Andelsförbundet aktivt försöker påverka. Se sidan 48.

För Andelsförbundet medförde den nya lagen nya arbetsuppgifter. Det ledde till att vicehäradshövding Svante Norrby enligt avtal från den 1.4.1955 anställdes som ny konsultativ jurist efter vicehäradshövding Arnold Stenvall, som skött uppdraget med framgång sedan år 1931. Arnold Stenvall var även fullmäktigemedlem under flera år.

Frågeställningar

På 1950-talet konsoliderade andelsverksamheten ute i landskapen sina ställningar. Samtidigt började man dock fråga sig, hur andelsrörelsen skulle klara framtidens utmaningar.

"Företagsformen enligt andelsprinciperna har som sådan intet värde om man ej inom densamma i handling, i själva livet, tillämpar principerna för andelsverksamhet."

Uno Forss 1947

År 1957 anlade Uno Fors några reflexioner på vår andelsrörelse. Han frågade: "Har Andelsförbundets första uppgift att främja landets svenska befolknings ekonomiska förkovran genom andelsverksamhet och samarbete, som förverkliga andelsidéns principer, blivit

föråldrad?" Frågan var berättigad därför att ju mera rörelsen byggdes ut desto större växte faran för att medlemmarna skulle fjärmars från sina företag. Det ansågs därför livsviktigt att medlemsintresset hölls levande och att ungdomen skulle fås med. Man kan konstatera att frågan är lika aktuell ännu på 1990-talet.

Andelsförbundets andra uppgift, att vara "föreningslänk mellan landets svenska andelslag", gav även anledning till reflexioner. Då var och en av andelsrörelsens branscher hade egna centrallag och specialorganisationer frågade man sig, vad det var för mening med Andelsförbundets uppgift att vara föreningslänk mellan de svenska andelslagen. I den frågan låg trots allt Andelsförbundets väsentligaste uppgift och därvidlag kan man säga att förbundet i flera avseenden lyckats. Man kan säga, att Andelsförbundet spelat något av en vågmästarroll mellan de producentkooperativa och de konsumentdominerade andelslagen.

Tidskriftsfusion år 1959

Då jordbrukarkåren blev alltmer homogen frågade man sig, om man inte kunde nå en bättre hushållning genom att slå ihop några av de många tidningar och tidskrifter, som riktade sig till jordbrukarna i svenskbygden. År 1947 gjorde SLF ett försök att sammanföra hela den svenska lantbrukspressen till en enda tidskrift, men tiden var inte mogen för en fusion. År 1959 gjorde dock SLF och Andelsförbundet slag i saken. Ett avtal träffades om att "Tidskrift för Lantmän" och "Lantmän och Andelsfolk" slås ihop till "Tidskrift för Lantmän och Andelsfolk", Tla, som blev organ för båda förbunden, med Finlands Svenska Andelsförbund som utgivare och förbundets VD som ansvarig chefredaktör. Uno Forss blev sålunda den första chefredaktören, medan AFM Håkan Sonkin, som anställdes år 1959 som informations- och redaktionssekreterare, blev den första red. sekr. I redaktionsrådet invaldes prof. Nils Westermarck, AFM Eric A. Serén och agr. Karl Aspelin.

Det första numret av den nya tidskriften utkom i januari 1960. År 1965 ändrades tidskriftens namn igen till "Lantmän och Andelsfolk", LoA. Ett lyckat drag för "Nya LoA" var att man började satsa på bilagor, vilket kan ses som en

naturlig följd av det alltmer specialiserade jordbruket. Ekonomiskt sett har bilagorna varit en räddning för tidskriften och för Andelsförbundet. Speciellt då förbundets ekonomi var svag i slutet av 60-talet och i början av 70-talet var täckningsbidraget från LoA av betydelse. LoA:s betydelse som sammanhållande faktor mellan de olika branscherna kan inte heller underskattas.

LoA utkom med två nummer per månad ända till år 1968, därefter blev antalet 12 per år.

Från början av år 1991 upphörde "Mejeritidskrift för Finlands svenskbygd", MT, som separat tidskrift. Den har sedan dess ingått som bilaga i LoA. Mejeritidskrift, som börjat utges av Andelsförbundet år 1939 har haft Enigheten som garant. Tidskriften har varit av stor bety-

delse för den rådgivning och fackinformation i t.ex. bokföringsfrågor, som utgått från Andelsförbundet.

Då förbundets VD Uno Fors, som år 1955 tilldelades lantbruksrådstitel, uppnådde sin pensionsålder år 1960 utsågs agronom Hilding Frostell bland fem sökande till hans efterträdare från den 1.1.1961. Då fullmäktigemötet ännu hade att ta ställning till 1960 års verksamhetsberättelse och bokslut stannade Uno Fors kvar som konsultativ tjänsteman till den 1.2.1961. Han avtackades av fullmäktiges ordförande Edvin Kaspersson för sitt uppoffrande arbete för Andelsförbundet, vars namn han gjort känt, inte blott i hemlandet utan också i den nordiska brödrakretsen.

Mejeridisponentmöte i Runebergssalen på restaurang Royal år 1952. Vid presidiet Johan Grannas ordförande, Birger Lemberg sekreterare. På första raden fr.v. Eric A. Serén, G.A. Bredenberg, Arvid Rosenberg, Ragnar Laurén, Hjalmar Nyman, Birger Åminne och Uno Forss.

Utvecklingen på 1960-talet

Inom andelsverksamheten fortsatte strukturaliseringen på 1960-talet. Samtidigt ökade lantbrukets överproduktion, vilket gjorde att kapaciteten måste byggas ut. Man kan säga att 60-talet var centraliseringens men också byggnationens årtionde.

Nya ledare - nya utmaningar

Andelsförbundets nya VD, Hilding Frostell, som varit verksamhetsledare vid SLC och var välkänd i svenskbygden, övertog en färdigt inkörd organisation, som trots sin litenhet hade en mångsidig och utmanande verksamhet.

Inom styrelsen skedde flera förändringar. Då häradsdomare Birger Åminne, som varit fullmäktiges viceordförande sedan år 1951 och styrelsens viceordförande sedan år 1953, plötsligt avled valdes ekonomierådet Joel Inborr till viceordförande. Då ordförande Edvin Kaspersson år 1964 avled i sviterna efter en olyckshändelse valdes AFM Eric A. Serén, VD i Centrallaget Enigheten, till Andelsförbundets ordförande.

"Vi kan med tillfredsställelse konstatera att det kooperativa frö våra fäder för ett halvt sekel sedan sådde kommit i god jordmån och väl vårdat vuxit upp till ett stort, livskraftigt träd med rötter i alla Finlands bygder."

Edvin Kaspersson 1963

Edvin Kaspersson var en av förgrundsgestalterna inom den finlandssvenska andelsrörelsen. Han var VD i Centrallaget Labor åren 1945-61 och konsoliderade företagets ställning och verksamhet i påfallande grad. Tack vare det grundmurade förtroende han åtnjöt på handelslagshåll blev Labor under hans tid de svenska handelslagens centralaffär för lantbruksförnödenheter.

Då Eric A. Serén, Ragnar Lauréns efterträdare som VD i Enigheten, blev ordförande för Andelsförbundet fortsatte den företagsledarledda ordförandeperioden i förbundet. Det var lyckligt och berättigat, då Enigheten var den största garanten för förbundet och samtidigt även största utnyttjaren av dess verksamhet.

Revisionsverksamheten

En av de mest konkreta verksamhetsformerna inom Andelsförbundet har varit revisions- och bokföringskonsulentverksamheten. Konsulent Kurt Ekberg, GRM, som avgick med pension den 31.5.1965 efter en nästan 37-årig verksamhet, blev välkänd bland medlemsandelslagen, inte minst för sin noggrannhet och sitt ekonomiska kunnande. Hans bok "Andelsmejeriets bokföring" tjänade som grund för mejeribokföringen under flera decennier. År 1965 var Andelsförbundet anlitat som fackrevisor i 22 andelslag, närmast mejerier, äggandelslag, fiskandelslag, slakterier och övriga andelslag. Ekbergs revisionsarbete övertogs av DE Kaj Lindström, som från slutet av 1963 hade verkat som andra revisor och bokföringskonsulent vid förbundet.

Då Kaj Lindström avgick redan år 1966 efterträdde han av agronom Bengt Wallén, som jämsides med sin sekreterar- och konsulenttjänst inom Södra Finlands Mejeriförbund, skötte revisions- och konsultuppgifterna. Detta arrangemang var möjligt då Andelsförbundet och SFM "delade" kanslilokal, först vid Unionsgatan 18 och från den 1.4.1967 vid Nylandsgatan 34 A. Lokalen inköptes av Andelsförbundet, varvid SFM genom avtal deltog i finansieringen mot att få utnyttja ett rum hyresfritt. Finansieringsandelen återbetalades till mejeriförbundet, när det upphörde år 1973.

Livlig diskussion

På fullmäktigemötena i början av 60-talet var det flera frågor som väckte diskussion. Dels var det fråga om den ökade konkurrensen mellan olika branscher, som t.ex. motsättningarna inom ägghandeln mellan SOK och producentrörelsen, och dels var det fråga om motsättningar inom respektive bransch. T.ex.

kampen PKC-slakterierna och Karjakunta och förhållandet Hankkija-SOK diskuterades livligt. "Divergenserna skall lösas i en trängre krets, utåt skall enighet manifesteras" hette det i ett diskussionsinlägg. I Andelsförbundets organ, fullmäktige, delegationer och styrelse var det dock ofta möjligt att uppnå en viss enighet i frågor som på riksnivå inte gick att lösa.

Frågor, som var viktiga för förbundets verksamhet, var t.ex. spridning av information om andelsverksamhet till skolorna liksom informationen i LoA. I dessa frågor uppnåddes endel resultat. Informationssekreteraren föreläste om andelsverksamhet i landsbygdens skolor och informerade i LoA, t.ex. om handelslagens handel med lantbruksförnödenheter. LoA:s bilagor tjänade syftet att informera om de olika branscherna.

Tidvis blossade diskussionen upp om annonseringen i tidskriften. Annonser från den privata sektorn (Kesko, Tuko) och naturligtvis från OTK accepterades inte. På Svenska Lantbrukssällskapens Förbund kunde man inte alltid förstå sig på kooperatörernas solidaritet. En kompromiss var att i en maskinannons fick endast maskinmärket synas, inte firmasymbolen. Senare tillspetsades läget även beträffande bankannonser. I LoA fick inte ingå andra bankers annonser än andelsbankernas, varvid andelsbankerna förband sig att annonsera ett visst antal sidor per år. Annonspolitiken var aktuell ännu på 80-talet, varefter man gick in för en liberalisering. I fortsättningen skulle man följa den ursprungliga överenskommelsen med SLF, d.v.s. att det inte skulle finnas några stipulationer om begränsningar ifråga om annonser i den gemensamma tidskriften. Sedan diskuterades även andra frågor av principiell natur, som t.ex. betalning av avräkningstillägg på basen av leveransens storlek.

Fusionsfrågan inom handelslagsrörelsen var uppe till behandling år 1966. Fullmäktige framförde därefter till ledningen för AHF: "Det är inte lyckligt om de fusioner som blir nödvändiga skulle åsidosätta de ideella värden vårt lands sedan gammalt SOK-medvetna svenska befolkning städse ställt högt. Inom SOK-rörelsen, som i sitt idéprogram så starkt fram-

häver individens och det enskilda initiativets betydelse har vår svenska befolknings egenart och vilja till samlande insats inom egen krets, städse respekterats. Andelsförbundets fullmäktige hoppas, att detta även i fortsättningen skall förbli fallet och att bevarandet av språkligt möjligast enhetliga företag för alla parter skall framstå som den bästa lösningen. Fullmäktige uttalar därför förhoppningen, att de alternativ som framläggs från de svenska handelslagsdistriktens sida skall få SOK:s odelade stöd. Andelsförbundet är alltid redo till fortsatt uppbyggande diskussion kring den finlandssvenska handelslagsrörelsens livsviktiga frågor." Som vi i dag vet gick det inte helt som fullmäktige hade önskat.

Som ett resultat av diskussionerna om information om andelsverksamheten i svenskbygderna utgav Andelsförbundet år 1967 Uno Fors' bok "Vår andelsverksamhet". I boken medverkade professorerna Curt Olsson med ett avsnitt om de förtroendevaldas uppgifter och ansvar inom andelsföretagen och Vesa Laakkonen med ett avsnitt om den framstegsvänliga konsumentkooperationen och med en översikt över Finlands Andelsverksamhet.

Den utåtriktade verksamheten, främst kontakterna till Pellervo och Kooperativa Institutionen vid Helsingfors Universitet, liksom även de nordiska kontakterna, främst till NBC, ökade. Med Pellervo hade Andelsförbundet goda kontakter, speciellt till AFD Harri Rautavaara (VD i Pellervo 1956-68), som bl.a. var föredragshållare vid förbundets årsmöte i Borgå år 1964. Temat var aktuella problem inom andelsrörelsen, centralisering, medlemsvård och finansiering. Rautavaara var mejeriekonom och god talare. Han var ofta inbjuden till fullmäktiges middagar, där hans tal på god svenska och med härlig humor rönt uppskattning.

År 1966 bidrog Andelsförbundet, Enigheten och Labor, förutom flera andra centralorganisationer, till att en andelsprofessur inrättades vid Kooperativa Institutionen vid Helsingfors Universitet. Professuren innehades sedan av Vesa Laakkonen, som även hade goda kontakter med Andelsförbundet.

Från fullmäktigemötet år 1962. Sittande fr.v. Håkan Selander, Joel Inborr Bruno Svartbäck, Gunnar Hollsten, Arvid Linqvist, Gunnar Laxström, Gunnar Åberg, Edvin Kaspersson, Hilding Frostell, Åke Almark, Eric A. Serén, Uno Backman, Johannes Lång, Stig Carlson, Håkan Sonkin, Uno Granlund, Ivar Lillandt. Stående fr.v. Tor Johan Borg, Albin Johansson, Allan Stenwall, Kurt Ekberg, Fredrik Boström, Holger Rehn, Karl Höglund, Johan Grannas och Ture Kevin.

Verksamheten i vågskålen

Andelsförbundets ekonomi drabbades år 1967 av att statsanslaget, indrogs. Liksom för Pellerbo ströks anslaget, trots olika åtgärder, "såsom oändamålsenligt." Anslaget, som lyfts sedan år 1920, uppgick år 1966 till 19 599 mk. Andelsförbundets finansiering framgår av tabell 3 (sidan 63).

På grund av det allt kärvare ekonomiska klimatet blev det för Andelsförbundet aktuellt att diskutera framtida verksamhet. Frågan väcktes ursprungligen av handelslagsdelegationen och dryftades ingående även i mejeridelegationen. År 1968 tillsatte fullmäktige en arbetsgrupp för översyn av verksamheten, även med eventuell stadgeändring som följd. Till arbetsgruppen hörde: Stig Carlson, Joel Inborr, Ivar Lillandt, Arvid Lindqvist, Helge Mattsson, Tor Mattsson och Holger Rehn.

Arbetsgruppen kom till att verksamheten borde fortsätta och utvecklas i svenskbygden och att styrelsen före nästa fullmäktigemöte skärskåda förbundets nuvarande verksamhet och ekonomiska ställning med tanke på framtiden. Med hänsyn härtill borde styrelsen vidta en översyn av stadgarna så att administrationen kunde förenklas och verksamheten effektiviseras. Viktigt var att medlemskåren hölls intakt,

att medlemsavgifterna anpassades därefter och att andelslag, som inte var medlemmar, skulle fås att ansluta sig. Samtidigt som verksamheten utformades borde de olika branschorganisationerna komma med sina önskemål. Spridningen av LoA borde skötas mera tidsenligt och tidskriften göras mera attraktiv.

Arbetsgruppen tog del av den kontakt som styrelsen och VD haft med SLC, Marthaförbundet och SLF, men som till många delar varit mindre uppmuntrande. Arbetsgruppen ansåg det dock nödvändigt att kontakten med dessa förbund fortsattes, för att på lång sikt eventuellt leda till samarbete.

Arbetsgruppens rapport sändes sedan till en del instanser, närmast till medlemsorganisationer och nyckelpersoner, för utlåtande. Utlåtandena var i allmänhet positiva, man höll för det mesta med arbetsgruppen. Flera underströk att medlemsavgifterna inte fick höjas, i ett utlåtande sades direkt att man borde överväga slopandet av fullmäktigeinstitutionen och i stället införa ett mindre kostnadskrävande årsmötesrepresentantskap.

Kooperativa affärsledare r.f.:s utlåtande må här relateras, eftersom det på ett träffande sätt talar om handelslagens inställning till Andels-

förbundet. Utlåtandet skrevs av Åke Stenström, då ordförande i KAL: "Vi anser - ehuru den praktiska nyttan för våra handelslags del är av underordnad betydelse - att Finlands Svenska Andelsförbund bör fortsätta sin verksamhet. Andelsförbundet bör liksom hittills vara ett samlande organ för den svenskspråkiga andelsrörelsen i Finland. Förbundet borde också vara en utjämnande faktor mellan å ena sidan handelslagen och å andra sidan producentorganisationerna."

När fullmäktige år 1969 tog del av rapporten och utlåtandena uttalade man som sin positiva uppfattning, att förbundet trots blygsamma resurser kunde hävda vår minoritetsgrupps intressen och synpunkter i det kooperativa arbetet, såväl utåt som inåt. Vid sidan av ökat samarbete med Pellervo och de stora kooperativa centralaffärerna och organisationerna var det ett direkt krav, att Andelsförbundet, via tidningspress och massmedia borde intensifiera Kooperationens budskap till en större allmänhet.

Ett konkret resultat var att andelsdagarna från förr (1920-1940-talet) skulle återupplivas, vilket även skedde från hösten år 1970. Stadgeändringen fick dock anstå, medan man i övrigt skulle arbeta vidare enligt de antydda linjerna.

Jubileum befäste samhörighet

År 1969 var för Andelsförbundet ett jubileumsår, 50-årsfesten, ett festplenum med högklassigt program, firades i Vasa på Rest. Sandviksvillan i närvaro av 250 personer. Ordföranden Eric A. Serén sade i sitt hälsningstal: "En genomgående tendens i dagens samhällsutveckling är att allt skall vara möjligast stort, likformigt och centraldirigerat för att samhällsutvecklingen bäst skall kunna betjänas. Måhända är detta riktigt. Vi på finlandssvenskt håll vill dock samtidigt hävda, att trivsel och samhörighet inom den egna snävare kretsen har ett sporrande egenvärde som inte får förbises". Festföredraget "Jordbruket i samhällsekonomin" hölls av dr. Sven Holmström från Jordbrukets Utredningsinstitut i Sverige. Birgit Labbart med solosång, Lappfjärds spelmansgille, VD Hilding Frostells presentation av 50-årshistoriken, uppvaktningar

och hedersbetygelser gav jubileumsfesten en sällsynt varm stämning. Andelsförbundets profil höjdes med 100 %.

Ökat rationaliseringsbehov

Andelsförbundets medlemsantal minskade på 1960-talet med 34. Minskningen var störst bland andelsmejerier, äggandelslag och handelslag. Mejerierna minskade på grund av fusioner och upplösningar. Centrallaget Enigheten byggde nyanläggningar i Kånala och Vörå. Till kärningscentralen i Vörå anslöt sig 15 mejerier. På Åland skedde en fullständig centralisering sålunda att alla fyra andelsmejerier anslöt sig till Ålands Centralandelslag, som blev det enda mejeriföretaget i öriket. I Åboland fusionerade de kvarvarande andelsmejerierna Kimito Am och Pargas Am till Skärgårdens Mejeriandelslag år 1967.

Äggandelslagen minskade med sju stycken och fungerade, liksom endel lokala handelslag, som leverantörsandelslag till Österbottens Äggcentrallag. Endel äggproducenter var direkta medlemmar i ÖÄC, som år 1955 ändrat sina stadgar så att personmedlemmar kunde förekomma. ÖÄC råkade in i en ny finansierings- och lönsamhetskris kring år 1960. Tack vare finansieringshjälp från Vientikunta Muna - senare Munakunta - kunde verksamheten fortsätta. Samarbetet med VM ledde till att Muna-kunta erhöll en plats i Äggcentrallagets direktion. Ett förslag att i krisskedet ombilda Äggcentrallaget till ett aktiebolag, med hjälp av Enigheten, ÖK och möjligen något andelsmejeri, mötte principiella betänkligheter. Snart försvann ÖÄC som verksamhet. Förstod ÖÄC som verksamhet som konkurrerat började leverera till företaget och verksamheten, som år 1962 byggdes ut med ett packeri, som ytterligare utvidgades år 1967 i Smedsby utanför Vasa, blev framgångsrik.

De två andelsslakterierna, ÖK och ÅAS, arbetade under rätt goda förhållanden i början av 60-talet. Mot slutet av 60-talet försämrades dock lönsamheten. Det blev aktuellt med rationaliseringsåtgärder. ÖK upphörde med korvtillverkning i Bennäs och drog in partilager. ÅAS, där ledningen övertagits av ÅCA:s styrelse och VD Stig Carlson, upphörde med sin charkuterifabrik och sitt handelskök. Företaget

råkade in i en svår lönsamhetskris, som löstes genom en uppgörelse med PKC - en underhandling mellan Stig Carlson och PKC:s VD Olavi Sipilä - och ett ömsesidigt leverans- och försäljningsavtal med LSO.

Från andelskasseshåll anslöt sig sex banker, de flesta från Österbotten, till Andelsförbundet. Då det samtidigt skedde en kraftig strukturrationalisering bland andelskassorna ökade inte antalet medlemskassor. Ett förslag att bilda "Andelskassan Nyland", i slutet av 60-talet, lyckades inte. Området var för svårt att täcka utan någon stödjepunkt i Helsingfors.

Fiskandelslagen minskade från fem till tre på 60-talet. Fiskcentrallagets verksamhet inskränktes och dess fiskförmedling upphörde år 1969. Bland övriga andelslag hade Andelsförbundet år 1969 endast en medlem, Ålands Telefonandelslag.

Labor i kläm

Handelslagens medlemsantal minskade med 10, samtidigt som stora förändringar skedde i branschen. Kampen mellan SOK och Hankkija i partiskedet, som börjat redan på 1920-talet, accentuerades under efterkrigstiden. Då ekonomin, trots en stadig tillväxt utåt, började försämrats - Hankkijas lager och skuldbörda ökade - fordrade Hankkijas handelslagsmedlemmar överskottsåterbäring och gjorde anspråk på bättre service. Grundfelet hos SOK och handelslagen låg igen i en alltför långsam anpassning till strukturförändringarna i samhället. Samarbetsavtalet mellan SOK och Hankkija sades upp år 1960. Hankkija byggde på 60-talet upp ett eget uppsamlings- och distribu-

tionsnät förbi handelslagen. Det ledde till en fullständig brytning i slutet av 60-talet.

På Hankkija upplevde man situationen så, att SOK:s slutmål var att förena Hankkija med SOK. Det skulle gå till så, att SOK-handelslagen, som var en betydande ägargrupp i Hankkija, skulle besluta om att Hankkijas självständiga verksamhet skulle upphöra. Därför grundade man inom Hankkija oljeandelslag, s.k. "taktikandelslag", som blev medlemmar och hade röstmajoritet. Då SOK år 1968 köpte Suomen Maanviljelijäin Kauppa Oy, SMK, som partiaffär för sin lantbruksvaruhandel, drog handelslagen småningom bort sina lantbruksinköp från Hankkija.

Från 1970 började sedan Hankkija, i stället för de handelslag som bröt med centralaffären, att grunda lantbruksandelslag med producentrörelsens stöd.

Kampen på riksplanet berörde Andelsförbundet såtillvida, att Centrallaget Labor råkade i kläm mellan de storas sköldar. Början av 60-talet såg bra ut för Labor. Åtstramningen efter medlet av 60-talet och devalveringen 1967 gav dock negativa effekter. Labor hade just fyllt 70 år. En strukturrationalisering inom företaget var på gång, men likväl räckte det inte. Ett förslag till fusion med SOK erhöll inte nödig majoritet. Däremot valde en stark majoritet (139-50), bestående av främst Labors enskilda medlemmar, att gå in för ett nära samarbete med Hankkija. Labor ombildades till ett aktiebolag, Oy Labor Ab, ett dotterbolag inom Hankkija-koncernen. Labor Ab fortsatte som centrallagsmedlem i Andelsförbundet till år 1991 och representerades i fullmäktige av personer från producentrörelsen.

Förändringar på 1970-talet

1970-talet, med oljekriser, konjunkturförändringar, prisregleringar och, inte minst några dåliga skördeår, inleddes med endel stora förändringar. Den kanske största förändringen i andelsbranscherna var att andelskassorna blev andelsbanker och seglade i medvind, då den nya banklagstiftningen trädde i kraft år 1970. SOK-rörelsen presenterade samtidigt ett storstilat totalprogram, som dock inte förverkligades. Handelslagen minskade i alla fall i antal, på grund av fusioner. På andelsmejerihåll inträffade en kraftig fusionsvåg, som förstärkte Enighetenorganisationen. Andelsförbundets medlemsmejerier minskade sålunda med 20 på 1970-talet. På andelsslakterihåll skedde en riksomfattande fusion. Något Liha-Finlandia, som planerades och stöddes av MTK, blev det inte men andelsslakterierna minskade i landet från 14 till 8. De finlandssvenska andelsslakterierna överlevde, tack vare rationaliseringar och samarbetsavtal.

Effektiverad verksamhet

För Andelsförbundet blev de distriktvisa andelsdagarna i början på 70-talet ett sätt att profilera förbundet. Lyckade andelsdagar ordnades i Lappfjärd år 1970 och i Borgå och i Mariehamn år 1971. Andelsdagarna noterades även av pressen och lokalradion. Jämsides med "Våra Frågor" och de mera fackbetonade lokala kurserna har andelsdagarna konkret bidragit till att Andelsförbundet kunnat förverkliga sina målsättningar.

Behovet av inbesparingar och det ökade tempot ledde till att fullmäktigemötena från år 1970 började hållas på en dag mot 1,5 dagar tidigare.

År 1971 blev kommunalrådet Ivar Lillandt utsedd till ordförande i Andelsförbundet. Därmed inleddes en ordförandeperiod med förtroendevalda jordbrukare, då Ivar Lillandt år 1974 efterträddes av kommunalrådet Sven Storbjörk. Båda var engagerade i flera andelsbranscher. Lillandt var framförallt skogskooperatör och bidrog starkt till Andelslaget Metsäliittos etablering i Österbotten och den finlandssvenska representationen i företaget är stark ännu idag,

tack vare Lillandt. Liksom Storbjörk var Lillandt engagerad i mejeribranschen, bl.a. som ordförande i Mejeriförbundet Enigheten. Storbjörk efterträdde även Lillandt i ME och var dessutom den sista - fadern Johannes var den första - ordföranden i Centrallaget Enighetens förvaltningsråd, innan detta slopades år 1973. Sven Storbjörk var dessutom starkt engagerad i andelsbankrörelsen och ordförande för SLC:s fullmäktige.

I många avseenden var dessa bondeledare likadana, starka och förtroendeingivande. I något avseende kunde de även vara olika. Lillandt var mera saklig, ville ha alla fakta på hand, medan Storbjörk var mera impulsiv, improviserande. Båda hade egenskaper som gjorde dem till kooperativa ledargestalter, som väl kunde mäta sig med ledarna inom Pellerovo.

Då förbundets VD, Hilding Frostell, på grund av sin krigsskada blev sjukpensionerad i början av år 1974 utnämndes agronom Bengt Wallén till VD. Därmed började en period med mejerimän i Andelsförbundets ledning då även följande VD, AFM Rainer Mattsson, som utsågs till sin post fr.o.m. den 1.12.1977, var mejeriman och hade verkat som verksamhetsledare för Finlands Svenska Mejeriförbund.

I början av 70-talet följdes andelsdagarna upp

Rainer Mattsson erhöll Gebhard-medaljen av Pellervos VD Aarne Hakala då han avgick år 1984. I bakgrunden porträtt av Hannes Gebhard och Hedvig Gebhard.

av en kurs för lekmanarevisorer, som hölls på sex orter i svenskbygden. Flera småskrifter, som behandlade bl.a. förtroendemännens och medlemmarnas ställning, bedömning av företagets lönsamhet, utgavs. Vidare utgavs en studiehandbok, som hade betydelse för förbundets ekonomi, "Lantbrukarna och deras företag". Boken gjordes i samarbete med SLC och hade en upplaga på 7 000 ex.

Under år 1974 gjordes en översyn av förbundets målsättningar och verksamhetsplan för de olika branscherna. Utgångsläget var Ivar Lillandts tal på årsmötet i Mariehamn då han erinrade om att Pellervokooperationen, som skulle fylla 75 år, och att SOK - landets största partiaffär, som skulle fylla 70 år - minsann inte hade "levt över sin tid". "En företagsdemokrati som i dag bygger på sådana principer som enskild äganderätt, frivilligt medlemskap och "en man en röst"-principen bör ha alla förutsättningar att lyckas", sade Lillandt.

Den preciserade målsättningen godkändes av fullmäktige den 6.2.1975:

För att sprida information om Kooperationens idéinnehåll utgav Andelsförbundet år 1975 en idébroschyr, "Känner Du vår Kooperation?", sammanställd av Bengt Wallén. Broschyren spreds främst till skolor via medlemsföretagen. Däremot var det på 70-talet svårt att t.ex. i Hufvudstadsbladet få in debattartiklar, baserade på andelsprinciperna.

Under 70-talet gjordes ett par mindre ändringar i förbundets stadgar. Den ena ändringen gick ut på att även rättsgiltiga sammanslutningar av andelskaraktär kunde vara medlemsföretag (som t.ex. Ab Labor). Den andra

Allmän målsättning:

- Sprida information om andelsverksamhetens idéinnehåll inom landets svenskbygder så att det även under ändrade förhållanden effektivt betjänar andelslagens medlemmar och ökar intresset för medlemskap.
- Ge medlemsföretagen en service, som hjälper dem att förverkliga sina uppgifter och sina mål med utgångspunkt från en förnuftig totalplanering och ett effektivt ekonomiskt samarbete.
- Vara en föreningslänk och ett samlan-

be-
rör-
de
grun-
den
för
med-
lem-
sav-
gif-
ten,

så att takavgifterna, liksom de lägsta avgifterna, något kunde sänkas.

Åren 1974-75 anslöt sig fem andelslag, närmast andelsbanker, som stått utanför förbundet. Övriga andelslag ökade på 70-talet med tre. Fiskcentrallaget upphörde som medlem år 1975. Sydvästra Finlands andelsslakteri, LSO, anslöt sig som första tvåspråkiga andelslag år 1979 (med 11 % svensk medlemsandel). Det ökade medlemsantalet ledde till att fullmäktigemedlemmarnas antal ökades från 25 till 28.

Fr.o.m. den 1.7.1972 var det aktuellt att anställa en ny juridisk konsult, vicehäradsöverdomare Hilding Forsström, som verkat inom andelsbanksektorn. Fr.o.m. den 1.2.1975 anställdes agronom Rainer Lindroos som redaktionssekreterare för LoA, varvid han efterträdde AFM Håkan Sonkin som chefredaktör från år 1976. Fr.o.m. den 1.1.1976 anställdes DE Helmi Heiman som revisorsassistent och för annonsanskaffning. Snart övertog hon även huvudansvaret för revisions- och konsultuppdragen och då hon övergick i Revisionsbyrån Widenius-Sederholm & Someri Ab:s tjänst tecknades ett avtal med denna byrå om revisionsverksamheten. Enligt avtalet stod byrån även till tjänst med föreläsare och material i Andelsförbundets kursverksamhet.

"Kooperationen har också i modern tid visat sig kunna behålla sin livskraft och principen som sådan fyller på ett märkligt sätt även de allra nyaste krav och synsätt när det gäller av mänskan valda former för samarbete"

Sven Storbjörk 1979

Förbundet hade i slutet på 70-talet ett utökat samarbete med Lantbrukets Informationscentral, MAT, vars infohäften "Lantbruksinformation för grundskolor" översattes i samarbete med SLC och distribuerades till samtliga svenskspråkiga grundskolor m.fl.

Vid den sjätte milstolpen

Med anledning av 60-årsjubileet, som försiggick i Solennitetssalen i Gamla Akademihuset i Åbo, utgavs en skrift, "Utblickar vid en milstolpe", med flera kooperatörer som skribenter. När ordföranden Sven Storbjörk hälsade välkommen till festplenum var han inte sen att betona: "Andelsverksamheten har inte stelnat i sina former." Inför milstolpen "60-år" kan vi med glädje se andelsföretagen i svenskbygden fortfarande och bättre än förr betjäna sin medlemskår. Detta ger oss mod och stålsätter vår vilja att som samlande och enande organisation för de svenska bygdernas andelsföretag

arbeta vidare och utveckla vår service i takt med tiden." VD Rainer Mattsson föredrog "Glimtar från Andelsförbundets historia", som han beledsagade med dior och med ett musikinslag, "Kooperatörernas marsch", som gjorts på en grammofonskiva till förbundets 10-årsjubileum år 1929. Jubileet ärades med en föredragshållare av klass, Sveriges industriminister Nils G. Åsling, som kom med lantbruksperspektiv inför 80-talet. För att även firandet av den 6:e milstolpen blev underhållande svarade sångerskan Yvonne Gräsbäck och spelmanslaget Qvintarna från Pargas.

60-årsjubileets festplenum hölls i den vackra Solennitetssalen i Gamla Akademihuset i Åbo den 14 juni 1979.

Organisationsbilden förändras

Redan i början av 1980-talet tydde endel tecken på att större strukturförändringar och saneringar var på väg. SOK-rörelsen, som började kallas S-gruppen, stod först i turen medan man inom producentandelslagen och andelsbankgruppen ännu välvde nya planer. Förändringarna accelererade under slutet av 80-talet, prisregleringarna släppte, staten drog in på stöd och kostnadskompensationer och kasinoekonomin lockade till sällan skådade företagsköp. När sedan lågkonjunkturen, med minskad köpkraft, ökad arbetslöshet och bankkriser, i början på 90-talet var ett faktum och den fria marknadsekonomin började göra sig gällande sprängdes de gamla kooperativa centrallagssmodellerna. Organisationsbilden förändrades radikalt. I denna föränderliga värld måste såväl Andelsförbundet som dess medlemsorganisationer anpassa sin verksamhet.

Andelsförbundet på 1980-talet

Vid Andelsförbundet skedde på 1980-talet flera förändringar i förbundets ledning. Då det för Sven Storbjörk blev aktuellt att avsäga sig förtroendeuppdrag valdes professor Bror-Anton Granvik till förbundets ordförande år 1980. "Bror-Anton" med sin skogliga bakgrund och sitt kooperativa engagemang, framförallt inom andelsbanksektorn, var väl lämpad som fullmäktige- och styrelseordförande. Han hade varit medlem av förbundets styrelse sedan år 1972 och var en genuin kooperatör, som ledde förbundet med kunskap och auktoritet.

VD Rainer Mattsson, som led av en krigsskada, gick i pension på hösten 1984 och efterträdades av DE Stig Kevin. Kevin hade varken kooperativ eller agrar bakgrund, men kände svenskbygdens företag och organisationer genom sina tidigare uppdrag. Som VD i Andelsförbundet blev han inte långvarig utan plockades till Oy Sinebrychoff Ab som ekonomidirektör. Efter Kevin fortsatte Andelsförbundet på agronomlinjen. Ny VD från den 15.4.1985 blev agronom Anders Melén, som genom sin tjänstgöring vid SLF väl kände till Andelsförbundet. Melén verkade vid Andels-

förbundet i två år för att år 1987 efterträddas av en annan SLF:are, AFM Per-Erik Lindström, som fortfarande är förbundets VD.

Under Anders Meléns tid gjordes ett lokalbyte. Lokalen vid Nylandsgatan 34 såldes och en ny kontorslokal inköptes på Spannmålsvägen 4 i Malm, som sålunda blev huvudnäste för den finlandssvenska andelsrörelsen ett tag framöver.

"Den s.k. tredje vägen, kooperationen, har mycket att ge dagens människa. Den är demokratisk, den ger bl.a. det som man idag så hett eftertraktar, medbestämmanderätt."

Bror-Anton Granvik 1983

Då Bror-Anton Granvik ville lämna sitt uppdrag år 1985 valdes AFL Johan Lindberg till ordförande. Även Johan Lindberg hade länge varit med i kooperationen. Han var en stark gynnare av Andelsförbundet liksom av Peller-vokooperationen. Då Lindberg var andelsbankman underströk detta den större roll andelsbankgruppen numera spelade som medlemsorganisation.

Verksamheten i början på 80-talet fortsatte med tyngdpunkten på kursverksamhet och information. Nämnas kan, att det i samarbete med ÖSP anordnades bl.a. kurser för kvinnliga förtroendevalda, som sakta börjat öka på 80-talet. Kurstema var ofta bokslut och redovisning, ADB, företagsledning m.m. Senare tillsattes ett kursutskott med representanter från olika branscher, som hade som uppgift att planera kursverksamheten. En ny lärobok, "Kooperationen i näringsliv och samhälle", utgavs år 1982 i samarbete med Kooperativa Institutionen vid HU och Pellervo.

Som ett led i de förtroendevaldas utbildning startades år 1987 ett "Styrelseseminarium 87", som rönt stort intresse med 50 deltagare. Styrelseseminarierna har sedan fortsatt.

För endel kurser anlätades utomstående konsult hjälp och på senare år har samarbete skett med Pellervo-Institutet. År 1989 ledde CGR-revisor Åke Stenström kursen "Övervakning av andelslagets ekonomi och de förtroendevaldas ansvar" på tre orter. Kurserna rönt stor uppskattning. Det ledde till att Åke Stenström efter sin pensionering från SOK alltmer började anlitas som kursledare och planerare.

Efter det vicehäradshövding Hilding Forsström avgått som juridisk konsult vid utgången av år 1990 har Åke Stenström även fungerat som förbundets ekonomiska och juridiska konsult. Hans gedigna insikter och erfarenhet har kommit väl till pass när det gällt ändringarna i lagen om andelslag och han har varit med i den första arbetsgruppen, som inom Pellervo förberett den nya lagen om andelslag, som är på kommande.

*Bror-Anton Granvik överlätt ordförandeklubb
an åt Johan Lindberg år 1985.*

År 1987 minskades fullmäktigemedlemmarnas antal från 28 till 18. År 1988 godkändes en ny utformning av förbundets verksamhetsidé, se sidan 61. Efter några år blev det aktuellt att även omstrukturera verksamheten.

År 1989 var igen en milstolpe i Andelsförbundets historia, 70-års-jubileum firades i samband med årsmötet i Jakobstad. Ordförande Johan Lindberg behandlade Andelsförbundets utveckling i nutiden i sitt hälsningstal: "Den kooperativa strukturen håller på att förändras." Vi upplever talrika fusioner, både större och mindre. Varje gång vi erfar att två av de existerande kooperativa företagen har

gått samman undrar vi om det är något slags domedag, som närmar sig. Det får vi ju inte göra. Vi måste komma ihåg att strukturen i näringslivet är en struktur för ögonblicket, inte en evighetskonstruktion. Såsom jag ser på situationen är det vår plikt att förvalta pundet som har vuxit upp under ungefär ett sekel här i landet så väl det kan göras. Om pundet skall skötas i större enheter än tidigare måste vi vara beredda att sköta det i större enheter. Försöker vi vända utvecklingen i annan riktning kämpar vi mot väderkvarnar.

I en liten sammanslutning som Andelsförbundet, innebär de ökande företagsstorlekarna och det minskade absoluta antalet medlemmar att verksamhetsbetingelserna förändras och just nu förändras de påfallande snabbt. Det innebär att verksamheten måste omstruktureras för att de större enheterna skall kunna betjänas. Jag har ofta påpekat att en ökande företagsstorlek förutsätter förbättrade arbetsverktyg, också för de förtroendevalda, i form av bättre och utvidgad förtroendemannautbildning. Vi har inom Andelsförbundet med glädje kunnat konstatera, att anslutningen till de kurser för förtroendevalda som förbundet har arrangerat har varit stor. Kan vi för vår del medverka till att ge den mänskliga resursen de rätta arbetsverktygen så är vi inne på rätt väg."

Lindbergs tal gav en träffande och realistisk bild av utvecklingen och Andelsförbundets möjligheter att betjäna medlemsföretagen.

På endel handelslagshåll tolkade man dock endel uttalanden som förbundets "representer" gjort i tidningspressen efter årsmötet så, att förbundets åsikt skulle vara den, att "sockentänkandet och knutpatriotismen tar död på Kooperationen." Detta kontroversiella påstående måste ha varit en misstolkning, eftersom Andelsförbundet mer än centrallagen ofta försvarat de små andelslagen. I varje fall utträdde några österbottniska handelslag ur förbundet. Senare har dessa handelslag deltagit i förbundets verksamhet, även om de inte återanslutit sig som medlemmar. År 1992 var endast fyra av totalt 11 svenskspråkiga handelslag medlemmar i förbundet och idag är Andelslaget Varuboden enda medlemshandelslag.

Professor Lars-Johan Lindqvists föreläsning "Kooperationen och framtiden" var ett av de bästa man hört. Lindqvists bedömningar och framtidsvisioner är aktuella ännu idag och refereras i historikens framtidsperspektiv.

Accelererad omdaning i branscherna - Handelslagen och lantbrukshandeln saneras

För handelslagen och SOK betydde 80-talet hårda saneringsåtgärder och strukturomvandlingar. SOK:s nya chefsdirektör Juhani Pesonen sattes att förverkliga S-83 planerna. Enligt planen skulle de lokala handelslagen fusioneras till regionhandelslag, som skulle verka rätt självständiga mot centrallaget. Samtidigt som ett stort antal småbutiker stängdes uppbyggdes stora enheter, Prisma- och S-marketkedjor.

Andelsförbundet, som hela tiden förfäktat linjen att handelslagen borde bevaras språkligt möjligast enhetliga, kunde inte göra så mycket mera än följa med händelseutvecklingen. Hur gick det då i de svenska regionerna?

Läget i Österbotten blev svårt. Planerna som från början gick ut på tre regionhandelslag, i Jakobstad, Vasa och Kristinestadstrakten, har inte förverkligats. Visserligen skedde ett flertal fusioner (13) mellan svenskspråkiga handelslag, man bildade Hlgt Botnica, Ok Waasko Hlg och Hlgt Westbotnia, men de nya handelslagen blev sedan tvungna att fusionera sig med varandra och/eller finskspråkiga regionhandelslag (KPO och EPO). Kvar blev fem lokala handelslag. I Åboland ville handelslagen i mitten på 80-talet inte förenas med Turun Osuuskauppa utan handelslagen i Kimito, Pargas och Nagu fusionerades till Hlgt Öboden. Den ekonomiska basen blev dock alltför ohållbar, vilket redan år 1989 ledde till att Öboden fusionerades med Salon Seudun Osuuskauppa.

På Åland lyckades det inte heller att få till stånd ett hållbart regionhandelslag. Eckerö Hlg gick i konkurs år 1985 och samma öde drabbade det största handelslaget, Algt Samgång, år 1991. Kvar blev fyra lokala S-handelslag, Lumparlands Ahl på fasta Åland och tre skärgårdshandelslag (Brändö, Kumlinge, Sottunga).

Bäst har det gått i Nyland, där Varuboden, efter fusionerna med de västnyländska handelslagen (totalt 9) och senast med Sibbo Hlg år 1984, har stärkt sin ställning. Det märkliga var att i de första S-83 planerna fanns inte Varuboden överhuvudtaget upptaget som ett självständigt regionhandelslag utan det skulle fusioneras med HOK. Mycket tack vare VD Sture Häggbloms starka vilja och kontakter med SOK lyckades Varuboden tillkämpa sig självständighet och kunde därmed även fortsätta de finlandssvenska handelslagsintressena inom Andelsförbundet. I Östra Nyland verkar Ok Osla Hlg som tvåspråkigt regionhandelslag och har även lyckats hålla sin position inom S-gruppen, men är efter år 1992 tyvärr inte medlem i Andelsförbundet.

För de finlandssvenska handelslagen har 80- och 90-talen varit hårda och t.o.m. ödesdigra år. Man lyckades inte, förutom i Nyland, enas om en gemensam strategi, men så var inte heller utgångsläget det bästa. Språkområdena var splittrade, tankarna lokalt inriktade och så spelade olyckliga omständigheter in. Starkare ledargestalter och bättre samarbetsanda skulle ha behövts.

S-gruppens framgångar på 90-talet tillskrivs i alla fall den saneringsprocess och starkt likriktade kedjeverksamhet som genomfördes före konkurrenternas. Det anses också lyckligt att saneringarna genomfördes mitt under en högkonjunktur.

Beträffande lantbrukshandeln fortsatte kampen mellan Hankkija och SOK på 1970- och 1980-talet. Trots livlig handel och gynnsam lantbrukspolitik råkade Hankkija in i en strukturell lönsamhetskris.

Labor specialiserade sig på maskiner, men uppgick i Hankkija och levde till slut som ett fastighetsbolag. SOK klarade sig ekonomiskt bättre, men det tillspetsade ekonomiska krisläget ledde till nya strategiska drag i medlet på 80-talet.

De ekonomiska realiteterna började snart tala för samarbete. Det skedde först mellan SOK och EKA, som slog ihop endel industrianläggningar och införde gemensam logistik. Sedan löstes lantbrukshandeln. SOK och Hankkija bildade år 1988 Hankkija-Lantbruk Ab med lika stora ägarandelar. Trots att SOK

och Hankkija gick i helt motsatta riktningar, SOK gick tillbaka till rötterna och Hankkija utvidgade till byggnadsindustrin - kanske just därför - fann de varandra.

År 1990 överfördes Centrallaget Hankkijas affärsverksamhet till nybildade multibransch-koncernen Novera, där Andelslaget Hankkija ägde aktierna. År 1992 var det klart för följande steg. Noverakoncernen, liksom moderbolaget Hankkija, gick i konkurs, varvid Hankkija-Lantbruk Ab:s aktiestock övergick till SOK. Dessutom övertog Hankkija-Lantbruk Tukos lantbrukshandel.

År 1992 hände en annan historisk sammanslagning. SOK, EKA och Elanto bildade Finlands Konsumentkooperativa Förbund, vilket betydde slutet på tudelningen från år 1916. Allt var ändå inte frid och fröjd. Centralförbundet för Handelslagen i Finland (SOKL) avgick från Pellervo och i fortsättningen har S-gruppen varit medlem i Pellervo genom sitt dotterbolag Hankkija-Lantbruk Ab. SOKL anslöt sig dock som medlemsorganisation i Andelsförbundet, vilket kan betraktas som kännetecknande för det olika förhållande till SOK som Andelsförbundet och Pellervo under årens lopp har haft.

Andelsbankerna klarar krisen

Då flera andelsbanker på 1970-talet anslöt sig till Andelsförbundet och då strukturrationaliseringen inte drabbat andelsbankernas antal lika kraftigt som inom andra branscher bildar andelsbankerna idag den största gruppen andelslag inom förbundet. Från år 1979 har antalet andelsbanker minskat endast med fem. På senare år har en tvåspråkig andelsbank, Elimä Andelsbank, som har filialkontor i Lapträsk varit medlem i förbundet, men den utträdde år 1998.

I Österbotten började de utdragna diskussionerna om strukturrationaliseringen ge resultat år 1990. Pörtom-Petalax Andelsbank fusionerades med Vasa Andelsbank medan Syd-Österbottens Andelsbank beslöt sammangå med finskspråkiga andelsbanker. Österbottens Andelsbankförbund och dess medlemsbanker ansåg detta som ett direkt svek mot den planerade svenska andelsbanksverksamheten i Österbotten. Det stred även mot

de av Andelsförbundet uttalade principerna om språkligt enhetliga andelslag

Frågan var aktuell även i början på 70-talet, då Pargas Andelsbank fusionerades med Åbonejdens Andelsbank. Lågkonjunkturen, framförallt inom pälsdjursnäringen i Österbotten, och inte minst bankkrisen drabbade även andelsbankerna hårt. Trots detta klarade sig Andelsbankgruppen bättre än andra bankgrupperingar. Sparbankskrisen medförde, att andelsbankerna efter nästan 100 år av konkurrens fick ett övertag över denna bankgrupp. Andelsbankernas marknadsandel av depositionerna, som år 1990 på riksplanet var nästan 27 %, steg sålunda till 34 % år 1993.

Denna marknadsandel har sjunkit till 33 % för samtliga andelsbanker sedan andelsbanklägret spjälkades upp i två konkurrerande grupper. Det skedde år 1997, sedan endel andelsbanker, närmast landsortsbanker, inte ville gå med i den nya samarbetsmodellen. Den innebar en omorganisering så, att av Andelsbankernas Centralförbund bildades Andelsbankcentralen-ABC Andelslag, som i dag ägs av 246 andelsbanker. Andelslagets viktigaste dotterbolag är ACA, Andelsbankernas Centralbank, som fungerar som centralbank. Då nyorganiseringen förutsatte att medlemsbankerna skulle ge gemensam garanti för ett centralt kontrollsystem, t.ex. för enskilda bankers risktagning, ledde detta till att endel lokalbanker, i dag 47 andelsbanker, separerades från Andelsbankgruppen och bildade Paikallispankkiyhdistys r.y. Samtliga andelsbanker i svenskbygden hör dock till Andelsbankgruppen.

Då alltfler andelskassor grundades på 1940-talet uppkom ett behov av samarbete landskapsvis. Andelsförbundet förespråkade en sådan organisering och bidrog bl.a. med stadgeförslag till att Österbottens Svenska Andelskasseförbund och Södra Finlands Svenska Andelskasseförbund grundades år 1941. Förbundens namn har senare ändrats till Österbottens Andelsbankförbund och Syd-kustens Andelsbankförbund. Mellan de svenska andelskasseförbunden och Andelsförbundet rådde från början ett visst faderskapsförhållande och Andelsförbundets sekreterare/VD deltog regelbundet i förbundens

möten. Som tidigare framgått blev dock inte alla andelskassor medlemmar i Andelsförbundet. En orsak har varit den att andelsbankerna fått erforderlig betjäning från sina egna förbund och ACF. I den omorganisering som skett har andelsbankförbundens betydelse minskat. De fungerar numera närmast som valorganisationer för val av representanter till Andelsbankcentralens ledande organ.

Historisk mejerifusion

Fusionsvågen på 70-talet bidrog till att svenska Österbotten kom att domineras av tre regionmejerier, Karleby Am i norra delen, Jakobstads Mjölcentral (JMC) i Jakobstadsregionen och Mejeriandelslaget Milka i Vasaregionen och Sydösterbotten. På 80-talet fanns endast Pörtom Am kvar som lokalföretag.

På 80-talet gjordes utredningar och strategiska planer för att Enigheten med EMC i Vörå och dess medlemsmejerier skulle hänga med i utvecklingen. Målsättningen att dessa mejerier fram till år 1990 skulle utgöra ett företag kunde dock inte förverkligas. Milka och JMC fusionerade visserligen år 1989 och saneringar utfördes på driftsplatserna, dock utan att minska deras antal. År 1993 kom en utredningsgrupp, bestående av förtroendevalda inom Enigheten, till att en fusion av medlemsmejerierna (två i Österbotten och ett i östra Nyland) och centrallaget med Mejeriandelslaget Milka vore den bästa lösningen och att verksamheten skulle koncentreras till EMC i Vörå. Denna "historiska fusion" trädde ikraft den 1.1.1994. Det var första gången ett centrallag fusionerade med sitt medlemsandelslag.

Centrallaget Enigheten var landets sista centrallag i mejeribranschen. Valio hade redan för ett par år sedan ombildats till aktiebolag. Det nya Milka hade direkta medlemmar och en mejerimedlem, Ålands Centralandelslag, som anslutit sig till Enigheten som medlemsmejeri redan år 1977 och nu fortsatte detta medlemskap med Milka.

I östra Nyland hade mejeriverksamheten koncentrerats till Liljendal, sedan de östnyländska landsortsmejerierna (3) bildat Östnylands Mjölk, som fusionerades med Milka. Lovisa Omnejds Am. lämnade Enigheten och alliera-

de sig med Ingman Foods Ab. Då Lovisamejeriet snart stängdes blev Milkas mejerienhet i Liljendal det enda mejeriet - förutom finska Porlammin Osuusmejeri - i regionen. Lokalmejerierna har fortsatt med sin svingårdsrörelse och har även fortsatt sitt medlemskap i Andelsförbundet.

I Åboland koncentrerade Skärgårdens Mejeriandelslag sin verksamhet till Kimitoenheden och specialiserade sig på ostprodukter. Då mjölkunderlaget minskade inom det splittrade området blev det allt svårare att upprätthålla avräkningsprisnivån. År 1991 fusionerade SM med Maito-Aura i Åbo och därmed blev Åboland utan svenskspråkigt andelsmejeri.

Redan före fusionen valde Enigheten att samarbeta med Valio, framom med Ingman Foods eller med någon av grupperingarna utanför Valio. Efter EU-inträdet startade de inhemska mejeriföretagen ett oförnuftigt pris-krig, vars följder ännu inte kan överblickas. Liksom de övriga mejeriföretagen måste även Milka se över mejeristrukturen, vilket år 1999 lett till att enheterna i Liljendal och Karleby stängs. Likaså upphör vidareförädling och förpackning i Kånala.

Dramatik i köttbranschen

På 80-talet gick det bra för PKC och dess medlemsslakterier, så länge prisregleringen varade. Genom flera företagsköp, Helsingin Kauppiat Oy (1975), Wahlroosit Oy (1980), OTK:s köttindustri (1981) och inte minst Centrallaget OK-Liha (Karjakunta) (1985), steg PKC-gruppens anskaffningsandel till ca.75 % (den teoretiska andelen var 84 %, men en del försvann till konkurrenterna). Genom köpet av OK-Liha upphörde den historiska tudelningen av Pellervokooperationens köttindustri.

I slutet av 80-talet gjordes stora investeringar inom PKC-gruppen. PKC byggde en köttförädlingsfabrik i Vanda och Itikka byggde i Nurmo en produktionsenhet med betydande kapacitet. Samtidigt bolagiserade de stora andelsslakterierna sin affärsverksamhet och fortsatte att fusionera. I början på 1990-talet hade andelsslakteriernas köttindustri grupperat sig i tre företag, LSO Food Oy, som sedan blev HK Ruokatalo Oy, Itikka-Lihapolar Oy, som blev Atria Oy, och Osuusteurastamo

Karjaportti. Principen var den att andelsslakterierna skötte råvaruanskaffningen och ägde bolagen.

Österbottens Kött övervägde även en bolagisering, men avstod från sin köttförädling, som i medlet av 80-talet koncentrerats till Vasa, och anslöt sig som anskaffningsandelsslag och delägare i Itikka-Lihapolar Oy, numera Atria Oyj i Seinäjoki.

Den stora skrällen kom år 1991, då andelsslakterierna lade ned PKC. MTK och PKC:s VD Voitto Koskenmäki, som fick gå, försökte hålla ihop centrallaget, vars slut var ett tecken på en ny tid. Samarbetet mellan andelsslakterierna upphörde av flera orsaker. Konkurrensen mellan företagen, främst LSO och Atria, och de nya konkurrenslagarna är några sådana orsaker. Vid delningen av PKC fick LSO i sin ägo nyanläggningen i Vanda, som nästan förde företaget till konkursens brant. Karjaportti, som måste utveckla egna produktmärken, råkade även ut för en kris. Hårda saneringar, nya strategier och samsarbetsformer har räddat företagen. HK Ruokatalokoncernen, som ägs av LSO-Andelslag (tidigare Sydvästra Finlands Andelsslakteri) inledde samarbete med Pouttu OY, ett av de större privata köttbolagen. Koncernen blev också huvudägare i estniska AS Rakvere och har ägarsamarbete med producentkooperationen, LRF, i Sverige. Atria har i sin tur köpt upp det svenska köttföretaget Lithells Ab.

Ålands Andelsslakteri upphörde år 1997, sedan verksamheten under några år letts av ÅCA:s styrelse och VD, liksom i slutet på 60-talet, då företagets framtid även stod på spel. Denna gång fanns ej samma möjligheter att rädda företaget. EU:s hygiendirektiv ställde krav på bättre slaktutrymmen, underlaget för en investering i ett nybygge var för litet och djurfrakten till slakteriet på fastlandet utsattes för kritik. Det var några av orsakerna till att landets äldsta och till slut minsta andelsslakteri gav upp. Andelsförbundet har sålunda kvar två medlemsföretag i slakteribranschen, ÖK och LSO.

Äggbranschen värst utsatt

Ökningen i äggproduktionen på 70-talet gjorde att ÖÄC byggde två nya packerier. Först

ersattes det gamla packeriet i Kållby med ett nytt packeri i Esse år 1975 och sedan byggdes år 1978 i Närpes ett packeri, som fick den största kapaciteten. Vid ÖÄC uppnåddes toppen i ägginvägningen, 9,6 miljoner kilogram, år 1985, det år då statens åtgärder att minska produktionen började ge resultat.

Minskningen i produktionen förhindrade dock inte att självförsörjningsgraden steg till 130% inför EU-inträdet. När sedan äggpriset rasade år 1995 steg den inhemska konsumtionen och lättade något på exporttrycket. Av alla produkter sjönk producentpriset på ägg mest, från i medeltal 11,01 mk/kg till 5,32 mk/kg, det första EU-året.

För ÖÄC var läget under regleringstiden rätt stabilt. Prisrasen har föranlett saneringsåtgärder. Packeriet vid kontoret i Smedsby stängdes i början på 90-talet och år 1998 stängdes packeriet i Esse, varefter all äggpackning sker vid Närpesenheten. Kovjoki Äggandelslag, det sista i sitt slag, upphörde år 1990, varvid verksamheten överfördes till ÖÄC.

Liksom inom mjölk- och köttbranschen är konkurrensen även inom äggbranschen knivskarp. En skillnad är att de producentägda företagen Munakunta och ÖÄC, vilka stått för 90 % av exporten, samarbetar även i att försöka begränsa produktionen. De två övriga stora packerierna (A-munat och Munakuuto-set) opererar nästan enbart på den inhemska marknaden, vilket naturligtvis ökar priskonkurrensen. ÖÄC:s VD Leif Wägar ser en viss risk för den framtida verksamheten, då äggproduktionen de senaste åren har minskat mera i Österbotten än i den andra äggstarka regionen i Egentliga Finland. På grund av den dåliga lönsamheten och EU:s investeringsförbud i rationella burar hotar flera äggproducenter att sluta. ÖÄC har dock klarat sig relativt bra.

Munakunta, som år 1990 investerade i ett stort äggpackeri - Nordens största - i S:t Karins, har haft det svårare. Ingenstans i Finland finns det en så stor "hönstähet" i närheten av ett packeri som i Närpes. För äggproduktionens framtid gäller det för ÖÄC att ytterligare effektivisera verksamheten och trygga äggavsättningen. En sampackning av ägg i Österbotten med Munakunta är aktuell.

Optimism i grönsaksbranschen

I grönsaksbranschen har andelsverksamheten i våra svenskbygder de senaste åren gjort stora framsteg.

Det började i "tomatkommunen" Närpes år 1957, då Andelslaget Närpes Grönsaker startade med 25 medlemmar. Idag har andelslaget 260 medlemmar och är ett av de modernaste tomatpackerierna i Europa. Närpes Grönsaker (NG) har småningom utökat verksamheten. År 1987 anslöt sig det lokala konkurrerande företaget (Trädgårdshallen Ab)producenter och år 1989 togs i bruk en ny tomat sorteringslinje, som uppdaterades med ny teknik inför 1998-års säsong. Investeringen var rätt omfattande men genom att NG uppfyller EU-kraven har bidrag erhållits. År 1999 har NG även satsat på en ny hall för gurkhantering.

Det andra producentkooperativa företaget i branschen är Andelslaget Ålands Grönsakslager i Jomala, som startade som aktiebolag. Ålands Trädgårdshall Ab finns kvar och ägs till största delen av andelslaget.

I och med EU-medlemskapet är det närmast en fördel att primärproduktföretagen är odlarägda och andelslag.

Anpassningen till EU-förhållandena har dock inte heller inom grönsaksodlingen varit någon "dans på rosor". En förutsättning är att det som inte kan säljas på den inhemska marknaden exporteras. Före EU-inträdet gick det bra att exportera till Sverige och även Ryssland verkade lockande. Nu får man räkna med konkurrens från andra EU-länder, vilket sänker prisnivån. Medlemmarnas satsning i nya växthus, som ger en ännu bättre inhemska kvalitet, inger dock hopp för framtiden.

Då Närpes Grönsaker (1996) och Ålands Grönsakslager (1998) anslutit sig som medlemmar i Andelsförbundet tillhör alla svenskbygdens producentandelslag samma takorganisation.

Övriga andelslag ökar

Antalet övriga medlemsandelslag i Andelsförbundet har, i motsats till de traditionella andelslagen, ökat på 90-talet. Sedan 70-talets aktivering hade det inte skett förändringar i gruppen övriga andelslag. Förutom de två grönsaksandelslagen har fyra s.k. maskinringsandelslag anslutit sig. Ålands Vindenergi Andelslag, som anslutit sig detta år, kompletterar representationen i energibranschen, där Jeppo Kraft Andelslag, som även anlitat Andelsförbundet för revision, och Ålands Elandelslag är med från 70-talet. En grupp av andelslag, som Andelsförbundet kämpat för och värnat om är fiskandelslagen, som tyvärr gett upp. Det sista, Karlebynejdens Fiskandelslag, gick i konkurs 1998.

Skogssektorn har endast ett medlemsföretag, Andelslaget Ålands Skogsägarförbund. Då Andelsförbundet tidvis samarbetat med Metsäliitto kan det konstateras, att Andelslaget Metsäliitto och Metsäliittokoncernen lyckats med en betydande såväl inhemsk som internationell expansion. I medlet av 90-talet hade Metsäliitto över 30 % av avverkningarna i landet och Metsäliittokoncernen är idag enligt omsättningen Europas största producentägda andelslag.

Det totala antalet medlemmar i Andelsförbundet, som på 90-talet redan sjunkit till 32 har stigit till 35 år 1999. Minskningen i medlemsandelslagens medlemsantal har de senaste åren även avtagit och rör sig på litet över 70 000. Det högsta antalet medlemmar, 135 201, hade medlemsföretagen (58) år 1986. Då toppen i antalet medlemsandelslag (192) uppnåddes år 1945 var antalet medlemmar i dessa andelslag ca 41 000. Utvecklingen av medlemsantalet i medlemsandelslagen framgår av tabell 2.

Andelsförbundets "Bremer" tillbaka till Pellervo

Under tre kvartssekel hade det skett en ofantlig utveckling. Liksom medlemsföretagen stod även Andelsförbundet självt i början på 90-talet inför uppgiften att välja verksamhetsmodell. För Andelsförbundet gällde det att samarbeta med organisationer, som hade resurser att betjäna andelsföretagen enligt dagens krav och utmaningar.

" I princip existerar en avsevärd synergi mellan Finlands Svenska Andelsförbund och Pellervo-Sällskapet genom att de båda organisationerna har exakt samma ändamål för verksamheten."

Johan Lindberg 1992

Samarbete med Pellervo och SLC

Redan i slutet på 80-talet stod det klart att Andelsförbundet måste söka en ny verksamhetsmodell för att klara sig i det allt hårdare organisationsklimatet, där redan flera organisationer sanerats bort. Liksom år 1919 fanns det flera alternativ. Det gällde att välja samarbetspartner, Pellervo eller SLC.

En enkät, som gått ut till medlemsföretagen, gav som resultat att åsikterna var delade, hurvida Andelsförbundet borde samarbeta med Finlands Kooperationsförbund Pellervo eller Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund, SLC. Trots att majoriteten stödde ett samarbete med Pellervo bordlade fullmäktige frågan till ett nytt möte. Inför detta möte förordade styrelsen en samarbetsmodell, som gick ut på att förbundets ideella verksamhet skulle skötas inom en svensk avdelning vid Pellervo, medan tidskriften LoA skulle överlämnas till SLC. Efter omröstning, 14 röster mot 2, godkändes styrelsens förslag att föreläggas årsmötet. Styrelsens förslag till ändring av förbundets stadgar, som bl.a. innebar att fullmäktige skulle slopas, godkändes enhälligt.

Då ordföranden Johan Lindberg, som starkt förespråkade samarbetet med Pellervo, önskade avgå valdes viceordföranden, Bengt Wallén, till ny ordförande, räknat från den 1.6.1992. Samtidigt valdes AFM Marcus H. Borgström till ordinarie medlem i förbundets styrelse, där han valdes till viceordförande.

Årsmötet i Karleby den 9 juni 1992 - det "sista" som hölls tillsammans med mejerifolkets sommarmöte strax efter det extra fullmäktigemötet - beslöt enhälligt godkänna den förordade samarbetsmodellen, som efter några års erfarenheter visat sig utfalla väl.

Man kan säga att liksom det år 1919 var motiverat att separera från Pellervo blev det igen på 1990-talet aktuellt att inleda ett intimare samarbete med denna organisation. Fr.o.m. den 1.1.1993 blev sålunda Finlands Svenska Andelsförbund medlemsorganisation, s.k. centrallagsmedlem i Pellervo. Det innebar att Andelsförbundet fortsätter som en självständig organisation, även om den ideella verksamheten, innefattande främst rådgivning, utbildning och information, flyttades till en nygrundad svensk avdelning vid Pellervo.

"Utgångspunkt för Andelsförbundets samarbetsmodell har varit att hålla den finlandssvenska kooperationen samlad, även om vi delar upp verksamheten."

Bengt Wallén 1992

Då avdelningens direktör är Andelsförbundets VD, Per-Erik Lindström kan man säga att "Bremer har kommit tillbaka till Pellervo". Andelsförbundets styrelse planerar och övervakar verksamheten. Förbundets ordförande är berättigad att delta i Pellervos styrelsemöten. Därtill har Andelsförbundet två platser i Pellervos delegation. De har hittills innehafts av Marcus H. Borgström, Gustav Kass och Ralf Flen, som ersatte Borgström från år 1995.

Samarbetsavtalet mellan Andelsförbundet och Pellervo, som trädde i kraft den 1.1.1993, undertecknades av ordförandena Sakari Kontio (t.v.) och Bengt Wallén, flankerade av förbundens VD:n Samuli Skurnik (t.v.) och Per-Erik Lindström.

Det året valdes Borgström till ordförande efter Bengt Wallén, som redan tidigare förespråkat en förtroendevald på ordförandeposten. År 1997 blev Marcus H. Borgström även medlem och viceordförande i Pellervos styrelse, tack vare sitt engagemang inom HK Ruokatalo-koncernen, vilket ytterligare förstärkte Andelsförbundets representation i Pellervo.

Den 1.1.1993 övergick tidskriften LoA till SLC, som då övertog det ekonomiska och juridiska ansvaret för tidskriften, varvid redaktörerna och kanslisten flyttade över till SLC. Enligt ett trepartsavtal fungerar LoA även framdeles som språkrör för Andelsförbundet och för SLF, vilka tillsammans med de större andelsföretagen är representerade i redaktionsrådet.

Ekonomi stabiliseras – 1990-talets aktiviteter

För en liten organisation är det av vikt att ekonomin är i skick, även om resurserna är små. Andelsförbundet hade sedan 60-talet, liksom flera andra lantbruksorganisationer, för de anställdas pensionsskydd varit ansluten till Pensionskassan Maa. I början på 90-talet blev det för förbundets styrelse en överraskning, att förbundets pensionsansvar, på grund av Maa:s dåliga ekonomiska situation, utgjorde över 1 miljoner mark och tenderade att ytterligare öka. Summan upptogs i bokslutet under ansvarsförpliktelser från år 1992 och ingav bekymmer. En möjlighet att återbetala ansvaret

fanns men skulle ha inneburit realisering av lägenheten i Malm, som varit uthyrd sedan verksamheten flyttat till Pellervo och SLC. Fullmakt att sälja lägenheten beviljades, men styrelsen hade "is i magen", skötte de löpande pensionskostnaderna men sålde inte lägenheten till lågkonjunkturpris. När samtidigt pensionsansvaret på naturlig väg - flera av de pensionsförsäkrade avled - minskade, kunde förbundet betala bort pensionsskulden och utträda ur pensionskassan.

De av förbundet förvaltade fonderna, Konsumtionsföreningens donationsfond och AHF:s donationsfond, som år 1990 slogs ihop till Handelslagens donationsfond representerade under lågkonjunkturen rätt anspråkslösa belegg. När donationsfonden upplöstes år 1997 hade dess värde stigit avsevärt. Förutom att ett stipendium på 250 000 mk kunde utdelas åt Kooperativa Affärsledare för publicering av en historik över handelslagsrörelsen i svenskbygden, har fonden bidragit till att stärka förbundets ekonomi.

Samarbetet med Pellervo gav resurser för verksamheten. Man fick insyn i aktuella frågor, kunde följa med EU-förhandlingarna och såväl påverka som dra nytta av Pellervos utvecklingsprogram.

Kursverksamheten fortsatte. T.ex. år 1993, då konkurrenslagstiftningen var synnerligen aktuell, anordnades en kurs i förbundets regi i detta för andelslagen så stora problem.

Nykooperationen, som tog fart, togs inom Pellervo emot som en utmaning. Svenska avdelningen deltog i detta arbete sålunda att informationsmaterial om grundande av andelslag översattes till svenska. Senare har Andelsförbundet även varit part i "Nykooperationens rådgivnings- och informationspaket", med uppgift att betjäna de svenskspråkiga andelslagen. Andelsförbundet ger råd vid uppgörande av stadgar och stiftelseurkunder och i övriga konstitueringsfrågor. Projektet finansieras av Pellervo och arbetsministeriet. De senaste tio åren har grundats över 900 nyandelslag i landet. De flesta är arbetsandelslag, av vilka dock rätt få finns i svenskbygden. Nyandelslagen i svenskbygden grundas närmast för marknadsföring av tjänster och produkter. Nämnas kan att stadgar uppgjorts för flera andelslag, för Föreningen Finlands Maskinringar r.f. och för en förening i Närpes, Botnica r.f., med syfte att befrämja potatisodling. Om nykooperation har bl.a. också gjorts en stordiaserie på svenska.

Det låg inte i tidens anda att fira Andelsförbundets "75-års-jubileum" år 1994 med solenna akter. Jubileet var inte heller lika talrikt besökt som tidigare jubileer, men det höll ändå hög klass. Festföredraget hölls av forskningsdirektör Mikael Ingberg från Pellervos ekonomiska forskningsanstalt. Under rubriken "Ko-

operationens vägval" betonade han, att de finländska producentandelslagen bör finna nya roller för att klara sig i konkurrensen. Vid festmåltiden deltog som gäst VD Gert van Dijk från Hollands "Pellervo", då han skulle hålla föredrag på Pellervodagen följande dag.

Kanske påverkade av sederna inom Pellervo inbjöd Andelsförbundet år 1996 svenska riksdagsmän till ett möte med högklassiga föredragshållare. Samarbetet med Pellervo har även bidragit till mera internationella kontakter. I sin egenskap av viceordförande i Pellervos styrelse handhar Marcus H. Borgström internationella uppgifter inom Pellervo. Han tillhör, jämte VD Per-Erik Lindström, Pellervos internationella kommitté. P-E Lindström har även varit Pellervos representant i COGECA:s arbetsutskott. M. H. Borgström blev vald till COGECA:s första viceordförande 2000-2001. Genom sitt deltagande i internationella möten har M. H. Borgström börjat kallas Sällskapets "utrikesminister". Även i NBC:s verksamhet har förbundets ledning deltagit aktivt.

Till saken hör att Andelsförbundet har en hemsida på internet, i nära anslutning till Pellervo. Förutom uppgifter om förbundet, betjänar hemsidan nyandelslagen och innehåller kontaktuppgifter till Andelsförbundets medlemsföretag m.m. Adressen till hemsidan är: <http://www.pellervo.fi/fsva/index.htm>.

Våra Frågor har i snart femtio år varit Andelsförbundets flaggskepp i utbildningen för förtroendevalda.

Konklusion

Vilken betydelse har då Finlands Svenska Andelsförbund haft för andelsverksamheten i svenskbygden?

Man kan säga att Andelsförbundets betydelse var störst under de första åren och de första decennierna, så länge det var aktuellt att grunda nya andelslag. Detta kom även till synes genom de finlandssvenska centrallag och branschförbund som grundades. Det skulle ha varit mycket svårare att få till stånd självständiga svenska centralorganisationer, utgående från en riksomfattande takorganisation.

Andelsförbundet har även haft andra betydande uppgifter, såsom att informera om andelsidén och om den kooperativa företagsformen, att betona medlemsinflytandet, att svara för de förtroendevaldas utbildning och, inte minst, att utgöra en föreningslänk mellan branscherna. När det har rått meningsskiljaktigheter har Andelsförbundet varit ett forum för diskussion. Inom andelsrörelsen har det sedan starten funnits två slag av andelslag, konsumentkooperativa (handelslag, andelsbanker) och producentkooperativa (andelsmejerier, andelslakterier, äggandelslag m.fl.). Från bägge dessa grupper har andelslag varit medlemmar i Andelsförbundet, som behövts som en utjämnande faktor.

De förtroendevalda i nyckelställning

Ett särdrag för andelslagen har varit att de ledande organen, styrelser och förvaltningsråd, för det mesta bestått av förtroendevalda, medlemmar/ägare. Då ägarna i kooperativa företag oftast haft en annan målsättning för sitt ägande än ägarna i aktiebolag har det ställts stora krav på de affärschefer/direktörer, som tillsammans med de förtroendevalda lett andelsföretagen. Under årens lopp har bland de förtroendevalda kunnat märkas en starkare aktivitet att påverka besluten, men tyvärr även en mindre medvetenhet om sitt ansvar vid beslutsfattandet. Fackledningen i sin tur har kunnat ta åt sig för stor makt och lett in företagen på områden, som inte haft förankring hos medlemmarna/ägarna. Ett exempel var Hankkijakonkursen år 1992, där det i första hand inte var fråga om att Hankkijas ledning skulle

ha fattat felaktiga beslut. Framförallt var det vid de strategiska valen fråga om att ägarnas omdöme och äkta vilja inte beaktades. En känd kooperatör har sagt att Hankkija föll på att företaget var en "indianhövding utan indianer".

Genom Kooperationens historia går de förtroendevaldas, styrelse-, direktions- och förvaltningsrådsmedlemmarnas insatser som en ryggrad, på vilken andelsrörelsens struktur stöder sig. Vi har därför idag all orsak att med vördnad tänka på dem som kring sekelskiftet och de första årtiondena satte sig ned vid mötesborden för att leda de första trevande försöken till kooperativ företagsverksamhet.

Resultatet syns idag i att stora delar av livsmedelsförädlingen, handeln och bankverksamheten i vårt land domineras av kooperativa företag.

Andelsförbundet har i sin roll som takorganisation dragit sitt lilla strå till stacken genom att ge de finlandssvenska förtroendevalda ledarna ett uns av arbetsverktyg i form av information och ledarutbildning.

Landskapsvis utveckling

Om Andelsförbundets 80-åriga verksamhetsperiod kan man säga att andelsverksamheten vuxit sig stark i svenskbygden, även om det senaste decenniets kraftiga omdaning krympt ihop eller försvagat endel bastioner. En granskning landskapsvis kan vara på sin plats.

ÅLAND. Man kan börja med Åland, därför att andelsverksamheten på Åland kom i gång tidigt i de flesta branscher. Kooperationen var en lämplig samarbetsform i de mer eller mindre isolerade skärgårdskommunerna. Till de största bakslagen får räknas Andelslaget Samgångs konkurs år 1990, något som minskat handelslagens marknadsandel. En ny våg av Kooperation har dock redan svept över öriket. Idag är nio av Andelsförbundets medlemmar åländska.

ÅBOLAND. Även i de åboländska skärgårdskommunerna idkades tidigt andelsverksamhet. I dag har dock Åboland få självständiga an-

delslag, då det varit svårt att samarbeta inom ett inte enhetligt ekonomiområde. I alla större branscher, förutom i bankbranschen, där det finns två svenska andelsbanker i landskapet, har de finlandssvenska andelslagen upphört och medlemmarna anslutit sig till finskspråkiga eller tvåspråkiga andelsföretag.

NYLAND. I de svenska delarna av Nyland finns i dag två starka andelsbranscher, S-gruppen, främst genom Varuboden, och andelsbankerna, genom tre andelsbanker. Producentandelslagen har varit få redan en längre

tid.. Sedan Milka stängt i Liljendal finns inget andelsmejeri med mjölkförädling kvar.

ÖSTERBOTTEN. I svenska Österbotten finns självständiga svenska andelslag i de flesta branscher. Andelsbankerna har gått mest framåt. I strukturiomvandlingsprocessen har handelslagen förlorat mest. S-gruppen är visserligen stark i landskapet, men leds från finskt håll. Beträffande satsningen på flera (3) regionhandelslag i stället för ett svenskt regionhandelslag kan man dra paralleller till andra branscher, t.ex. till mejeribranschen, där man alltför länge satsat på flera regionenheter.

" När vi nu skall lämna 1900-talet och lotsa in andelsrörelsen på sitt andra sekel kan vi med facit i hand konstatera, att Kooperationen stod sig väl i depressionen och kom ur den starkare än tidigare. Man kan t.o.m. kalla andelsverksamheten en "success story.""

Marcus H. Borgström
1999

Marcus H. Borgström, ordförande 1995-

Framtidsperspektiv

De stora förändringarna, hotbilderna och möjligheterna, som i dag präglar samhället och speciellt företagsverksamheten, gör andelsverksamhetens framtidsperspektiv extra intressanta. Under åren har framtidsfrågorna ofta varit på tapeten i hälsningstal, festföredrag, kurser m.m. När lagen om andelslag inom kort skall "grundrenoveras" och likriktas med övrig lagstiftning - ett lagförslag är på remiss detta år och beräknas träda ikraft år 2000 - ger detta framtidsperspektiven extra krydda.

Kooperationen och framtiden

Under denna rubrik granskade Lars-Johan Lindqvist, professor i marknadsföring vid Svenska Handelshögskolan, Kooperationen i sitt festföredrag vid Andelsförbundets 70-årsjubiléum år 1989. Lindqvist jämförde de amerikanska framtidsforskarna Patricia Aburdenes och John Naisbitts 10 synpunkter på hur ett framgångsrikt företag borde fungera i framtiden med de kooperativa grundidéerna och kom bl.a. fram till följande:

"Då man granskar Naisbitts och Aburdenes teser ser det ut som om Kooperationen skulle ha goda möjligheter att hävda sig i framtiden. Närhistorien i Finland stöder inte denna tanke, vilket dock inte betyder att det är fel på Kooperationen som ideologi. Möjligen är det fel på våra kooperativa företag, som glömt bort sitt kooperativa ursprung och som tävlar sig till döds på konkurrentens villkor. Kooperationen betyder ingalunda att det är tillåtet att bedriva en olönsam verksamhet.

" Aldrig förr har stämningarna i samhället och kraven på mjuka värden varit så nära de kooperativa värderingarna som idag."

Åke Stenström 1999

Tvärtom bör det kooperativa företaget vara lönsammare än ett motsvarande privatägt för att kunna ta det ansvar ideologin förutsätter. Ett unikt inslag i det kooperativa företaget är att överskottet skall utdelas till ägarnamedlemmarna i form av återbäring. Även för detta krävs att företaget är lönsamt. Ett annat unikt drag är den demokratiska uppbyggnaden. Varje ägare har en röst. I ett aktiebolag kan en enda person uppnå beslutsmajoritet. Det är aldrig möjligt i ett kooperativt företag. Enligt professor Ulf af Trolle i Sverige har de kooperativa företagen inte lyckats utnyttja dessa två unika ingredienser i sin verksamhet under de senaste decennierna."

Sedan kommer Lindqvist in på Andelsförbundets möjligheter:

"För att förbundet skall kunna uppleva sitt 100-årsjubiléum krävs att det arbetar för att de finlandssvenska värderingarna tillvaratas inom den kooperativa rörelsen i Finland. Jag är övertygad om att Kooperationen har en ljus framtid. Däremot ställer jag mig tveksam till, om de nuvarande kooperativa företagen i Finland har en framtid. För att de skall ha det krävs att de återfinner sina rötter och får dem att frodas i en modern jordmån. Waylon Jennings uttrycker det fritt översatt så att "det är kanske dags att som kooperatör se sig själv i spegeln"! (Maybe it's time to go back to the basics of love)."

Ser man på hur det nu, 10 år senare, har gått kan man konstatera, att Lars-Johan Lindqvists visioner i flera avseenden redan besannats. Andelsförbundets framtid kommer givetvis att bero på hur dess medlemsföretag klarar sig i dagens hårda konkurrens. Detta gäller framförallt de producentkooperativa företagen i mejeri-, slakteri-, och äggbranschen. Om dessa företag skall kunna bevara sin finlandssvenska identitet måste de klara marknadens utmaningar.

För Andelsförbundet verkar 90-talets nykooperation aktiverande. Det är något av ett återupplivande av 20-talets nybyggaranda. De traditionella andelsföretagen är dock fortfarande basen för den framtida verksamheten.

Mjuka värden vinner terräng

Vi minns följderna av den s.k. kasinoekonomin i slutet av 80-talet. Vi minns också kommunismens fall, varvid de s.k. nyliberalistiska tankegångarna breddade ut sig. Det kapitalistiska vinstbegäret fick ett allt starkare stöd också i vårt land. Ännu långt in på 90-talet betonades vikten av de hårda värdena, men sedan har trenden vänt.

En undersökning, som i år utförts av Näringslivets delegation, visar att medborgarnas inställning under senare hälften av 90-talet gått mot allt mjukare värderingar och att man förhåller sig mycket kritiskt till marknadsekonomin överdrifter. Också en av världens rikaste män - självaste Georg Soros - kritiserar skarpt ekonomisternas teorier om att jämvikt alltid uppstår i ett samhälle med marknadsekonomi.

Biskoparna i landet har även blandat sig i värdediskussionen och i ett ställningstagande säger de att vi i vårt land behöver en statsmakt, som skyddar de svaga och försvarar rättvisan.

Vår f.d. ärkebiskop John Wikström framförde i Kyrkpressen den 17.12.1998 följande: "När allt i livet har marknadsvärde och värderas utifrån ekonomisk nytta kommer det sköra lätt i kläm." Följderna för miljön, välfärden och kulturen blir ödesdiga. Den rena marknadsekonomin har visat sin oförmåga att gestalta samhället och världen. De fria marknadskrafternas spel har inte förmått skapa den ordning som teorierna

skulle förutsätta. Ett avslöjande exempel är negligerandet av moraliska aspekter på samhället. Marknadsekonomin förespråkare anser sådana endast som störande. Ett utmärkande drag för marknadsekonomin är avståndstagande från det gemensamma bästa. I förlängningen har detta tagit sig uttryck i ett förakt för politik."

Detta är, som synes, en mycket stark kritik och dess betydelse värderas högt, eftersom den är uttalad av ärkebiskopen.

Hur passar då de kooperativa företagen in i dagens samhälle? Vilka möjligheter har kooperationen att beakta kraven på ökade mjuka värden och samtidigt klara sig i konkurrensen? Då vi ställer dessa frågor kan det vara skäl att jämföra de kooperativa grundprinciperna, som närmast kan karaktäriseras som mjuka värden, med de ledande principerna, de s.k. hårda värdena, i t.ex. ett aktiebolag.

Då man granskar de kooperativa principerna märker man att företagsformen nu borde ha alla förutsättningar att uppfylla de krav samhället ställer på företagen. Som tidigare framgått måste även andelsföretagen leva efter krassa ekonomiska regler. Det betyder att även de hårda värdena bör beaktas i andelslagen. För företagsledningen gäller det att uppfylla både ett företagsekonomiskt ansvar och att följa etiska regler. Med riktiga framtidsvisioner har andelsföretagen nu alla tiders chans att klara sig i den hårda konkurrensen.

Mjuka värden

Öppet, frivilligt medlemskap
Demokrati, en medlem en röst
Begränsad ränta på andelskapital
Överskott i förhållande till tjänster
Information, rådgivning, utbildning
Samarbete mellan andelslag
Samhällsansvar

Hårda värden

Vinstbegär, största möjliga avkastning på kapital
Egoism från aktieägarnas sida
Marknadskrafternas dominans
Kasinotänkesätt
Nyliberalism

Förnyelsen av lagen om andelslag (AndL)

De viktigaste ändringarna i AndL från början av år 1990 gällde införande av placeringsandelar och ändring av andelslag till aktiebolag. Redan dessa ändringar innebar en genomgripande förändring i den kooperativa ideologin. Jämfört med vad som nu är på kommande var det dock bara fråga om "småpotatis".

Rent allmänt innehåller lagförslaget inte något revolutionerande, om man frånser två betydande ändringsförslag. En central princip är, att mindre tvingande regler ingår i lagen och att mera frivilliga stadganden kan tas in i stadgarna. Man har försökt beakta de olika andelslagsgruppernas önskemål, också de små nygrundade andelslagens. Ett visst närmande till aktiebolagstänkandet kan märkas i sak och genom en stark samordning av terminologin. Då det gäller anskaffning av eget kapital innehåller lagen några nyheter. Ett nytt medel är kapitallån, som kan utnyttjas t.ex. av nyandelslag. S.k. gratisemission kan tillämpas, t.ex. vid höjning av insatsen för tidigare medlemmar. Den hårda regeln om att överskottet och företagets substansvärde tillhör andelslaget uppmjukades något i ändringen år 1990. Nu har man gått ett steg längre. Möjlighet till fondemission utvidgas att gälla även andelskapitalet och tilläggsinsatsen. Ett krav är att det finns s.k. utdelbara medel. Nu finns alltså en djungel av kapitalbildningsmöjligheter, varför kapital-

frågan inte behöver vara orsak till t.ex. en bolagisering.

Två betydande ändringsförslag har emellertid väckt diskussion:

1. Ett andelslag kan grundas av en enda medlem (tidigare minst 5).
2. Gradering av rösträtten skall vara möjlig även i första gradens andelslag, om den godkänns av samtliga deltagare på stämma. Principen "en man - en röst" har hittills varit obligatorisk i första gradens andelslag och ICA håller alltså fast vid denna princip. Ändringarna strider kraftigt mot de kooperativa principerna och har inte omfattats av Andelsförbundet. Punkt 1 strider mot principen att Kooperation är samarbete. Ändringen i punkt 2 har inte föreslagits av Pellervos arbetsgrupp. Nämnas kan att man t.ex. i Sveriges lag om ekonomiska föreningar även har infört denna princip men att skattemyndigheterna inte har godkänt företag med denna princip i sina stadgar som ekonomiska föreningar (andelslag).

Förslaget till ny AndL ger andelslagen nya möjligheter att expandera samtidigt som några centrala ändringar, om de godkänns av riksdagen, åtminstone hos ledande kooperatörer inger ett visst obehag. Det är dock viktigt att den nya lagen träder ikraft i början av 2000-talet.

" En framgångsrik andelsverksamhet skall ha såväl rötter som vingar."

Heikki Haavisto

Sällskapet Pellervos 100-årsjubileum den 2 oktober 1999

Andelsförbundets förtroendevalda och funktionärer 1920-1999

Fullmäktige- och styrelseordförande

(enligt stadgarna t.o.m. 1992 var fullmäktigeordföranden självskriven styrelseordförande)

von Wendt Georg, professor, Helsingfors, s	1920-1927
Laurén Ragnar, kommerseråd, Helsingfors, c	1927-1943
Kullberg Henrik, riksdagsman, Strömfors, al	1943-1950
Kaspersson Edvin, kommerseråd, Helsingfors, c	1951-1964
Serén Eric A., AFM, Helsingfors, c	1965-1970
Lillandt Ivar, kommunalråd, Tjock, sk	1971-1974
Storbjörk Sven, kommunalråd, Kronoby, m	1975-1979
Granvik Bror-Anton, professor, Helsingfors, a	1980-1984
Lindberg, Johan, AFL, Helsingfors, a	1985-1992
Wallén, Bengt, agronom, Helsingfors, c	1992-1995
Borgström Marcus H., AFM, Sibbo, s	1995-

Fullmäktiges viceordförande

Nix Oscar, direktör, Närpes, c	1920-1931
Storbjörk Johannes, häradsdomare, Kronoby, c	1931-1939
Bernhards Hjalmar, direktör, Helsingfors, h	1940-1947
Råbergh Einar, ekonomieråd, Kyrkslätt, h	1948-1950
Åminne Birger, häradsdomare, Kronoby, m	1951-1961
Inbarr Joel, ekonomieråd, Pedersöre, al	1962-1969
Storbjörk Sven, kommunalråd, Kronoby, m	1970
Lindberg Johan, AFL, Helsingfors, a	1971-72, 1984
Serén Eric A., AFM, Helsingfors, c	1973-1979
Hemnell Gretel, fru, Kyrkslätt, al	1980-1983
Salo Sven, jordbrukare, Pedersöre, al	1985-1991
Backman Arne, jordbrukare, Karleby, ö (sk)	1992

Förkortningarna anger den bransch respektive medlem representerar: h=handelslagen, m=andelsmejerierna, a=andelsbankerna, s=andelslakterierna, f=fiskandelslag, ö=övriga andelslag, sk=sjökandelslag, el=elandelslag, tel=telefonandelslag, c=centrallag, al=allmän representant

Fullmäktigemedlemmar (ordinarie)

Ahlén J., bankdirektör, Pedersöre, h	1931-1941
Almark Åke, jur.kand., Grankulla, al	1962-1971
Andersson Berthil, direktör, Mariehamn, ö (el)	1980-1983
Aschan Eugen, direktör, Vasa, s	1948-1960
Backman Arne, jordbrukare, Karleby, ö (sk)	1981-1992
Backman Ingmar, direktör, Vasa, c	1970-1991
Backman Tore, direktör, Nagu, h	1982-1985
Backman Uno, direktör, Esse, al, c	1935-1969
Beijar Göran, vicehäradsbörjding, Korsholm, al	1990-1992
Bernhards Hjalmar, direktör, Helsingfors, h	1931-1945
Blomqvist Erik, direktör, Pargas, m	1970-1982
Bondsdorff Elsa, rektor, Borgå lk, a	1933-1947
von Born Ernst, friherre, Pernå, al	1931-1934
Brandt Hans, jordbrukare, Karleby, m	1981-1991
Bredenberg G.A., professor, Helsingfors, m	1931-1943
Björklund Hilding, direktör, Mariehamn, a	1965-1985
Björns Otto, direktör, Lappfjärd, m	1962-1968
Borg Ingvald, direktör, Karleby, f	1982-1986
Borg Thor-Johan, direktör, Pargas, h	1962-1977
Boström Fredrik, direktör, Nagu, a	1962-1969
Carlson Stig, direktör, Mariehamn, c	1954-1982
Clemes Håkan, direktör, Mariehamn, a	1986
Dahlblom Erik, jordbrukare, Geta, m	1954-1958
Engdahl Nestor, lärare, Kimito	1929-1957
Eriksson Erik, jordbrukare, Saltvik, m	1931-1953
Forss Sven, direktör, Gamlakarleby, h	1963-1975
Franzén Dag, direktör, Mariehamn, ö (el)	1984-1992
Franzén Johan, direktör, Övermark, al, c	1933-1941
Glad Sigurd, direktör, Vasa, c	1944-1945
Granlund Uno, fiskeriinstruktör, Solv, f	1950-1966
Grannas Johan, agronom, Vasa, al	1973-1984
Granvik Bror-Anton, professor, Helsingfors, al	1972-1984
Gröning Arne, direktör, Kimito, h	1957-1961
Gustavsson Hjalmar, agronom, Borgå, al	1948-1949
Hagman Bernhard, direktör, Kimito, h	1936-1957
Hanses Uno, jordbrukare, Sideby, a	1931-1934
Hemnell Gretel, fru, Kyrkslätt, al	1976-1984
af Heurlin Carl-Göran, agronom, Pargas, s	1987-1992
Hildén Björn, agronom, Ingå, s	1980-1986
Hollmerus Birger, agronom, Lapträsk	1923-1930
Hollsten Gunnar, ekonomieråd, Dragsfjärd, al	1950-1970
Hollsten Sven, godsägare, Kimito, m	1933-1935
Holmström K.V., jordbrukare, Ekenäs	1923-1930
Häggblom Sture, direktör, Sibbo, h	1977-1992
Häggblad Kurt, direktör, Vasa, al	1985-1986
Höglund Karl, direktör, Saltvik, a	1948-1964
Inbarr Joel, ekonomieråd, Pedersöre, al	1952-1972
Isaksson Arne, jordbrukare, Finström, m	1972-1979

Johansson Albin, jordbrukare, Hammarland, m	1958-1971
Karlsson Aug., jordbrukare, Sund, h	1931-1945
Kaspersson Edvin, kommerseråd, H:fors c, al	1944-1964
Kewin Ture, disponent, Tenala, m	1943-1966
Klockars Gustav, jordbrukare, Malax	1923-1930
Koivula Erik, jordbrukare, Dragsfjärd, a	1970-1987
Kullberg Henrik, riksdagsman, Strömfors, al	1927-1954
Laxström Gunnar, direktör, Vasa, s, c	1961-1971
Laurén Bertel, direktör, Helsingfors, al	1965-1972
Laurén Per, vicehäradsbörjding, Pargas, m	1954-1958
Laurén Ragnar, kommerseråd, Helsingfors, c	1931-1941, 1946-1955
Lemberg Birger, lantbruksråd, Helsingfors, c	1981-1989
Lidsle Alexander, jordbrukare, Gamlakarleby, al	1933-1943
Lillandt Ivar, kommunalråd, Tjock, sk	1955-1980
Lindberg Johan, AFL, Helsingfors, al, a	1971-1972, 1982-1992
Linde John, direktör, Mariehamn, h	1946-1962
Lindqvist Carlo, jordbrukare, Nagu, m	1959-1961
Lindqvist Emil, butiksföreståndare, Karis, a	1948-1961
Lipkin Jörgen, disponent, Vasa, f	1967-1981
Lobbas Viking, jordbrukare, Pernå, m	1979-1986
Lundberg Håkan, direktör, Mariehamn, m	1991-1992
Lybeck Christian, kommerseråd, Helsingfors, al	1991-1992
Lygdbäck Edvin, direktör, Karis, a	1972-1979
Lång Johannes, disponent, Pörtom, a	1948-1966
Maans Alfred, jordbrukare, Esse	1923-1930
Mattsson Harald, direktör, Mariehamn, h	1963-1966
Mattsson Helge, direktör, Mariehamn, h	1967-1986
Mattsson Lars, direktör, Mariehamn, s	1972-1986
Mattsson Tor, agronom, Kimito, m	1962
Mattsson Ejnar, jordbrukare, Kimito, m	1936-1953
Mattsson Lennart, direktör, Geta	1923-1930
Miemois Paul, jordbrukare, Vörrå, al (s)	1992
Mitts E.Aug., FM, Helsingfors, ö (f)	1948-1949
Mobäck Sven, direktör, Nagu, h	1978-1981
Mäkelä Rolf, direktör, Karleby, m	1992
Nilsson Per-Erik, jordbrukare, Liljendal, m	1967-1971
Nix Oskar, direktör, Närpes, al	1923-1930
Norrgård A.A., magister, Åbo	1923-1930
Nybondas Bengt, agronom, Esbo, c	1972-1981
Nyström Gunnar, ekonomieråd, Vasa, a	1967-1982
Nyström Karl, jordbrukare, Åboland, a	1958-1961
Nyström Klas, direktör, Mariehamn, s	1948-1959
Ollas Albin, direktör, Lapträsk, h	1973-1976
Olofsson Harry, direktör, Mariehamn, c, al	1948-1953
Påvals Ragnar, direktör, Finström, sk, al	1980-1992
Rehn Holger, jordbrukare, Tenala, a	1962-1971

Relander Bengt, direktör, Karis, a	1980-1981	Stoor Mats, jordbrukare, Pörtom, a	1935-1947
Retti Henry, direktör, Nagu, h	1986	Storbjörk Johannes, häradsdomare, Kronoby, m	1931-1939
Roos Emil, kommunalråd, Dragsfjärd, h	1931-1935	Storbjörk Sven, kommunalråd, Kronoby, m	1969-1980
Rosenberg Göran, agronom, Saltvik, c	1983-1990	Sundblom Herbert, jordbrukare, Geta, m	1980-1986
Rosendahl Ola, agronom, Pernå, c	1982-1992	Sundqvist J.E., lärare, Kyrkslätt	1923-1930
Råbergh Einar, ekonomieråd, Kyrkslätt, h	1946-1960	Svarbäck Bruno, direktör, Gamlakarleby, h	1942-1963
Salo Sven, jordbrukare, Pedersöre, al	1985-1991	Svedjebäck Bertel, direktör, Jakobstad, h	1976-1979
Salovius Frans, FM, Helsingfors, c	1931-1943	Söderlund Viktor, jordbrukare, Nagu, m	1931-1932
Sandberg Erik, direktör, Kimito, m, al	1983-1992	Teir Staffan, hovrättsråd, Vasa, al	1985-1989
Sandell Ernst, godsägare, Bromarv, al	1944-1961	Troberg Viktor, lärare, Saltvik, a	1931-1947
Selander, Håkan, direktör, Mariehamn, s	1960-1971	Wallén Bengt, agronom, Helsingfors, c	1991-1992
Serén Eric A., AFM, Helsingfors, c	1956-1980	Weckström Tom, direktör, Vasa, s	1987-1992
Sjögård Ragnar, jordbrukare, Liljendal, m	1973-1978	von Wendt Georg, professor, Helsingfors	1923-1927
Sjöholm Lorenz, DE, Helsingfors, al	1973-1978	Westerlund D.E., magister, Esbo, al	1931-1932
Sjöström Ernst, disponent, Vörå, m	1940-1941	Westmark Karl-Gustav, direktör, Karleby, h	1980-1986, 1992
Slotte Fredrik, direktör, Nedervetil, ö (sk)	1948-1954		
Slotte Hans-Erich, direktör, Vasa, s	1963-1986	Wiik Ingvald, direktör, Esse, a	1983-1992
Smeds Håkan, direktör, Kyrkslätt, h	1987-1991	Wikström Sven, direktör, Sibbo, h	1963-1972
Stadius Odal, professor, Helsingfors, al	1948-1962	Wägar Leif, direktör, Vasa, c	1992
Stenström Åke, kommerseråd, , Helsingfors, al	1973-1990	Åberg Gunnar, trädgårdsmästare, Esbo, al	1955-1975
Stenwall Allan, direktör, Lovisa, h	1961-1962	Åminne Birger, häradsdomare, Kronoby, m	1948-1961
Stenvall Arnold, vicehäradschef, H:fors, al	1942-1947	Örndahl Elmer, direktör, Korsholm, al	1979-1986

Fullmäktigesuppleanter

Anderssén Tage, ekonomieråd, Pedersöre, c	1981-1984	Hollsten Sven, godsägare, Kimito, m	1931-1937
Bergman Arne, jordbrukare, Närpes, al	1955-1972	Holmberg Tor, direktör, Ekenäs, h	1977
Bernhards Hjalmar, direktör, Helsingfors	1923-1930	Huldén Gösta, agronom, Sibbo, al	1948-1954
Björkas Tor, agrolog, Strömfors, al	1974-1986	Husman Rufus, direktör, Pargas, h	1937-1957
Björkell Sven, direktör, Borgå, a	1972-1986	Häggdahl John, direktör, Korsnäs, al	1987-1992
Björkroos Valter, lärare, Brändö, Åland, a	1931-1948	Häggqvist Birger, jordbrukare, Lappfjärd, s	1973-1980
Björkqvist Rafael, jordbrukare, Närpes, c	1980-1991	Härmälä Max, direktör, Karleby, f	1982-1990
Blomqvist Erik, direktör, Pargas, m	1964-1969	Härmälä Semund, direktör, Karleby, f	1979-1980
Brandt Hans, jordbrukare, Karleby, al	1977-1980	Inbarr Joel, ekonomieråd, Pedersöre, s	1948-1951
Bredenberg G.A., professor, Helsingfors	1923-1930	Isaksson Arne, jordbrukare, Finström, c	1971
Broända A., handelsföreståndare, Vasa	1923-1924	Isaksson Håkan, direktör, Hangö, h	1981-1986
Bondsorff Elsa, rektor, Borgå lk, a	1931-1932	Isaksson Martin, landshövding, Mariehamn, h	1974-1983
Borg Ingvald, direktör, Karleby, f	1981	Jansson Verner, jordbrukare, Finström, c	1948-1966
Borg Thor-Johan, direktör, Pargas, h	1958-1961	Johansson Karl-Johan, jordbrukare, Sund, h	1990-1992
Borgström Marcus H., AFM, Sibbo, s	1987-1992	Jägerskiöld Christer, agrolog, Kimito, m	1970-1992
Carlson Rolf, agronom, Hammarland, a	1977-1986	Karlsson Gunther, jordbrukare, Sund, a	1961-1976
Clemes Håkan, direktör, Mariehamn, a	1987-1992	Kass Gustav, jordbrukare, Pedersöre, c	1990-1992
Clemes Nils, jordbrukare, Finström, m, h	1955-1973	Kaspersson Edvin, direktör, Vasa, c	1933-1943
Dahl Hugo, direktör, Åbo, c	1931-1932	Kewin Waldemar, direktör, Tenala, ö (f)	1948-1953
Dahlblom Erik, jordbrukare, Åland, m	1948-1953	Klockars Gustav, jordbrukare, Malax, h	1931-1957
Dahlén Hans-Ole, direktör, Nagu, a	1962-1986	Klävus Matts, jordbrukare, Närpes, s	1981-1986
Eklund Birger, jordbrukare, Pedersöre, c	1985-1989	Knuts Albin, jordbrukare, Strömfors, m	1963-1978
Eklund Rudolf, jordbrukare, Nyland, ö (sk)	1948-1953	Koivula Erik, jordbrukare, Dragsfjärd, a	1988
Ekström Gunnar, jordbrukare, Jomala, c	1972-1973	Korsström Erik, jordbrukare, Nagu, a	1931-1957
Engdahl Birger, direktör, Kimito, h	1984-1986	Kulp Runar, forsttekniker, Vörå, m	1966-1969
Eriksson Erik, jordbrukare, Saltvik, m	1954	Laurén Karl F., jordbrukare, Pargas, m	1935-1937
Eriksson Eugen, agronom, Helsingfors, c	1948-1955	Lemberg Birger, direktör, Helsingfors, c	1974-1980
Eriksson Rolf, jordbrukare, Jomala, m	1981-1992	Lidsle Bertel, jordbrukare, Karleby, al	1973-1976
Evars Herbert, direktör, Lappfjärd, a	1958-1961	Lind Sune, filialförest., Pedersöre, a	1983-1985
Falck Teodor, jordbrukare, Pyttis, al	1956-1971	Lindeman Hj., direktör, Mariehamn, h	1931-1934
Flemming Arvid, häradsdomare, Korsholm, c	1956-1968	Lindholm Göran, direktör, Åboland, a	1958-1961
Fors Albert, jordbrukare, Pedersöre, c	1948-1961	Lindholm Sven, jordbrukare, Sund, m	1956-1980
Forsberg Anders, jordbrukare, Brändö, Åland	1923-1930	Lindqvist Arvid, direktör, Helsingfors, al	1961-1972
Forsbom Elis, direktör, Ekenäs, h	1965-1980	Lindqvist Emil, butiksförest., Karis, a	1934-1947
Forss Harry, FM, Vasa, m	1942-1945	Lundström Gösta, agronom, Helsingfors, c	1992
Franzén Johan, direktör, Övermark, c	1931-1932	Lygdbäck Edvin, direktör, Karis, a	1962-1971
Glad Sigurd, direktör, Vasa, c	1946-1947, 1956-1963	Maans Alfred, jordbrukare, Esse, a	1931-1952
Grannas Johan, agronom, Vasa, m	1953-1965	Manner Karl, sjökapten, Lemland, a	1949-1960
Grannas Johannes, agronom, Vasa, m	1946-1952	Mattsson Lars, direktör, Mariehamn, s	1987-1990
Granskog Emil, direktör, Lappfjärd, a	1953-1957	Mattsson Tor, agronom, Mariehamn, h	1984-1989
Gustafsson Hjalmar, handelsförest., Pargas, h	1923-1936	Mårtensson Valdemar, jordbrukare, Liljendal, al	1955
Haddas Arne, jordbrukare, Pernå, m	1987-1988	Mäkelä Rolf, direktör, Gamlakarleby, m	1970-1986
Hagman Krister, agrolog, Åboland, a	1989-1992	Nilsson Kurt, jordbrukare, Liljendal, m	1989-1992
Helin Edgar, jordbrukare, Lemland, sk	1980-1986	Nordström Runar, jordbrukare, Pargas, sk	1966-1986
Hellberg Birger, jordbrukare, Finström, ö, (el)	1980-1986	Nordström Tor, jordbrukare, Hammarland, c	1974-1986
af Heurlin Håkan, godsägare, Pargas, m	1938-1955	Norrvik Lennart, direktör, Sideby, al	1952-1954
af Heurlin Georg, godsägare, Pargas, sk	1954-1965	Nybom Ragnar, ekonomieråd, Pernå, m	1945-1962
af Heurlin Carl-Göran, agronom, Pargas, s	1980-1986	Nybäck Sten-Ole, filialförest., Kronoby, a	1986
Hollfast Rainer, direktör, Kaskö, al	1987-1990	Nyholm Karl, direktör, Helsingfors, f	1954-1978
Hollsten Gunnar, ekonomieråd, Dragsfjärd, al	1948-1949	Nyström Britta, disponent, Karleby, ö (f)	1991-1992

Näse Henning, direktör, Österbotten, a	1962-1977	Stenvall Arnold, vicehäradshöv. Helsingfors, al	1948-1960
Olofsson Harry, direktör, Mariehamn, m	1942-1947	Storgård V., lärare, Liljendal, m	1931-1944
Olofsson Stefan, direktör, Mariehamn, ö (tel)	1987-1991	Stormlund Gunnar, jordbrukare, Malax, s	1952-1972
Palm Gunnar, direktör, Helsingfors, al	1973-1976	Strandfält V., lantråd, Föglö, h	1936-1955
Pettersson John, jordbrukare, Nagu, al	1950-1961	Sundblom Tryggve, direktör, Jomala, s	1991-1992
Pettersson Josef, jordbrukare, Esse, c	1962-1979	Sundqvist Emil, lärare, Kyrkslätt, h	1931-1941
Renlund Martin, jordbrukare, Kimito, h	1962-1965	Sundström Fanny, fröken, Sund, m	1931-1941
Retti Henry, direktör, Nagu, h	1987-1991	Svedjebäck Bertil, direktör, Jakobstad, h	1961-1964
Rofhök Börje, jordbrukare, Närpes, c	1992	Thölix Bo, direktör, Ekenäs, al	1985-1992
Rosenberg Rupert, veterinär, Finström, c	1967-1970	Udd Vilhelm, byggmästare, Helsingfors	1923-1930
Ruths Karl, direktör, Yttermark, h	1979-1986	Varjovaara Kimmo, direktör, Helsingfors, c	1987-1991
Råback Tor, jordbrukare, Pyttis, al	1969-1973	von Weissenberg Dan, jordbrukare, Kimito, h	1966-1969
Råberh Einar, ekonomieråd, Kyrkslätt, h	1942-1945	Viktorsson Roine, ekonom, Mariehamn, ö (el)	1992
Salo Sven, jordbrukare, Pedersöre, al	1981-1984	Wiik, Ingvald, direktör, Esse, a	1978-1992
Sandwall Axel, disponent, Gamlakarleby, c	1933-1948	Wingren Rafael, direktör, Jakobstad, c	1969-1973
Serén Eric A., AFM, Helsingfors, c	1949-1955	Winqvist Uno, agronom, Tusby a	1948-1961
Sjöholm Henry, direktör, Helsingfors, al	1985-1986	Åberg Bo, agrolog, Nagu, al	1978-1986
Sjöholm Lorenz, DE, Helsingfors, al	1979-1986	Åberg Ernst, jordbrukare, Nagu, m, al	1956-1977
Sjöström Ernst, disponent, Vörå, m	1923-1939	Åberg Herman, jordbrukare, Nagu, m	1933-1934
Skjäl A., häradssdomare, Korsholm	1925	Åberg Lars, agrolog, Karis, s	1948-1984
Smeds Alfred, jordbrukare, Korsholm, al	1948-1973	Åminne Birger, nämndeman, Kronoby, m	1940-1947
Smeds Håkan, direktör, Kyrkslätt, h	1992	Örn Wilhelm, direktör, Närpes, h	1958-1978
Snickars Sten, DE, Vasa, c	1964-1986	Örndahl Elmer, direktör, Korsholm, al	1974-1978
Stenbacka Ingmar, direktör, Närpes, al	1991-1992	Österholm Håkan, jordbrukare, Lapträsk, m	1979-1986
Stenvall Allan, direktör, Lovisa, h	1946-1960	Österholm John, riksdagsman, Helsingfors	1923-1930

Förkortningarna anger den bransch respektive medlem representerar:

h=handelslagen, m=andelsmejerierna, a=andelsbankerna, s=andelslakterierna, f=fiskandelslag, ö=övriga andelslag,

sk=skogsandelslag, el=elandelslag, tel=telefonandelslag,

c=centrallag, al=allmän representant

Ordinarie styrelsemedlemmar

Bernhards Hjalmar, direktör, Helsingfors, viceordf.	1940-1947
Björkvall J.E., lärare, Sibbo	1928-1930
Borgström Marcus H., AFM, Sibbo	1992-
viceordf.	1992-1995
von Born Ernst, friherre, Pernå, viceordf.	1922-1930
Franzén Johan, jordbrukare, Övermark	1920-1930
Forsblom Kurt, direktör, Sibbo	1978-1984
Granvik Bror-Anton, professor, Helsingfors	1973-1984
Granvik Nils-Anders, riksdagsman, Kronoby	1994-1996
viceordf.	1996
Hollsten Gunnar, ekonomieråd, Dragsfjärd	1952-1968
Häggbloom Sture, kommerseråd, Sibbo	1985-1992
Inborr Joel, ekonomieråd, Pedersöre	1953-1969
viceordf.	1962-1969
Isaksson Arne, jordbrukare, Finström	1969-1973
Karell Ralf, lantbruksråd, Sjundeå	1992-1996
Kaspersson Edvin, kommerseråd, Helsingfors	1947-1964
Korkman Johan, AFD, Kyrkslätt	1998-1999
Koivula Erik, jordbrukare, Dragsfjärd	1974-1985
Kullberg Henrik, riksdagsman, Strömfors	1943-1950
Laxström Gunnar, direktör, Helsingfors	1965-1968
Laurén Ragnar, kommerseråd, Helsingfors	1923-1952
viceordf.	1947-1952
Lillandt Ivar, jordbrukare, Tjock	1970-1974
Lindberg Johan, AFL, Helsingfors	1969-1971
viceordf.	1970
	1985-1992

Styrelsesuppleanter

Almark Åke, jur.kand., Grankulla	1963-1968
Bernhards Hjalmar, direktör, Helsingfors	1931-1939
Björkvall J.E., lärare, Sibbo	1920-1927
Bonsdorff Elsa, rektor, Borgå lk	1941-1942
Bremer Ruben, agronom, Helsingfors	1925-1926
Broända J., jordbrukare, Kronoby	1926-1927
Dahl Hugo, direktör, Åbo	1920-1930
Eriksson Erik, jordbrukare, Finström	1931-1945
Forsblom Kurt, direktör, Sibbo	1985
Fredriksson Björn, direktör, Sibbo	1993
From Oskar, direktör, Pedersöre	1928-1930
Helander Mauriz, jordbrukare, Mariehamn	1991-
af Heurlin Håkan, godsägare, Pargas	1943
Häggbloom Sture, kommerseråd, Sibbo	1977-1984

Norrgård A.A., magister, Lapträsk	1920-1922
Råbergh Einar, ekonomieråd, Kyrkslätt	1946-1960
Salovius Frans, FM, Helsingfors	1920-1922
viceordf.	1920-1922
	1927-1940
Sandberg Henrik, jordbrukare, Esse	1988-1993
Sandell Ernst, jordbrukare, Bromarf	1951
Sandholm Anders, direktör, Kimito	1972-1977
Serén Eric A., AFM, Helsingfors	1962-1977
viceordf.	1971-1977
Skullbacka Bengt-Johan, jordbrukare, Kronoby	1997-
Stenvall Allan, direktör, Lovisa	1961-1962
Storbjörk Johannes, häradssdomare, Kronoby	1920-1939
viceordf.	1931-1939
Storbjörk Sven, kommunalråd, Kronoby	1975-1979
Thölix Bo, direktör, Ekenäs	1986-
viceordf.	1996
Wallén Bengt, agronom, Helsingfors	1978-1995
viceordf.	1978-1992
von Wendt Georg, professor, Helsingfors	1920-1927
Wiklund Hjalmar, jordbrukare, Karleby	1980-1987
Wikström Sven, direktör, Sibbo	1963-1971
Witting Örnulf, AFM, Vörå	1996-
viceordf.	1997-
Åminne Birger, häradssdomare, Kronoby	1953-1961

Höglund Karl, direktör, Saltvik	1962
Inborr Joel, ekonomieråd, Pedersöre	1951-1952
Kaspersson Edvin, direktör, Vasa	1943-1946
Kass Gustav, jordbrukare, Pedersöre	1992-
Kewin Ture, disponent, Tenala	1946-1964
Laxström Gunnar, direktör, Helsingfors	1962-1964
Laurén Bertel, direktör, Helsingfors	1965-1971
Lillandt Ivar, jordbrukare, Tjock	1965-1969
Linde John, direktör, Mariehamn	1959-1961
Lindqvist Emil, direktör, Karis	1931-1939
Lundberg Håkan, direktör, Mariehamn	1990
Lybeck, Christian, direktör, Helsingfors	1990-1991
Mattsson Helge, direktör, Mariehamn	1975-1982
	1985

Mattsson Lars, direktör, Mariehamn	1986-1989	Serén Eric A., AFM, Helsingfors	1953-1961
Nilsson Kurt, jordbrukare, Liljendal	1992-	Sjöström Ernst, disponent, Vörå	1940
Nyström Klas, direktör, Mariehamn	1953-1958	Smeds Håkan, direktör, Esbo	1992-
Ollas Albin, direktör, Lapträsk	1972-1976	Stenström Åke, kommerseråd, Helsingfors	1973-1983
Olofsson Harry, direktör, Mariehamn	1946-1953		1985-1989
Rosenberg Göran, agronom, Saltvik	1983-1985	Storbjörk Sven, jordbrukare, Kronoby	1970-1974
Råbergh Einar, ekonomieråd, Kyrkslätt	1927-1930	Storgårds Helge, jordbrukare, Lapträsk	1986-1991
Salo Sven, jordbrukare, Pedersöre	1984-1985	Svartbäck Bruno, direktör, Gamlakarleby	1944-1950
Sandberg Henrik, jordbrukare, Esse	1994-	Åminne Birger, nämndeman, Kronoby	1941-1942
Sandholm Anders, direktör, Kimito	1969-1971		

Revisorer

Ordinarie

Takolander G., bankdirektör	1920-1922	Abrahamsson Nils, disponent	1972-1973
Nix Oscar, bankdirektör	1920-1921	Hägglblom Sture, direktör	1973-1976
Bernhards Hj., direktör	1922-1923	Liehti Osvald, disponent	1974-1981
Bremer Ruben, agronom	1923-1924	Lindqvist Håkan, direktör.	1977-1982
Ahrenberg G.Alf., lärare	1924-1951	Lill-Smeds Stig, disponent	1982-1997
Holmström Waldemar, direktör	1925-1947	Strandberg Fredrik, direktör	1983-1986
Karlsson Hemmer, kamrer	1948-1954	Staffans Nils, direktör	1987-1988
Sundius Robert, direktör	1952-1962	Forsell Peter, EM, CGR	1989
Karlsson Arthur, direktör	1955-1959	Björkell Sven, direktör	1990-1995
Filén Lars, disponent	1960-1971	Majander Mats, direktör	1996-
Stenström Åke, CGR, kommerseråd	1963-1972	Dufholm Kristina, vicehäradshövding	1998-

Suppleanter

Leopold G., häradshövding	1922	Johansson Runar, direktör	1955-1976
Bremer Ruben, agronom	1922	Blomqvist Erik, disponent	1960-1963
Ahrenberg G.Alf., lärare	1923	Abrahamsson Nils, disponent	1964-1971
Sundqvist J.E.	1923,	Liehti Osvald, disponent	1972-1973
	1952-1954	Ehnlund Nils, disponent	1974-1989
Salovius Frans, direktör	1924	Strandberg Fredrik, direktör	1977-1982
Holmström Waldemar, direktör	1924	Granholm Stig-Göran, direktör	1983-1987
Lindström Einar	1925-1946	Andersson Torolf, direktör	1988
Strömsten W.	1925-1946	Jahrén Kjell, direktör	1989
Nyberg Ruben, jordbrukare	1947	Stenfors Helge, disponent	1990-1995
Karlsson Artur, direktör	1947-1954	Lundberg Håkan, direktör	1990
Sundius Robert, direktör	1948-1951	Jansson Nils, jordbrukare	1991-
Filén Lars, disponent	1955-1959	Wägar Leif, direktör	1996-

Sekreterare och verkställande direktörer

(från 26.1.1947 ändrades sekreterarbefattningen till VD)

Rosendahl August, herr	1919-1927	Mattsson Rainer, AFM	1977-1984
Bremer Ruben, agronom	1927-1938	Kevin Stig, DE	1984-1985
Forss Uno, lantbruksråd	1938-1960	Melén Anders, agronom	1985-1987
Frostell Hilding, agronom	1961-1973	Lindström Per-Erik, AFM	1987-
Wallén Bengt, agronom	1974-1977		

Juridiska konsulter

von Born Ernst, friherre	1920-1931
Stenvall Arnold, vicehäradshövding	1931-1955
Norby Svante, vicehäradshövding	1955-1972
Forsström Hilding, vicehäradshövding	1972-1990
Stenström Åke, ekon.mag., kommerseråd	1991-

Revisions- och bokföringskonsulenter

Ekberg Kurt, GRM	1928-65
Lindström Kaj, DE	1963-66
Wallén Bengt, agronom	1966-1977
Heiman Helmi, DE	1976-1979

Övriga funktionärer

Kanslister

Nyström Jaldi 1920-49, Nix Sangrid 1924-25, Kolma Gunvor 1939, Ekholm Gunvor 1945, Blom Disa 1945-46, Wikström Marita 1946-90, 44 år i Andelsförbundets tjänst, Svedberg Sigrid 1950-60, Norrgård Lillemor 1960-62, Hilbert Käthe 1963-65, Nyberg Tordis 1965-69, Bergqvist Margareta 1970-72, 1975-79, Märta Widén 1972-74, 1980-81, Lindqvist Barbro 1982, Beat-Mari Lithén 1983, Bergroth Gunilla 1983-86, Birgitta Jonsson 1986, Burstein Liebe 1987-90, Bertell Birgitta 1990-92.

Konsulenter

Christensson J. 1920, Slotte K.J. 1921, 1923, Ahlskog Fritz 1922, Båsk Evert 1921, Stenlund Otto 1922, Lindgren Alvar 1921-22, Kullberg Henrik 1921-22, Hanses Uno 1934-37, Korsbäck Werner, agronom 1945, Eriksson Lars Henrik, DE 1945-47, Eklund Björn, agrolog 1948-50, Sandell Ragnar, AFM 1958-59.

Red, sekr., redaktörer, annonsackvisitörer

Lodenius Erik, redaktör LoA 1946, Tennberg Folke, FM, redaktör LoA 1947-49, Westermarck Nils, prof., redaktör LoA 1949-51, Lemberg Birger, agronom, redaktör Mejeritidskrift 1949-77, Krook Rafael, annonsackv. 1947-50, von Schoultz Åke, annonsackv. 1950-64, Lindgren Jarl, agronom, redsekr. LoA/kons. 1953-55, Mattsson Tor, agronom, redsekr. LoA/kons. 1956-59, Sonkin Håkan, AFM, red.sekr. LoA/inf.sekr. 1959-75, Öhberg Lars, agrolog, redaktör LoA/annonschef 1974, Lindroos Rainer, agronom, red.sekr./chefred. LoA 1975-94, Wallén Bengt, agronom, redaktör Mejeritidskrift 1977-1992, Sjöberg Kaj, annonsackv. 1978-83, Holmström Kerstin,

Tabeller

Tabell 1. Antalet medlemsföretag inom Andelsförbundet 1919-1999

	1919	1929	1939	1949	1959	1969	1979	1989	1993	1999
Handelslag	30	48	53	53	51	41	32	11	4	1
Andelsbanker (andelskassor)		24	36	28	21	20	18	18	16	13
Andelsmejerier	7	36	61	61	43	30	10	8	7	5
Andelsslakterier	2	-	-	2	2	2	3	3	3	2
Äggandelslag	-	3	20	20	11	4	1	1	-	-
Fiskandelslag	-	1	-	7	5	3	2	1	1	-
Övriga andelslag	1	3	3	4	2	1	4	5	4	10
Centrallag	-	3	5	5	5	5	4	2	2	1
Sammanslutningar	-	3	3	3	3	3	3	2	3	3
Totalt	40	121	181	183	143	109	77	51	40	35

Tabell 2. Antalet medlemmar i medlemsföretagen 1919-1998

	1919	1929	1939	1949	1959	1969	1979	1989	1998
Handelslag	13221	24765	30572	38896	39502	46692	54520	57270	16206
Andelsbanker	-	1400	3092	5033	7031	12072	14078	16817	20876
Andelsmejerier	2804	4153	7356	9732	12780	10922	6064	2294	1376
Andelsslakterier	-	-	-	8581	7981	6610	21308	27547	9812
Äggandelslag	-	-	1874	887	649	-	12	-	-
Fiskandelslag	-	-	-	342	1131	937	623	-	-
Övriga andelslag	-	-	-	-	2246	2260	13002	17282	22392
Centrallag	-	-	-	934	660	1906	1136	646	212*
Sammanslutningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	16025	30318	42894	64405	71980	81399	110743	121856	70874

* endast personmedlemmar

Tabell 3. Finansieringen av Andelsförbundets verksamhet 1920-1998 (1000 mk).

År	Medlems- avgifter	Statsanslag	Andra an- slag	Bruttointäkter Tidskr./förlag	Övriga Intäkter	Summa
1920	7,1	24,2	36,0	-	8,2	75,5
1930	38,1	50,0	30,0	112,7	25,5	256,3
1940	61,2	58,0	68,0	234,8	36,3	458,3
1950	817,8	417,9	771,2	2269,8	467,6	4744,4
1960	2960,8	825,7	1583,6	8750,3	1566,7	15687,1
1970	70,6	-	21,4	154,0	20,1	266,1
1980	101,8	-	22,0	642,1	85,6	851,5
1990	233,8	-	20,0	1220,1	74,5	1548,4
1998	217,2	-	95,0	-	35,8	348,0

Observera penningreformen 1963

Tabell 4. Medlemsandelslag och -organisationer 1919-1999

Medlemmarna indelas i två grupper, där de anges i alfabetisk ordning och numreras. De nuvarande medlemmarna anges med fet stil För medlem som ändrat namn anges det nya namnet under samma nummer och ett n efter anslutningsåret. Utträde förorsakat av fusion anges med ett f + mottagande andelslags nummer efter utträdesåret. k = konkurs, u = upphört med verksamheten

a) Stiftande medlemsandelslag, representanter 12-13.7.1919

Stiftande medlemsandelslag	Representanter	Anslutningsår	Utträde
1. Andelslaget m.b.t. Nutrio	G. von Wendt	1919	1922
2. Ekenäs Handelslag,	W. Villberg	1919	1929
Handelslaget Västnyland,		1954n-1971	1981 f49
Andelsboden Västnyland		1972n	
3. Fastighetslaget Egen Härd	E.von Troil	1919	1920
4. Gamlakarleby Andelshandel	L.Granholm	1919	1927 f121
5. Gamlakarleby Andelsmejeri,	A.J.Möller	1919-1976	
Karleby Andelsmejeri		1977n	1993 f172
6. Hangö Handelslag	K.Himberg	1919	1935 f2
7. Jeppo-Oravais Handelslag	J.Jungar	1919-1959	
Andelsringen		1960n	1983 f28
8. Kaskö Andelshandel	I.Stoor	1919	1957 f198
9. Kimito Handelslag	B.Hagman	1919-1968	
Kimitoöns Handelslag		1969n	1984 f27
10. Kristinestads Handelslag	V.Norrback	1919	1927
11. Kronoby Andelsmejeri	J.Storbjörk	1919	1973 f5
12. Kronoby Handelslag	M.V.Kling	1919	1926 f121
13. Kvevlax Kyrkoby Andelshandel	A.Svan	1919	
Kvevlax Andelshandel		1945n	1991
14. Kyrkslätt Handelslag	J.E.Sundqvist	1919	1965 f49
15. Malax Handelslag	B.Mattsson	1919	1991
16. Mariehamns Handelslag	V.Eriksson	1919-1959	
Andelslaget Samgång		1960n	1989 k
17. Markbo Mejeriandelslag	J.Franzén	1919	1933 u
18. Maxmo Andelsmejeri	S.Öling	1919	1947 f36
19. Maxmo Andelshandel	S.Öling	1919	1983 f200
20. Munsala Handelslag	A.V.Jacobsson	1919-1926, 1946	1971 f28
21. Mustasaari Norra Handelslag	H.Harring	1919-1930	
Korsholms Norra Handelslag		1931n	1969 f43
22. Nedervetil Andelsmejeri	H.Kråknäs	1919	1970 f5
23. Nykarleby Handelslag	W.Bergman	1919	1960 f7
24. Närpes Andelsmejeri	O.Nix	1919	1972 f172
25. Närpes Västra Handelslag	A.Snickars	1919	1983 f198
26. Oravais Andelshandel	G.Kaars	1919	1927 f7
27. Pargas Andelshandel	H.Gustafsson	1919-1984	
Handelslaget Öboden		1985n	1988
28. Pedersöre Handelslag	A.Broända	1919-1984	
Handelslaget Botnica		1985n	1987 f200
29. Petalax Andelshandel	I.Söderäng	1919	1983 f200
30. Pörtom Andelshandel	J.Wiklén	1919	1983 f198
31. Sibbo Handelslag	P.Lindqvist	1919	1983 f49
32. Solv Andelshandel	E.Sommardahl	1919-1921	
Solf Andelshandel		1936	1969 f43
33. Vasa Handelslag	E.Finell	1919	1946 f43
34. Veikars Andelshandel	W.Smets	1919	1921
35. Vörå Andelshandel	A.Ollus	1919	1984 f200
36. Vörå Andelsmejeri	E.Sjöström	1919	1973 f172
37. Tjock Handelslag	K.O.Hints	1919	1927
38. Yttermark Andelshandel	J.Gull	1919	1983 f198
39. Österbottens Kreaturslag	V.Nordström	1919	1921 f65
40. Övermark Andelshandel	J.Storfors	1919	1983 f198

b) Övriga medlemsandelslag och -organisationer

Medlemsandelslag	Anslutningsår	Utträde
41. Andelshandeln Sågväxel (Hangö)	1923	1928
42. Andelslaget Jakobstads Mjölcentral	1955	1988 f172
43. Andelslaget Korsholm (Vasa)	1946-1961	
Andelslaget Anva	1962 n	1981 f200
44. Andelslaget Fisk (Jakobstad)	1946	1974 k
45. Andelslaget Maskinring Agrorent	1998	
46. Andelslaget Maskinring Peny	1996	
47. Andelslaget Närpes Grönsaker	1996	
48. Andelslaget Skogen (Vasa)	1947	1958
49. Andelslaget Varuboden	1921	
50. Andelslaget Västra Nylands Trädgårdsproducenter	1953	1956
51. Andelslaget Ålands Grönsakslager	1998	
52. Andelslaget Ålands Maskinring	1998	
53. Andelslaget Äggringen (Mariehamn)	1933	1953
54. Andelslaget Österbottens Kött	1945	
55. Andelslaget Österbottens Skogscentral	1938	1947
56. Backgränds Andelskassa	1928	1937 f124
57. Barösunds Andelshandel	1923	1967 f111
58. Barösunds Andelskassa	1930	1947 f237
59. Barösunds Andelsmejeri	1931	1937 u
60. Bergö Andelshandel	1924	1993
61. Borgå Södra Andelskassa	1929-1949	
Borgå Svenska Andelskassa	1965n-1969	
Andelsbanken Borgåbygden	1970n-1971	
Östnylands Andelsbank	1972n	
62. Buskas Andelskassa (Kimito)	1928	1962 f127
63. Centralandelslaget Labor, Centrallaget Labor, (Oy Labor Ab se nr 152)	1920-1956 1957n-1970u 1971	1991
64. Centralförbundet för Handelslagen i Finland	1992	
65. Centrallaget Enigheten	1922	1993 f172
66. Centrallaget Ägg-Produkt (Jeppo)	1932	1936 u
67. Dagsmark Andelskassa	1937	1947 f154
68. Dagsmark Andelsmejeri	1930	1949 u
69. Dragsfjärd Andelskassa	1929	1967 f127
70. Dragsfjärd Andelsmejeri	1929	1953 f128
71. Dragsfjärd Andelshandel	1920	1968 f12
72. Ekenäsnejdens Andelskassa	1963	1968 f124
73. Ebbo Andelsmejeri	1953	1972 u
74. Elimä Andelsbank (Lapträsk)	1988	1997
75. Esbo Handelslag	1921	1927 f49
76. Esbo Norra Andelskassa	1930	1934 u
77. Esse Andelskassa	1929-1969	
Esse Andelsbank	1970n	1992 f206
78. Esse Andelsmejeri	1935	1972 f42
79. Esse Handelslag	1929	1983 f28
80. Esse äggförsäljn.andelslag	1932	1976 u
81. Finlands Svenska Mejeriförbund	1974	1983 u
82. Fiskcentrallaget (Helsingfors)	1948	1975 u
83. Forsby Andelsmejeri (Pedersöre)	1937	1958 f42
84. Forsby Äggandelslag	1931	1966 u
85. Föglö Andelskassa	1937	1942 f281
86. Föglö Handelslag	1920	1984
87. Gamlakarleby Andelskassa	1930	1937 u
88. Gammelby Andelsmejeri	1924	1958 u
89. Gammelby Torvströandelslag	1921	1950
90. Gennarby Andelsmejeri (Tenala)	1936	1965 u
91. Gerknäs Andelshandel (Lojo)	1921	1926 f123
92. Geta Andelshandel	1963	1970 f16

Medlemsandelslag	Anslutningsår	Utträde
93. Geta Andelsmejeri	1929	1966 u
94. Gottböle-Böle Telefonandelslag	1932	1937
95. Grevås-Michelspiltom Andelsmejeri	1920	1958 u
96. Hammarlands Andelsmejeri	1934	1961 u
97. Hangö-Bromarv Handelslag	1945	1983 f49
98. Hangönejdens Fiskandelslag	1946	1957
99. Helsingby Andelsmejeri	1931	1971 f172
100. Helsingby Handelslag	1928	1946 f43
101. Helsingby Handelslag	1921	1924 f49
102. Hindersby-Bäckby Andelsmejeri	1924	
103. Hindersby-Bäckby Handelslag	1970	1988 u
104. Hindhår-Boe Andelskassa	1928	1948 f61
105. Holmo Andelskassa (Pargas)	1929	1933 u
106. Hommansby Andelsmejeri	1934	1955
107. Hummelsunds Andelsmejeri	1923	1965 u
108. Härkmeri Andelskassa	1943	1947 f154
109. Härkmeri Andelsmejeri	1937	1949 f246
110. Illby Mjölkförsäljningsandelslag	1920	1953 u
111. Ingå Handelslag	1921	1973 f49
112. Innibyns Tröskverksandelslag	1920	1927
113. Insjö Andelsmejeri	1921	1943 u
114. Jeppo Andelsmejeri	1921	1973 f172
115. Jeppo Kraft Andelslag	1971	
116. Jungar Andelsmejeri	1921	1951 u
117. Jungsunds Andelshandel	1920	1946 f43
118. Kabböle Andelskassa (Pernå)	1929	1938
119. Kabböle Handelslag	1922	1927
120. Karlebynejdens Fiskandelslag	1945	1997 k
121. Karlebynejdens Handelslag	1932-1983	
Keskipohjanmaan Ok	1984n	1991
122. Karlebynejdens Äggförsäljningsandelslag	1932	1952 u
123. Karis Andelshandel, Andelsboden	1923	1971 f2
124. Karis Andelskassa	1934-1969	
Andelsbanken Raseborg	1970n	
125. Karperö Andelshandel	1921	1957 f43
126. Kaskö Andelsfisk	1945	1963
127. Kimito Andelskassa	1963-1969	
Kimito Andelsbank	1970 n	1971 f124
128. Kimito Andelsmejeri	1929	1966 f233
129. Klemetskog Andelskassa	1929	1961 u
130. Klemetskog Handelslag	1923	1927 f49
131. Knivsund Andelsmejeri (Karleby)	1921	1937 f5
132. Komossa Andelsmejeri	1921	1951 f201
133. Korsnäs Andelsbank	1975	
134. Korsnäs Handelslag	1923	1990 k
135. Kovjoki Andelsmejeri	1921-1926,1939	1963 f42
136. Kovjoki Äggförsäljningsandelslag	1932	1989 u
137. Kristinestadsnejdens Fiskandelslag	1945	1955
138. Kronoby Andelskassa	1929-1969	
Kronoby Andelsbank	1970n	
139. Kronoby Äggandelslag	1932	1961 u
140. Kuggom Andelsmejeri	1934	1937 f167
141. Kumlinge Andelshandel	1923	1928
142. Kumlinge Andelskassa	1938	1953 f281
143. Kvarken Fiskeriandelslag	1920	1921
144. Kvevlaks K:by Andelskassa	1937	1945 f260
145. Kvevlaks Vassor Andelskassa	1929	1950
146. Kungsböle Andelsmejeri	1945	1965 u
147. Kuppis Andelshandel	1921	1965
148. Kyrkslätt Västra Andelskassa,	1929-1949	
Kyrkslätt Andelskassa	1950n-1969	1991
Kyrkslätt Andelsbank	1970n	

Medlemsandelslag	Anslutningsår	Utträde
149. Kållby Andelsmejeri	1928	1960 f42
150. Kållby Äggandelslag	1932	1968 u
151. Labby-Harsböle Andelsmejeri	1937	1963 f102
152. Oy Labor Ab	1971	1991
153. Lappfjärds Andelshandel	1936-1967	
Hlg LA-SYD Ok	1968n	1983 f198
154. Lappfjärdnejdens Andelskassa	1937	1959
155. Lappo Andelskassa (Brändö, Åland), Lappo Andelsbank	1929-1969 1970n	
156. Lapträsk Handelslag	1920	1989 k
157. Larsmo Andelsmejeri	1935	1950 f42
158. Larsmo Äggandelslag	1936	1950 u
159. Lemlands Andelskassa	1937	1946
160. Lemlands Andelsmejeri	1937	1952 u
161. Liljendal Handelslag	1920	1927 f294
162. Liljendal Andelsmejeri	1920	
163. Lillandets Andelsmejeri	1934	1961 f203
164. Lindkoski Andelsmejeri	1937	
165. Lovisa Fiskandelslag	1946	1968
166. Lovisa Omnejds Andelskassa	1937	1945 f61
167. Lovisa Omnejds Andelsmejeri	1937	1988
168. Makilo Fiskeriandelslag	1921	1926
169. Malax Andelsmejeri	1930	1947 f172
170. Markby Andelsmejeri	1921	1957 u
171. Maxmo Andelskassa	1929	1933
172. Mejeriandelslaget Milka	1947	
173. Mejeriförbundet Enigheten	1923	1973
174. Mellersta Ålands Andelshandel	1929	1960 f16
175. Mellersta Österbottens Andelskassa Mellersta Österbottens Andelsbank	1963-1969 1970n	1971
176. Mellersta Österbottens Handelslag	1923	1924
177. Munsala Andelsmejeri	1944	1965 u
178. Munsala Centralandelsmejeri	1937	1973 f42
179. Munsala Västra Andelskassa	1944	1967 f260
180. Munsala Äggandelslag	1932	1963 u
181. Mustasaari Östra Andelshandel	1920	1946 f43
182. Mustasaari Handelslag	1920	1927 f99
183. Nagu Andelshandel, Andelslaget Öboden	1923-1959 1960n	1988 f27
184. Nagu Andelskassa Nagu Andelsbank	1928-1969 1970n	
185. Nagu Storlands Andelsmejeri	1923	1954 f203
186. Nederpurmo Andelsmejeri	1934	1973 f42
187. Nedervetil Äggandelslag	1935	1953 u
188. Norra Sibbo Andelskassa Sibbo Andelskassa Sibbo Andelsbank	1928-1960 1961-1969 1980n	1994 f61
189. Norra Strömfors Andelskassa Strömfors Andelsbank	1930-1969 1970n	
190. Norra Vörå Andelskassa	1944	1950
191. Norrby Andelsmejeri	1920	1972 f162
192. Nykarlebynejdens Äggandelslag	1934	1950 u
193. Nylands Skogsandelslag	1949	1951
194. Nylands Trävaruandelslag	1921	1931
195. Närpes Andelskassa	1966	1969
196. Närpes Andelskvarn	1953	1963
197. Närpes Äggandelslag	1937	1953 u
198. Närpes Handelslag Handelslaget Westbotnia	1920-1984 1985n	1994 k

Medlemsandelslag	Anslutningsår	Utträde
199. Ok OSLA Hlg (Borgå)	1968	1992
200. Ok Waasko Hlg (Vasa)	1982	1990 f121
201. Oravais Andelsmejeri	1935	1973 f172
202. Pargas Andelskassa	1929	1951
203. Pargas Andelsmejeri	1930	1966 f233
204. Pederså Andelshandel	1936	1960 f12
205. Pederså Andelskassa (Kimito)	1929	1961 f127
206. Pedersörenejdens Andelskassa	1963-1969	
Pedersörenejdens Andelsbank	1970n-1971,1975	
207. Pedersörenejdens Äggandelslag	1932	1937 u
208. Pellinge Andelskassa	1937	1964 f61
209. Pellinge Handelslag	1945	1967 f199
210. Pensala Andelsmejeri	1930	1972 u
211. Pensala Äggandelslag	1935	1962 u
212. Pernå Handelslag	1920	1927 f294
213. Pernå-Kabböle Andelskassa	1930	1938
214. Pjelas Andelsmejeri	1929	1955 u
215. Pojo Andelskassa	1929	1954 f124
216. Pojo Handelslag	1921	1984 f49
217. Purmo Andelshandel	1921	1967 f28
218. Purmo Andelskassa	1963-1969	
Purmo Andelsbank	1970n	
219. Purmo Andelsmejeri	1921-1923, 1934	1973 f42
220. Purmo Nya Äggandelslag	1933	1965 u
221. Purmo Äggförsäljningsandelslag	1930	1972 u
222. Pyttis Andelsmejeri	1935	1972
223. Pörtom Andelskassa	1929-1969	
Pörtom-Petalax Andelsbank	1970n	1989 f260
224. Pörtom Andelsmejeri	1921	1993 f172
225. Sannäs-Jackarby Andelskassa	1930	1949 f61
226. Sideby Handelslag	1920	1927
227. Sideby Kyrkoby Andelskassa	1929-1969	
Sideby Andelsbank	1970n	
228. Sideby Nya Andelsmejeri	1929	1951 u
229. Sideby-Skaftung Andelskassa	1931	1949 f227
230. Simsalö Andelskassa	1930	1934 f189
231. Sjundeå Handelslag	1921	1972 f49
232. Sjundeå Lappers Andelskassa	1929	1937u
233. Skärgårdens Mejeriandelslag	1967	1991
234. Skärgårdsfiskarens Andelslag (Helsingfors)	1920	1930 u
235. Smölexportlaget Enigheten	1920	1921 f65
236. Snappertuna-Ingå Andelskassa	1950	1963 f124
237. Snappertuna Skärgårds Andelskassa	1937	1950 f124
238. Solv Andelsmejeri	1929	1947 f172
239. Storsved Andelsmejeri	1921	1953 u
240. Strandbo Andelsmejeri	1930	1965 u
241. Sunds Andelshandel	1924	1970 f16
242. Sunds Andelskassa	1930	1947 f281
243. Sunds Andelsmejeri	1929	1952 u
244. Sydbottens Andelsbank	1975	1981
245. Sydvästra Finlands Andelsslakteri (Åbo)	1979-1994	
LSO-Andelslag	1995	
246. Syd-Österbottens Andelsmejeri	1949	1972 f172
247. Syd-Österbottens Handelslag (Kristinestad)	1928	1967 f153
248. (Syd-Östra) Södra Sibbo Andelskassa	1929-1969	
Södra Sibbo Andelsbank	1974	1988 f188
249. Södra Finlands Mejeriförbund	1923	1973 u
250. Södra Finlands Svenska Andelsbankförbund	1975-1984	
Syd kustens Andelsbankförbund	1985n	
251. Södra Karis Andelskassa	1929-1969	1933 f124
252. Taklax Andelsmejeri	1944	1980 u

Medlemsandelslag	Anslutningsår	Utträde
253. Tenala Andelskassa	1929	1937 u
254. Terjärv Andelshandel	1920	1921
255. Terjärv Andelsmejeri	1921	1973 f5
256. Terjärv Äggandelslag	1932	1953 u
257. Tjock Andelsmejeri	1929	1972 f172
258. Tolkis Andelshandel	1930	1967 f199
259. Walsberg-Walsås Telefonandelslag	1937	1938
260. Vasanejdens Andelskassa, Vasa Andelsbank	1965-1969 1970n	
261. Vasanejdens Fiskandelslag	1945	1988
262. Vasa-Nejdens Äggandelslag	1937	1972 u
263. Vesterby Andelskassa (Pyttis)	1931	1953 f166
264. Vesterby Nya Tröskandelslag (Övermark)	1920	1941
265. Vilobacka Andelsmejeri (Purmo)	1921	1951 u
266. Vestanfjärd Andelsmejeri	1929	1958 f128
267. Vestanfjärd Handelslag	1928	1971 f12
268. Vestanfjärds Inköps- och Försäljn.andelslag	1923	1927 f267
269. Westlax Handelslag	1934	1987 u
270. Vexala Äggandelslag (Munsala)	1934	1965 u
271. Västerhankmo Andelshandel (Kvevlax)	1937	1945 f13
272. Västra Jomala Andelsmejeri	1929	1953 u
273. Västra Saltviks Andelshandel	1923-1952	
Bygdens Handelslag	1953 n	1970 f16
274. Västra Saltviks Andelskassa	1930	1947 f281
275. Västra Saltviks Andelsmejeri	1923	1966 u
276. Ytteresse Äggandelslag	1931	1957 u
277. Ytterjeppo Andelsmejeri	1937	1955 f114
278. Yttermark Andelsmejeri	1921	1972 f172
279. Åbolands Skogsandelslag	1953	1958 u
280. Åbolands Torvströandelslag (Kimito)	1933	1954
281. Ålands Andelskassa Andelsbanken för Åland	1948-1969 1970n	
282. Ålands Andelsslakteri	1940	1997 u
283. Ålands Centralandelslag	1922	
284. Ålands Elandelslag	1975	
285. Ålands Mejeriförbund	1923	1966 u
286. Ålands Skogsägarförbund	1979	
287. Ålands Telefonandelslag	1948	1997
288. Ålands Vindenergi Andelslag	1999	
289. Österbottens Andelsgarveri	1948	1955
290. Österbottens Svenska Andelskasseförbund Österbottens Andelsbankförbund	1966 1970n	
291. Österbottens Äggcentrallag	1932	
292. Österhankmo Andelshandel (Kvevlax)	1943	1945 f13
293. Östra Karis Andelskassa	1929	1932 f124
294. Östra Nylands Handelslag	1928	1967 f199
295. Övermark Andelskassa Övermark Andelsbank	1930-1957,1963-1969 1970n	
296. Övermark Andelsmejeri	1919	1973 f224
297. Övermark Äggandelslag	1935	1952 u

Källförteckning

1. Finlands Svenska Andelsförbund, inbunda protokoll 1919-1960.
2. Finlands Svenska Andelsförbund, årsberättelser 1920-1998.
3. Finlands Svenska Andelsförbund 60 år: Utblickar vid en milstolpe, Helsingfors 1979.
4. Kooperativa affärsledare rf, matrikel, Helsingfors 1966 och 1994.
5. Tidskrift för Lantmän och Andelsfolk, LoA årg., 1927-1999.
6. Österbottens Äggcentrallag 50 år, Borgå 1982.
7. Frostell Hilding: Finlands Svenska Andelsförbund 1919-1969, Borgå 1969.
8. Forss Uno: Vår andelsverksamhet, Finlands Svenska Andelsförbund, Helsingfors 1967.
9. Kuisma Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu, Maritta Pohls: Kansantalous 1899-1999, Pellervo Seura ry, Helsinki 1999.
10. Lindberg Johan: En femtioårsöversikt, Södra Finlands Svenska Andelskassförbund 1941 - Sydostens Andelsbankförbund 1991, Lovisa 1991.
11. Nymark Karl: 50-årsöversikt, Österbottens Svenska Andelskassförbund rf/Österbottens Andelsbankförbund rf, Lovisa 1991.
12. Sidbäck Börje: 40 år med Närpes Grönsaker, Närpes 1997.
13. Stenström Åke: På vilka centrala värderingar bygger lagen om andelslag? Hur kan dessa tillämpas i praktiken? KAL, 80-årsjubileumsseminarium 5.6.1999.
14. Strengell Curt: Ledarskap i tidens virvelvind, Kooperativa Affärsledare rf, Helsingfors 1994.
15. Wallén Bengt: Finlands Svenska Andelsförbund 75 år, hälsningstal, 19.4.1994.

Förkortningar

ACA Andelskassornas Centralkreditanstalt Ab, sedermera Andelsbankernas Central Ab och Andelsbankernas Centralbank Ab
ACF Andelskassornas Centralförbund rf, Andelsbankernas Centralförbund rf
AHF Allmänna Handelslagsförbundet rf
AndL Lagen om andelslag
Algt, Ahl Andelslaget, Andelshandel
CHF -SOK Centrallaget för Handelslagen i Finland, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta
COGEA Centralorganisation för EU-ländernas jordbrukskooperation
EMC Enigheten Mejericentralen i Vörå
E-rörelsen användes som synonym till OTK-rörelsen
EPO Etelä-Pohjanmaan Osuuskauppa
Hlg, Hlgt Handelslag, Handelslaget
HOK, Helsingin Osuuskauppa
ICA Internationella Kooperativa Alliansen
KAL Kooperativa affärsledare rf
KK Kulutusosuuskuntien Keskusliitto ry
KPO Keski-Pohjanmaan Osuuskauppa
LoA Tidskriften Lantmän och Andelsfolk
LRF Lantbrukarnas Riksförbund
LSO Sydvästra Finlands Andelsslakteri
ME Mejeriförbundet Enigheten rf
MTK Maataloutuottajien Keskusliitto ry
NBC Nordens Bondeorganisationers Centralråd
NG Andelslaget Närpes Grönsaker
OTK Osuustukkukauppa, senare EKA
PKC Producenternas Köttcentrallag
S-gruppen används från 1980-talet som synonym till SOK-rörelsen
SFM Södra Finlands Mejeriförbund rf
SFP Svenska Folkpartiet rf
SM Skärgårdens Mejeriandelslag
SLC Svenska lantbruksproducenternas centralförbund rf
SLF Svenska Lantbrukssällskapens Förbund rf
SOKL Centralförbundet för Handelslagen i Finland rf
VM Vientikunta Muna
ÅAS Ålands Andelsslakteri
ÅCA Ålands Centralandelslag
ÖK Andelslaget Österbottens Kött
ÖÄC Österbottens Äggcentrallag

Verksamhetsidé för Finlands Svenska Andelsförbund

FINLANDS SVENSKA ANDELSFÖRBUND har till uppgift att verka som ett samarbetsorgan för sina medlemmar, såsom allmänt intresseorgan i kooperativa frågor samt att främja Kooperationens officiella ställning i samhället överlag. Därvid vill förbundet öka medlemsanslutningen bland landets svensk- och tvåspråkiga andelsföretag och deras centrala sammanslutningar. Förbundet upprätthåller kontakt och samarbetar med övriga organisationer inom Kooperationen samt med andra organisationer som står förbundets syftemål nära.

FÖRBUNDET utbildar förtroendevalda och anställda i medlemsföretagen genom att arrangera kurser och seminarier i styrning och ledning av kooperativa företag och organisationer, i juridiska och ideella kooperativa frågor samt i allmänna ämnen, som intresserar medlemsföretagen.

FÖRBUNDET utför undersökningar, ger ut publikationer och informationsmaterial samt åtar sig uppdrag av medlemsföretagen. Genom sina tidskrifter sprider förbundet information om medlemsföretagen och ger råd till medlemsföretagens medlemmar i ekonomiska frågor samt till jordbrukarna i svenskbygden.

FÖRBUNDET bevakar sina medlemmars affärsmässiga och juridiska intressen genom kontakt med myndigheter och andra behöriga instanser. Förbundet framför synpunkter och bistår med information i kooperativa frågor, utför kooperativt PR-arbete och deltar vid behov i debatt.

FÖRBUNDET förverkligar sina målsättningar genom VD:s och den övriga personalens arbetsinsatser samt genom att ge ut periodiska publikationer och specialskrifter. Härvid samarbetar förbundet med sina medlemmar och med andra närstående organisationer samt anlitar vid behov utomstående konsulter och fackmän.

FÖRBUNDET premierar och uppmärksammar företag, organisationer och enskilda personer som gjort en förtjänstfull insats inom den kooperativa rörelsen.

FÖRBUNDET utvecklar sin verksamhet i enlighet med tidens krav.

(godkänd 3.6.1988)

